

בבלי ירושלמי תוספתא

חוברת שבועית ללימוד בי"ת
ביחד עם **תכשיטי הבית**
פרק נ"ך ליום

בעידודו של מו"ר הרה"ץ שליט"א

פרשת
בלק
י' – ט"ז תמוז תשפ"ה

יוצא לאור ע"י חסידי ברסלב
יבנאל עיר ברסלב שומרי הלשון עיר השמחה

ניתן להשיג בתיבה בכניסה ל'היכל מוהרא"ש'
או שלח צרף למייל: breslevsheli1@gmail.com

נדפס לזכות נשמתו הטהורה
של כ״ק אדמו״ר עט״ר
מוהרא״ש
ר׳ אליעזר שלמה בן
ר׳ מנחם זאב זי״ע

לזכות מורנו ורבנו הרה״צ
ר׳ יצחק שמואל אהרן לעזער
שליט״א

יהי רצון שימשיך להנהיג את הקהילה הקדושה מתוך
בריאות איתנה ונחת מכל יצ״ח ותלמידיו

לזכות נשמתם הקדושה והטהורה של
רבי חייא ובניו חזקיה ויהודה
ולזכות
רב המנונא סבא ורב הונא ריש גלותא

טוֹב לוֹמַר לִפְנֵי הַלְמוּד :

הַלְמוּד בָּבְלִי, יְרוּשַׁלְמִי, תּוֹסֶפְתָּא וּנְבִיאִים כְּתוּבִים יִהְיֶה לְעִלּוּי
הַשְׁכִינָה הַקְדוֹשָׁה וּלְהָקֵל צַעֲרָהּ, לְעִלּוּי כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
שֶׁנִּפְטְרוּ מִן הָעוֹלָם, גְּאֻלָּה, יְשׁוּעָה, רְפוּאָה וְהַצָּלָחָה לְכֻלָּל
נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּרוּחָנִיוּת וּבְגַשְׁמִיוּת, גִּלּוּי מָשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בְּרַחֲמִים
וּבְנִין בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן.

הוגה השם – פירש הקונטרס: שדורשו בארבעים ושתים אותיות ועושה בו מה שהוא חפץ. ורוב העולם מפרשים שהיה קורא בפירוש אותיות של שם המיוחד באותיות של שאר התינוקות, וזה אין לעשות כדאמר בפסחים סוף פרק "אלו עוברין" (נ, א): לא כשאני נכתב אני נקרא, אני נכתב בי"ה ונקרא בא"ד. ונראה לרבינו יצחק שאין להזכיר אף אותיות י"ה כמו שרגילין העולם, שהרי י"ה הוא שם המיוחד. ועוד נראה להרב רבינו אלחנן כי גם אין להזכיר א"ד מאדני, דהא א"ד מאדני י"ה מהשם אין נמחקין, ש"ד משדי צ"ב מצבאות נמחקין. וכן הגירסא (שבועות לה, ב) בפירוש רבינו חננאל, משמע שא"ד מאדני הוא שם כמו י"ה מה'. ומיהו נראה לרבינו יצחק להתיר דכיון דלא נמצא בכתוב, דמה שהוא נמצא כתוב בספרים יש לומר שהסופרים כתבוהו כן ולא נתכוונו להזכיר את השם.

להתלמד עבד – פירש הקונטרס: ומיהו הקדוש ברוך הוא מדקדק כו'. ונראה שלא היה כתוב בספר: "אלא נואי טעמא אינעש, הוגה בפרהסיא היה", ולכך הוצרך לתת טעם אחר.

מה אתה רואה – שהיה נראה בעיניהם שהיה לו לראות שום דבר תימה, או מלאכים או דבר אחר. אי נמי, בשביל שהיו שומעין קול האותיות הפורחות ולא היו יודעין מהו. **ואל** יחבל עצמו – אומר רבינו תם: דהיכא שיראים פן יעבירום גוים לעבודה, כגון על ידי יסורין שלא יוכל לעמוד בהם – או הוא מצוה לחבל בעצמו, כי ההיא דגיטין (נז, ב) גבי ילדים שנשבו לקלון שהטילו עצמם לים. **ובי** שלמי מאי אינעביד – יש מפרשים שהיה נותן להשלטון מס מן הזונות למספר גולגלותם, ולכך היה שואל: כי שלמי מה אעשה, כי איך אתן מס הטעלה למספרם? וכן יש לפרש ברייש פרקא (עבודה זרה ב, ב): שווקים להושיב בהם זונות וליטול מס מהם. אבל רש"י פירש שכל שעה שיעלילו עליו, שישחדם במממון זה.

שלא

1 וְהוֹגֶה אֶת הַשֵּׁם בְּאוֹתִיּוֹתָיו. וְהֵיכִי עָבִיד הָכֵי? וְהָתַנְיָא, אֵלּוּ שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא: הָאוֹמֵר אֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם, וְאֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה; אֲפִילּוּ אוֹמֵר: אַף הַהוֹגֶה אֶת הַשֵּׁם בְּאוֹתִיּוֹתָיו! - לְהִתְלַמֵּד עָבֵד, כִּדְתָנֵי': "לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת" - אֲבָל אַתָּה לָמֵד לְהָבִין וּלְהוֹרוֹת. - אֶלָּא מַאי טַעְמָא אִינְּעֵשׂ? - מִשּׁוּם הוֹגֶה אֶת הַשֵּׁם בְּפַרְהֶסְיָא דַּהֲוֵי. וְעֵל אִשְׁתּוֹ לַחֲרִיגָה, דְּלָא מִיחָה בֵּיהּ. מִכָּאן אָמְרוּ: כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִמְחוֹת, וְאֵינוֹ מוֹחֶה - נֶעֱנָשׁ עָלָיו. וְעַל בִּתּוֹ לְיַשֵּׂב בְּקוּבְּיָה שֶׁל זוֹנוֹת, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: פַּעַם אַחַת הָיְתָה בִּתּוֹ מְהַלֶּכֶת לִפְנֵי גְדוֹלֵי רוֹמִי, אָמְרוּ: כַּמָּה נָאוֹת פִּסְיעוֹתֶיהָ לְפִי שֶׁל רִיבָה זוֹ, מִיָּד דִּקְדְּקָה בִּפְסִיעוֹתֶיהָ. וְהֵיינוּ דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב: "עֵקֶב עֲקֵבִי יְסוֹבֵנִי"? עֲוֹנוֹת שֶׁאָדָם דָּשׁ בַּעֲקֵבָיו בָּעוֹלָם הַזֶּה מְסוּבִּין לוֹ לְיוֹם הַדִּין. בְּשָׁעָה שֶׁנִּיאוּ שְׁלָשְׁתָּן - צְדִיקוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין, הוּא אָמַר: "הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ" [וגו'], וְאִשְׁתּוֹ אָמְרָה: "אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל", בִּתּוֹ אָמְרָה: "גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר עֵינֶיךָ פְּקוּחוֹת עַל כָּל דַּרְכֵי" וגו'. אָמַר רַבִּי: [כַּמָּה] גְּדוֹלִים צַדִּיקִים שֶׁלֹּא כָל דַּרְכֵי הַשֵּׁם כְּיָפִין! אָמַר לוֹ: מִן הַשָּׁמַיִם יְרַחֲמוּ. אָמַר לוֹ: אֲנִי אוֹמֵר לְךָ דְּבָרִים שֶׁל טַעַם, וְאַתָּה אוֹמֵר לִי "מִן הַשָּׁמַיִם יְרַחֲמוּ"? תְּמַהַּ אֲנִי אִם לֹא יִשְׁרְפוּ אוֹתְךָ וְאֶת סֵפֶר תּוֹרָה בָּאֵשׁ! אָמַר לוֹ: רַבִּי, מָה אֲנִי לְחֵיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא? אָמַר לוֹ: כְּלוּם מַעֲשֶׂה בָּא לְיָדְךָ? אָמַר לוֹ: מַעֲוֹת שֶׁל פּוּרִים נִתְחַלְּפוּ לִי בְּמָעוֹת שֶׁל צְדָקָה וְחִלַּקְתִּים לַעֲנִיִּים, אָמַר לוֹ: אִם כֵּן, מֵחֶלְקְךָ יְהִי חֶלְקִי וּמִגּוֹרָלְךָ יְהִי גּוֹרָלִי. אָמְרוּ: לֹא הָיוּ יָמִים מוּעָטִים עַד שֶׁנִּפְטַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן קִיסְמָא, וְהָלְכוּ כָּל גְּדוֹלֵי רוֹמִי לְקָבְרוֹ וְהִסְפִּידוּהוּ הֶסְפֵּד גָּדוֹל, וּבְהָמְתָן מְצָאוּהוּ לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן תְּרַדְיוֹן שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה וּמַקְהִיל קְהִלּוֹת בָּרַבִּים וְסֵפֶר תּוֹרָה מוּנָּח לוֹ בְּחֵיקוֹ. הֶבִיאוּהוּ וּכְרָכוּהוּ בְּסֵפֶר תּוֹרָה, וְהִקִּיפוּהוּ בַּחֲבִילֵי זְמוֹרוֹת וְהִצִּיתוּ בָּהֶן אֶת הָאוּר, וְהֵבִיאוּ סְפוֹגִין שֶׁל צֶמֶר וְשָׂרָאוּם בַּמַּיִם וְהִנִּיחוּם עַל לִבּוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵּצֵא נִשְׁמָתוֹ מְהֵרָה. אָמְרָה לוֹ בִּתּוֹ: אַבָּא, אֶרְאֶךָ בִּכְךָ? אָמַר לָהּ: אִילְמָלֵי אֲנִי נִשְׂרָפְתִּי לְבַדִּי, הָיָה הַדָּבָר קָשֶׁה לִי. עַכְשָׁיו שֶׁאֲנִי נִשְׂרָף וְסֵפֶר תּוֹרָה עִמִּי, מִי שֶׁמְּבַקֵּשׁ עֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל סֵפֶר תּוֹרָה הוּא יְבַקֵּשׁ עֶלְבּוֹנִי. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: רַבִּי, מָה אַתָּה רוֹאֶה? אָמַר לָהֶן: גְּלָיוֹן נִשְׂרָפִין וְאוֹתִיּוֹת פּוֹרְחוֹת. - אַף אַתָּה פְּתַח פִּיךָ וְתִכָּנֵס בְּךָ הָאֵשׁ! אָמַר לָהֶן: מוּטָב שֶׁיִּטְּלָנִי מִי שֶׁנְּתָנָנִי וְאַל יִחְבֹּל הוּא בְּעַצְמוֹ. אָמַר לוֹ קַלְקְטוֹנִירִי: רַבִּי, אִם אֲנִי מַרְבֶּה בַּשַּׂלְהֶבֶת וְנוֹטֵל סְפוֹגִין שֶׁל צֶמֶר מֵעַל לִבְּךָ, אַתָּה מְבִיאֵנִי לְחֵיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא? אָמַר לוֹ: הֵן. - הִשָּׁבַע לִי! נִשְׁבַּע לוֹ. מִיָּד הִרְבָּה בַּשַּׂלְהֶבֶת וְנָטַל סְפוֹגִין שֶׁל צֶמֶר מֵעַל לִבּוֹ, יָצְאָה נִשְׁמָתוֹ בְּמְהֵרָה. אַף הוּא קָפַץ וְנָפַל לְתוֹךְ הָאוּר. יָצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה: רַבִּי חֲנִינָא בֶּן תְּרַדְיוֹן וְקַלְקְטוֹנִירִי מְזוּמָּנִין הֵן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. בָּכָה רַבִּי וְאָמַר: יֵשׁ קוֹנֶה עוֹלָמוֹ בְּשָׁעָה אַחַת, וְיֵשׁ קוֹנֶה עוֹלָמוֹ בְּכַמָּה שָׁנִים. בְּרוֹנְיָא דְּבֵיתְהוּ דְּרִבִּי מֵאִיר, בְּרַתֵּיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן תְּרַדְיוֹן הֲוָאי, אָמְרָה לוֹ: זִילָא בִּי מִלְּתָא דְּיַתְבָא אַחֲתַאי בְּקוּבְּיָה שֶׁל זוֹנוֹת. שִׁקֵּל תַּרְקְבָא דְּדִינְרֵי וְאָזַל, אָמַר: אִי לָא אִיתְעֲבִיד בָּהּ אִיסּוּרָא מִיתְעֲבִיד נָיְקָא, אִי עֲבָדָה אִיסּוּרָא לָא אִיתְעֲבִיד לָהּ נָיְקָא. אָזַל נָקֵט נַפְשֵׁיהּ בְּחַד פָּרְשָׁא, אָמַר לָהּ: הַשְׁמִיעֵנִי לִי, אָמְרָה לֵיהּ: דַּשְׁתָּנָא אֲנָא. אָמַר לָהּ: מִתְרַחֲנָא מְרַחַת, אָמְרָה לוֹ: נְפִישִׁין טוּבָא, וְאִיכָּא טוּבָא הָכָא דְּשַׁפִּירָן מִינַּאי. אָמַר: שְׁמַע מִינָּהּ לָא עֲבָדָה אִיסּוּרָא, כָּל דְּאָתֵי אָמְרָה לֵיהּ הָכִי. אָזַל לְגַבֵּי שׁוֹמֵר דִּידָהּ, אָמַר לֵיהּ: הָבָה נֵיהֱלָהּ. אָמַר לֵיהּ: מִיסְתַּפֵּינָא מִמַּלְכוּתָא. אָמַר לֵיהּ: שְׁקוֹל תַּרְקְבָא דְּדִינָרָא, פְּלָנָא פְּלַח וּפְלָנָא לְחֵיֵּי לָךְ. אָמַר לֵיהּ: וְכִי שְׁלָמֵי, מַאי אִינְּעֵבִיד? אָמַר לֵיהּ: אִימָא "אֱלָהָא דְּמַאיר עֲנֵנִי" וְתִנְצַל. אָמַר לֵיהּ:

שלא יתחשב עמהם – פירש רש"י: לחזקם לצור על העיר. והרב רבינו אלחנן פירש: להיות ממספר אנשי הצבא של גוים.

שמזבלין שם – פירש הקונטרס: לשון "זבלני אישי". ורבינו תם פירש: מזבלין – מזבחים, ולשון נגאי נקט. וכן משמע בירושלמי פרק "הרואה": ראה מקום שמזבלין שם לעבודה זרה, אומר: "זובח לאלהים יחרם".

מאי בניירהו – תימה: טובא איכא בניירהו, דרבי מאיר דוקא אמר מפני שמזבלין, הא אין מזבלין שם שרי, ורבנן אסרי אף במקום שאין מזבלין! ונראה לפרש דהכי פריך: במקום שמזבלין מאי בניירהו? דהא ודאי אף במקום שמזבלין פליג, מדהזכירו חכמים בדבריהם מקום שמזבלין, דאי לא פליגי במקום שמזבלין – לא היה להם להזכיר אלא מה שהוסיפו על רבי מאיר, ולומר: אף במקום שאין מזבלין אסור. ועוד יש לפרש: מאי בניירהו בין מקום שמזבלין למקום שאין מזבלין, לרבנן דאסרי בתרייהו? ומסיק: נשא ונתן איכא בניירהו.

אשרי

מי יימר – שאמת אתך, שאנצל בתפלה זו. **שקל קלא** = פיסת רגבים. **אייתוה** – לשומר. **אסקוה לזיפה** – לתליה. וזיפה = פורק"א שצולבין בה. **מאי האי** – דלא מצינא למיזקפיה. **אתא לבי זונות** – כדי שיאמרו: לא הוא, דאיהו לא הוה עייל. **ממש בהא ומתק בהא** – טבל אחת מאצבעותיו ומצע את חבירתה. **כריבתיה** – חיבקתו באילו היה רגיל אצלה. **איבא דאמרי** – משום האי מעשה ערק. **ואיבא דאמרי משום מעשה דבריוייא** – שפעם אחת ליגלגו על שאמרו חכמים (קדושין פ, ב): נשים דעתן קלות הן לעיידה, ואמר לה: חיין, סופך להודות לדבריהם. ועוד לאחד מתלמידיו לנסותה לדבר עבירה, והפציר בה ימים רבים עד שנתרצית, וכשנודע לה חנקה עצמה, וערק רבי מאיר מחמת בסופה. **לאיצטדיונין** = מקום שמנגחין את השור. **ולברקום** = מצוד, ועושין שם שחוק וליצנות. **את הנחשים** = מנחשים ומכשפים. **ואת החברים** = לוחשי נחשים. **בוקין מוקין לולין** בלגריין = כולן מיני ליצנים הן. **הא למדת** – מדסמיך ליה "כי אם בתורת" וגו', מכלל דאזיל לחכי לאו בתורת ה' חפצו. **שצווח ומציל** – אם רואה שיגיחו שם יהודי – צועק ומתחנן לדם ומציל. **מפני ישוב מדינה** – ישראל הדרים באותה העיר, שזה מבקש בני [ישוב] הכרוסו להצילם. **שלא יתחשב עמהם** – לחוקם ולעשות עמהם מצוד. **שמעיד עדות אשה** – אם רואה חבירו ישראל נהרג שם, מעיד באשתו ומשיאה. **שמזבלים שם** – מסדרין צרכי עבודה זרה להתגדב לה. מזבלין – לשון "זובלני ואסיפה, אמיישי"ר בלעז. **מפני חשד** – עבודה זרה, שלא יחשדוהו [בחוקת זיבול לעבודה זרה]. **מאי בניירהו** – לרבי מאיר נמי כולהו אסירי, דהא לרבי מאיר כולהו בחזקת זיבול לעבודה זרה ניגדו! **נשא ונתן** – לרבי מאיר נשא ונתן (לעבודה זרה) אסור, דהא "מפני שמזבלין לעבודה זרה" סתמא קאמר, וסבר דודאי מזבלין לעבודה זרה שם, ואיכא למיחש לדמי עבודה זרה בידו, וקונין מישראל זה לצורך עבודה זרה. ורבנן [דמפרשי] משום חשד ליצנות, ולמידי אחריני לא חיישי – נשא ונתן מותר, דלא חיישינן לדמי עבודה זרה. **אם הלך פוזי לעמוד** – "הלך" משמע בהעברה בעלמא – סופו לעמוד ולהתעכב ביניהם מעט. והכי קאמר: אשרי שלא הלך, ומתוך שלא הלך לא עמד; ומתוך שלא עמד לא ישב, הא אם הלך – סופו לעמוד כו'. "אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם כי כלה ונחרצה שמעתי". **מוסריכם** = יסוריכם. **משך** – הקדוש ברוך הוא. **ידו** – הפותח ידו לזון את הכל, מושכה מן הלולצצין. **יום עברה היום החוא** – ביום הדין משתעי קרא, שניידונין גוים לגיהנם. **לטרטיאות** = פלטין, וכל דברייהן כשהן נאספין לשחוק וללצון. קינינון = צידת חיה על ידי כלבים, וכל מעשיהם לשם שחוק ושמחה, דוגמתו בשחיטת חולין (ס, ב): וכי משה קניגי הוה. למד לא גרסינן הכא.

אברהם

וּמִי יֵימַר דְּהָכִי אִיפָּא? [אֲמַר לֵיהּ: הָשְׁתָּא חָזֵית.] הָווּ הָנְהוּ בַּלְבֵי דְּהָווּ קָא אָכְלִי אֱינָשֵׁי, שָׁקַל קָלָא שְׁדָא בְּהוּ, הָווּ קָאָתוּ לְמִיכְלֵיהּ, אֲמַר: "אֱלָהָא דְּמֵאִיר עֲנֵנִי!" שָׁבָקוּהּ, וְיָהֲבָה לֵיהּ. לְסוֹף אִשְׁתְּמַע מִילְתָא בֵּי מַלְכָּא, אַתְיוּהּ אַסְקוּהּ לְזִקִיפָה, אֲמַר: "אֱלָהָא דְּמֵאִיר עֲנֵנִי!" אַחְתּוּהּ. אֲמַרוּ לֵיהּ: מַאי הַאי? אֲמַר לְהוּ: הָכִי הָוָה מַעֲשֶׂה. אָתוּ חֲקָקוּ לְדַמּוּתֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר אֲפֵיהָא דְּרוֹמֵי, אֲמָרִי: כָּל דְּחָזֵי לְפַרְצוּפָא הָדֵין לֵיתֵיהּ. יוֹמָא חָדָא חֲזִיוּהִי, רְחֵט אַבָּתְרֵיהּ, רְחֵט מַקַּמֵיהּ, עַל לְבֵי זוֹנוֹת. אֵיפָא דְּאָמְרִי: בְּשׁוּלֵי גּוֹים חֲוָא, טְמַשׁ בְּהָא וּמְתַק בְּהָא. אֵיפָא דְּאָמְרִי: אֲתָא אֵלִיָּהוּ אַדְּמֵי לְהוּ בְּוֹנָה, בְּרִכְתֵּיהּ; אָמְרִי: חַם וְשָׁלוֹם, אִי רַבִּי מֵאִיר הָוָה, לָא הָוָה עָבִיד הָכִי. קָם עָרַק אֲתָא לְבָבֶל. אֵיפָא דְּאָמְרִי: מַהַאי מַעֲשֶׂה, וְאֵיפָא דְּאָמְרִי: מִמַּעֲשֶׂה דִּבְרוּרְיָא. תָּנוּ רַבָּנָן: הַהוֹלֵךְ לְאִיצְטַדְיוֹנִין וּלְבַרְקוֹם, וְרָאָה שָׁם אֶת הַנַּחָשִׁים וְאֶת הַחַבָּרִין, בּוּקִין וּמוּקִין וּמוּלִין וְלוּלִין, בְּלוּרִין סַלְגוּרִין – הֲרֵי זֶה מוֹשַׁב לֵצִים, וְעַלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר: "אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ וגו' כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ", הָא לְמָדְתָּ, שֶׁהַבְּרִים הָלְלוּ מֵבִיאִין אֶת הָאָדָם לִידֵי בִּיטּוּל תּוֹרָה.

וּרְמִינְהִי: [הוֹלְכִין]] לְאִיצְטַדְיוֹנִין מוּתָּר - מִפְּנֵי שֶׁצִּוְּחָה וּמַצִּיל, וּלְבַרְקוֹם מוּתָּר - מִפְּנֵי יִשּׁוּב מְדִינָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְחַשֵּׁב עִמָּהֶם, וְאִם נִתְחַשֵּׁב עִמָּהֶם - אָסוּר; קַשְׁיָא אִיצְטַדְיוֹנִין אַאִיצְטַדְיוֹנִין, קַשְׁיָא בַּרְקוֹם אַבַּרְקוֹם! בְּשֶׁלָּמָא בַּרְקוֹם לָא קַשְׁיָא: כָּאן בְּמִתְחַשֵּׁב עִמָּהֶן, כָּאן בְּשֶׁאֵין מִתְחַשֵּׁב עִמָּהֶן, אֶלָּא אִיצְטַדְיוֹנִין אַאִיצְטַדְיוֹנִין קַשְׁיָא! - תַּנָּאֵי הִיא; דְּתַנְיָא: אֵין הוֹלְכִין לְאִיצְטַדְיוֹנִין מִפְּנֵי מוֹשַׁב לֵצִים, וְרַבִּי נָתָן מַתִּיר מִפְּנֵי שְׁנֵי דְּבָרִים, אֶחָד - מִפְּנֵי שֶׁצִּוְּחָה וּמַצִּיל, וְאֶחָד - מִפְּנֵי שֶׁמֻּעָד עֲדוּת אִשָּׁה לְהַשִּׂיאָה. תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין הוֹלְכִין לְטַרְטִיאוֹת וּלְקַרְקַסְיָאוֹת, מִפְּנֵי שֶׁמְּזַבְּלִין שָׁם זִיבּוּל לַעֲבוֹדָה זָרָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מָקוֹם שֶׁמְּזַבְּלִין אָסוּר מִפְּנֵי חֲשַׁד עֲבוֹדָה זָרָה, וּמָקוֹם שֶׁאֵין מְזַבְּלִין שָׁם אָסוּר מִפְּנֵי מוֹשַׁב לֵצִים. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אָמַר רַבִּי חֲנִינָא מְסוּרָא: נָשָׂא וְנָתַן אֵיכָא בֵּינַיְיהוּ. דָּרַשׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי, מַאי דִּכְתִיב: "אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא עָמָד וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב"? וְכִי מֵאַחַר שֶׁלֹּא הָלַךְ, הֵיכָן עָמַד? וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא עָמַד, הֵיכָן יָשַׁב? וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא יָשַׁב, הֵיכָן לֵץ? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: שֶׁאִם הָלַךְ - סוֹפוֹ לַעֲמוֹד, וְאִם עָמַד - סוֹפוֹ לֵישֵׁב, וְאִם יָשַׁב - סוֹפוֹ לִלְוּץ, וְאִם לֵץ - עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: "אִם לַלֵּצִים הוּא יָלִיץ וְלַעֲנָוִים יִתֵּן חֵן". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל הַמִּתְלוֹצֵץ - יְסוּרִין בָּאִין עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַתָּה אַל תִּתְלוֹצָצוּ פֶּן יֶחְזְקוּ מוֹסְרֵיכֶם". אָמַר לְהוּ רַבָּא לְרַבָּנָן: בְּמָטוּתָא, בְּעָנָא מִינַּיְיכוּ דְּלָא תִּתְלוֹצָצוּ, דִּלְמָא לֵיתוּ עֲלַיְיכוּ יְסוּרִין. אָמַר רַב קַטִּינָא: כָּל הַמִּתְלוֹצֵץ - מְזוֹנוֹתָיו מִתְמַעֲטִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "מָשַׁךְ יָדוֹ אֶת לְצִצִים". אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: כָּל הַמִּתְלוֹצֵץ - נוֹפֵל בַּגֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "יֹד יָהִיר לֵץ שְׁמוֹ עוֹשֶׂה בְּעֶבְרַת זָדוֹן", וְאֵין עֶבְרָה אֶלָּא גֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹם עֶבְרָה הַיּוֹם הַהוּא". אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: כָּל הַמִּתְיַהֵר נוֹפֵל בַּגֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "יָד יָהִיר לֵץ שְׁמוֹ עוֹשֶׂה בְּעֶבְרַת זָדוֹן", וְאֵין עֶבְרָה אֶלָּא גֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹם עֶבְרָה הַיּוֹם הַהוּא". אָמַר רַבִּי חֲנִילַאי בַּר חֲנִילַאי: כָּל הַמִּתְלוֹצֵץ גּוֹרֵם כְּלָיָה לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַתָּה אַל תִּתְלוֹצָצוּ פֶּן יֶחְזְקוּ מוֹסְרֵיכֶם כִּי כָלָה וְנֶחֱרָצָה שָׁמַעְתִּי". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: קָשֶׁה הִיא, שֶׁתְּחִילָּתָהּ יְסוּרִין וְסוֹפוֹ כְּלָיָה. דָּרַשׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי: "אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ" - לְטַרְטִיאוֹת וּלְקַרְקַסְיָאוֹת שֶׁל גּוֹיִם, "וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא עָמָד" - זֶה שֶׁלֹּא עָמַד בְּקִנְגִּינִין, "וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב" - שֶׁלֹּא יָשַׁב בְּתַחְבּוּלוֹת; שָׁמָּא יֹאמַר אָדָם: הוֹאִיל וְלֹא הָלַכְתִּי לְטַרְטִיאוֹת וּלְקַרְקַסְיָאוֹת וְלֹא עָמַדְתִּי בְּקִנְגִּינִין אֲלֵךְ וְאֶתְנַדֵּר בְּשִׁינָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה". אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: "אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים" - זֶה

אברהם אבינו – בימי דור הפלגה היה. בסוף ימי פלג נפלגה הארץ, כדתניא בסדר עולם, אמר רבי יוסי: נביא גדול היה עבר שקרא לבנו פלג, ואם תאמר: בתחילת ימיו בו'. ופלג ראה את אברהם במה שנים, דהא למאה תשעים ואחד דפלג נולד אברהם, והיה פלג אחר כך כמה שנים. **במושב אנשי פלשתים** – כשגר ביניהם, דכתיב: "ויגר אברהם בארץ פלשתים". **כשהוא איש** – כשהוא בחור בכחו, כלומר, ממהר להכיר בוראו קודם ימי הזקנה. **כאיש** – גבור. **ולא בשכר מצותיו** – שעובד את יוצרו מאהבת שמו ומאהבת מצות פיו, ולא לשם קיבול שכר. **על מנת שלא לקבל פרס** – יהי לבך עמו, לומר: אפילו אין סופי לקבל שכר, אוהב אני את בוראי ויחפץ במצותיו. **ממקום שלבו חפץ** – לא ישנה לו רבו אלא מסכת שהוא מבקש הימנו. שאם ישנה לו מסכת אחרת, אין מתקיימת, לפי שלבו על האותו. **חפצו** – באותו שאדם חפץ, מדלא כתיב "חפץ". **פסקי סידרא** – פרשיות של מקרא. **סליק פיסקא** – סיימו את אחד מן הספרים. **תילים** = ספר תהלים. **עושה לו חפציו** – הכי קאמר קרא: כי אם בתורת ה' עושה חפצו. **נקראת על שמו** – של [אותו] תלמיד שטרח בה, כדתניא "ובתורתו" דמשמע של כל אדם. **ילמד אדם** – מרבו, עד שתהא גירסת התלמוד ופירושו שגורה לו בפיו. **ואחר כך יהגה** – יעיין בתלמודו לדמות מילתא למילתא להקשות ולתרץ. ובראשונה לא יעשה כן, שמא יבטל, והרב לא יִמצא לו כל שעה. ועוד, לאחר ששנה הרבה הוא מתיישב בתלמודו ומתרץ לעצמו דבר הקשה. והכי נמי אמרינן ב"הראה" (ברכות סג, ב): "השכמת" – הס ואחר כך כתת, ומייתינן להא דרבא התם. **דלא ידע מאי קאמר** – שאין רבו יודע לפרש לו כלום. **נרסה** – לשון "גרש וכרמל" (ויקרא ב, שלא היה טוחן הדק, אלא כריחים של גרוסות המחלקין חיטה לשנים או לארבע [לצורך] מאכל. **נרסה נפשי לתאבה** – מרוב תאותי לתורה הייתי שובר לפי היכולת, אף על פי שאיני טוחנה הדק ליכנס בעומקה. **כתיב על נפי** – בתורה משתעי: "שלחה נערותיה תקרא" – תלמידים העוסקין בה. "על נפי" משמע כעל גבנפים, מושב שאינו קבוע. **וכתיב** – קרא אחרינא: "על בסא" – מקום כבוד קבוע, כמו "רק הבסא אגדל ממך" (בראשית מא). לישנא אחרינא: בתחילה "על גפי" – יחידי בלא תלמידים, כמו "אם בגפו יבוא". **בראש מיריחים** – מסתלק במחבואות. **ולבסוף עלי דרך** – מורה הוראה לעין כל. **בורך** – מים חיים, ואין פוסקין. **חבילות** – כלים. **באריך** – מים חיים, ואין פוסקין. **חבילות** – דגריס הרבה [יחד], אינו יכול לחזור עליו פעמים רבות, ומשבח. **על יד** = מעט]. יחזור – נוטריקון "יחידה ויאריך". **צייר הרמאי** – שמרמה אנשים להראות כמה אני חכם להעמיד גירסות הרבה, והוא משכח ומקצר ימיו, דכתיב (דברים ל): "כי הוא חייך ואורך ימיך". **ורב ששת אמר צייר הרמאי הוא יחרוך** – בלשון (שבת כ, ב) "איזהרוכי איזהריך", כלומר יש לו עופות לחרוך ולאכול. כל מי שלומד וגורס מעט מעט ומחזר עליו פעמים הרבה עד ששגור בפיו, ואחר כך חוזר ולומד – תלמודו מתקיים. וקרא אתמוהי מתמה: וכי לא יחרוך מי שיצידו רמייה? **כנפיה** – שלא תברח. **שתול** – נעקר מכאן וחזר ונשתל במקום אחר. **נטוע** – מעיקרו, ולא זז משם לעולם. כלומר, בעץ שתול יעשה תלמיד [את] עצמו לילך וללמוד מכל האדם, ולא בעץ נטוע להשתקע לפני רב אחד. **סברא** – ללמוד חריפות וחידוד הלב לאחר שלמד ושגורה בפיו גירסת התלמוד.

דלא

אשרי איש ולא אשרי אשה – אבל לעיל גבי "אשרי האיש" לא דייק הכי, ד"איש" משמע למעוטי אשה, ו"האיש" משמע למעוטי איש אחר. **על** מנת לקבל פרס – פירוש: בהותה אם לא תבא שאילתו, כמו שעשיתן גרים. אבל אם אינו הותה – דמי להא דאמרינן בפרק קמא דבבא בתרא (ח, א) ובפרק קמא דפסחים (ח, א) ובראש השנה (ד, א) דתניא: "סלע זה לצדקה על מנת שיחיה בני" – הרי זה צדיק גמור.

אמר רבא אמר רב סחורה – משמע שרב סחורה רבו מובהק היה, שהרי בכמה מקומות מצינו שאמר הרבה דברים משמו, והא דאמר סוף "אלו מציאות" (בבא מציעא לג, א): אפילו לא האיר עיניו אלא במשנה אחת, ומפרש רבא: בגון רב סחורה דאסברא לי זוהמא ליסטרון – והם אית דגרסי "רבה". ואית דגרסי "רבא", והכי פירושו: אפילו לא קבלתי ממנו אלא דבר זה, שאין בו כל כך דבר חידוש, אני חייב לקרוע עליו.

אנא עבידתה – בדל"ת, פירוש: עשיתיה. ומה שלא אמר "קיימתיה" – שאין לשון קיום שייך אלא בדבר מצוה, כי ההיא דסוף "במה מדליקין" (שבת לד, א) גבי "עשרתם ערבתם הדליקו את הנר", וקא אמר דצריך למימרינהו בניחותא כי היכי דליקבלו מיניה, וקאמר: אנא לא שמענא וקיימתיה מסברא. ויש גורסים "עבריתה" ברי"ש, ולא נהירא, דאם כן בא לסתור ולהתפאר שעבר על דברי חכמים.

ישלש

1 אַבְרָהָם אֲבִינוּ, שֶׁלֹּא חָלַךְ בַּעֲצַת אַנְשֵׁי דּוֹר הַפַּלָּגָה,
2 שֶׁרַשָּׁעִים הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָבָה נִבְנֶה לָּנוּ עִיר"; "וּבְרֵךְ
3 חַמָּאִים לֹא עָמָד" - שֶׁלֹּא עָמַד בַּעֲמִידַת סְדוֹם,
4 שֶׁחַמָּאִים הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַנְשֵׁי סְדֹם רָעִים וְחַטָּאִים
5 לַה' מְאֹד"; "וּבְמוֹשַׁב לְצִים לֹא יָשָׁב" - שֶׁלֹּא יָשַׁב
6 בְּמוֹשַׁב אַנְשֵׁי פְלִשְׁתִּים, מִפְּנֵי שֶׁלְּצָנִים הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר:
7 "וַיְהִי כְּטוֹב לִבָּם וַיֹּאמְרוּ קִרְאוּ לְשִׁמְשׁוֹן וִישַׂחֶק לָנוּ".
8 "אַשְׁרֵי אִישׁ יְרֵא אֶת ה'" - אַשְׁרֵי אִישׁ וְלֹא אַשְׁרֵי
9 אִשָּׁה? אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב: אַשְׁרֵי מִי שֶׁעוֹשֶׂה
10 תְּשׁוּבָה כְּשֶׁהוּא אִישׁ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: אַשְׁרֵי
11 מִי שֶׁמִּתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ כְּאִישׁ. "בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד",
12 אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: בְּמִצְוֹתָיו - וְלֹא בְּשָׂכָר מִצְוֹתָיו.
13 וְהֵיכָן דְּתָנַן, הוּא הָיָה אוֹמֵר: אַל תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים
14 הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת הָרַב עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס, אֶלָּא הֱיוּ
15 כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת הָרַב שֶׁלֹּא עַל מְנָת לְקַבֵּל
16 פְּרָס. "כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ", אָמַר רַבִּי: אֵין אָדָם
17 לוֹמֵד תּוֹרָה אֶלָּא מִמָּקוֹם שֶׁלִּבּוֹ חָפֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ". לֵוִי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן
18 בְּרַבִּי יָתְבִי קַמֵּיהּ דְּרַבִּי וְקָא פָּסְקִי סִידְרָא, סְלִיק סִפְרָא, לֵוִי אָמַר: לֵיתְיוּ [לָן] מְשָׁלֵי, רַבִּי
19 שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי אָמַר: לֵיתְיוּ [לָן] תְּהִילִּים, כְּפֵיהּ לְלֵוִי וְאֵיתְיוּ תְּהִילִּים. כִּי מְטוּ הָכָא: "כִּי אִם
20 בְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ", פָּרַשׁ רַבִּי וְאָמַר: אֵין אָדָם לוֹמֵד תּוֹרָה אֶלָּא מִמָּקוֹם שֶׁלִּבּוֹ חָפֵץ. אָמַר
21 לֵוִי: רַבִּי, נָתַתָּ לָנוּ רְשׁוּת לָעֲמוֹד. אָמַר רַבִּי אַבְדִּימִי בַּר חָמָא: כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה - הַקָּדוֹשׁ
22 בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לוֹ חֶפְצָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ". אָמַר רָבָא: לְעוֹלָם יִלְמוֹד
23 אָדָם תּוֹרָה בְּמָקוֹם שֶׁלִּבּוֹ חָפֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ". וְאָמַר רָבָא: בְּהַתְחָלָה
24 נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּלְבַסּוֹף נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּתוֹרַת ה'
25 חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה". וְאָמַר רָבָא: לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם תּוֹרָה וְאַחַר כָּךְ יֶהְגֶּה,
26 שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּתוֹרַת ה', וַהֲדַר: "וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה". וְאָמַר רָבָא: לְעוֹלָם לְיַגְּרִים אִינִישׁ, וְאַף עַל גַּב
27 דְּמִשְׁפַּח, וְאַף עַל גַּב דְּלֵיהּ יַדַּע מַאי קָאָמַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "נָרְפָּה נַפְשִׁי לְתַאֲבָה" - "נָרְפָּה" כְּתִיב,
28 וְלָא כְּתִיב "טָרְחָה". רָבָא רָמֵי, כְּתִיב: "עַל גַּפִּי", וּכְתִיב: "עַל בַּפָּא"! בַּתְּחִלָּה עַל גַּפִּי, וּלְבַסּוֹף
29 עַל בַּפָּא. כְּתִיב: "בְּרֹאשׁ מְרוֹמִים", וּכְתִיב: "עֲלֵי דֶרֶךְ"! בַּתְּחִלָּה בְּרֹאשׁ מְרוֹמִים, וּלְבַסּוֹף עֲלֵי
30 דֶּרֶךְ. עוֹלָא רָמֵי, כְּתִיב: "שָׁתָה מַיִם מִבּוֹרֶךָ", וּכְתִיב: "וְנוֹזְלִים מִתּוֹךְ בְּאֵרֶךָ"! בַּתְּחִלָּה שָׁתָה
31 מִבּוֹרֶךָ, וּלְבַסּוֹף וְנוֹזְלִים מִתּוֹךְ בְּאֵרֶךָ. אָמַר רָבָא אָמַר רַב סְחוֹרָה אָמַר רַב הוּנָא, מַאי דִּכְתִיב:
32 "הֹוֹן מְהֻבָל יִמְעָט וְקֹבֵץ עַל יָד יַרְבֶּה"? אִם עוֹשֶׂה אָדָם תּוֹרָתוֹ חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת - מְתְמַעֵט,
33 וְאִם קוֹבֵץ עַל יָד - יִרְבֶּה. אָמַר רָבָא: יֵדְעִי רַבָּנָן לְהָא מִילְּתָא וְעָבְרִי עָלֶיהָ. אָמַר רַב נַחְמָן
34 בַּר יִצְחָק: אֲנָא עֲבִידְתֵּיהּ וְקָיְמִי בְּיָדִי. אָמַר רַב שֵׁזְבִי מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, מַאי
35 דִּכְתִיב: "לֹא יַחֲרֹךְ רְמִיָּה צֵידוֹ"? לֹא יְהֵא וְלֹא יַאֲרִיךְ יָמִים צַייָּד הָרַמַּאי; וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר:
36 צַייָּד הָרַמַּאי יַחֲרוֹךְ. כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר: מָשָׁל לְאָדָם שֶׁצָּד צִפֳּרִין, אִם מְשַׂבֵּר כְּנָפֶיהָ שֶׁל
37 רִאשׁוֹנָה - כּוּפִּים מִתְקַיְּימוֹת בְּיָדוֹ, וְאִם לָאו - אֵין מִתְקַיְּימוֹת בְּיָדוֹ. "וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי
38 מָיִם", אָמְרִי דִּבֵי רַבִּי נַתָּן: כְּעֵץ שָׁתוּל וְלֹא כְּעֵץ נָטוּעַ, כָּל הַלּוֹמֵד תּוֹרָה מֵרַב אֶחָד - אֵינוֹ
39 רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם. אָמַר לְהוּ רַב חִסְדָּא לְרַבָּנָן: בְּעֵינָא לְרַבָּנָן: בְּעֵינָא דְּאֵימָא לְכוּ מִלְּתָא, וּמִסְתַּפְּינָא
40 דְּיִשְׁבְּקִיתוּ לִי וְאוֹזְלִיתוּ: כָּל הַלּוֹמֵד תּוֹרָה מֵרַב אֶחָד - אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם, שֶׁבְּקוּהוּ
41 וַאֲזוֹל קַמֵּיהּ דְּרָבָא. אָמַר לְהוּ: הָנֵי מִילֵּי סְבָרָא, אֲבָל גְּמָרָא - מֵרַב אֶחָד עָדִיף, כִּי הֵיכִי

דלא

ישלש אדם שנותיו וכו' אלא ליומי – פירש הקונטרס: שני ימים מקרא שני ימים משנה ושני ימים תלמוד. ולשון "ליומי" דחקו לפרש בן. מידו אבחי איכא לאקשויי: מי ידע כמה חי? לכך נראה: "ליומי" – בכל יום. ולכך תקנו פסוקי התמיד ומשנת "איזהו מקומן" וברייתא דרבי ישמעאל. ונראה לרבינו חם, דאנו שעוסקין בתלמוד בבלי – דיינו, כי הוא בלול במקרא במשנה ובתלמוד, כדאמרינן בסנהדרין (כד, א): "בבל" – בלולה במקרא, בלולה במשנה, בלולה בתלמוד.

אם פריז יתן בעתו – נראה לפרש להרב רבינו אלחנן: הוראה, כדבסמוך. ובקונטרס פירש לענין קביעות עתים לתורה.

הגיע [שייך למשנה לעיל טז, א] לכיפה כו' – ואית ספרים דגרס: אין עושין תכשיטין לעבודה זרה קטלאות נזמים וטבעות, רבי אלעזר אומר מותר. אבן נראה דלא גרס, דלא משתברא שיתיר שום תנא לעשות לבתהלה תכשיטי עבודה זרה. ואין לומר דשרי רבי אלעזר משום איבה דשריא בפרק שני (עבודה זרה כו, א) לילד את הנחזיר, דלא דמי, דהתם ודאי איכא דליכא לאשתמוטי, אבל הכא איכא לאשתמוטי למימר דאסר לן למעבד שום תכשיטי עבודה זרה. וליכא למימר נמי דאתא לאשמועינן בדרביעד שכרן מותר, דאם כן היינו רבי אלעזר דאמורא דגמרא, דאמר: אם בנה שברו מותר. ונראה שלא היה כתוב בספר רבינו שלמה, מדלא פירש מאי קטלאות.

מכוש אזרוע לית ביה שוה פרוטה – ואם תאמר: מכל מקום הלא הוא אסור ליהנות מדמי עבודה זרה אפילו בפחות משוה פרוטה, ואם כן נמצא איסור מעורב בשברו! ויש לומר: כיון דבשביל מכוש זה האחרון לא היה הגוי נותן ממנו משכירותו פחות, אם כן אין לו עליו שבר עבודה זרה כלל. ואף על פי שגוי מקפיד על פחות משוה פרוטה בגול, מכל מקום הכא ליכא קפידא כולי האי.

אלמא קסבר ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף – והכי נמי פרק "האיש מקדש" (קדושין מג, א) גבי הזיה ד"עשה לי שיריק נזמין וטבעות ואקדש אני לך" אינה מקודשת, ומפרש טעמא, דכיון דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף אם כן כל פרוטה ופרוטה הויא לה מלוה, והוי ליה מק(ו)דש במלוה דאינה מקודשת. ויקשה: מאי שנא מהזיא דפרק "איזהו נשך" (בבא מציעא סה, א) גבי מרבין על השבר, דדרמה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, ואמר רבא: דקו בה רבנן בהא מלתא ואוקמוה אקראי! ויש לומר: דוראי כל זמן שאין הפועל חבר – אין לו שכרו עד לבסוף, ואין לבעל הבית עליו משום "בל תלין", וגם מותר להרבות על שכר, דליכא כאן אגר נטר. אבל אם פועל בא לחזור – מודו בהא דיוכל לחזור וישתלם שכרו לפי מה שעשה, שבשעה שחבר או קרוי סוף. ולא נפקא לן בלל התם פלוגתא בישנה בשכירות מתחלה ועד סוף כדמוכח התם מקראי, דלא שייך אגר נטר דאמרינן, וגם איסור "בל תלין", ולא שייך פלוגתא ישנה לשכירות אלא הכא וגבי קדושין כדפרישית.

דאמר

משנה וְאֵין עוֹשִׂין תַּכְשִׁיטֵי לַעֲבוֹדָה זָרָה, קְטָלָאוֹת וּנְזָמִים וְטַבָּעוֹת; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בְּשָׂכָר מוּתָּר. אֵין מוֹכְרִין לָהֶם בְּמִחְבֹּר לַקַּרְקַע, אֲבָל מוֹכֵר הוּא מִשֶּׁקַּצִּין; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מוֹכֵר הוּא עַל מְנָת לְקוֹץ.

גמרא מְנָהֲנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא:

דאמר

דְּאָמַר רַבִּי חֲנִילַאי: לְעוֹלָם יְשַׁלֵּשׁ אָדָם שְׁנוֹתָיו, שְׁלִישׁ בְּמִקְרָא, שְׁלִישׁ בְּמִשְׁנָה, שְׁלִישׁ בְּתַלְמוּד. - מִי יָדַע אִינִישׁ כַּמָּה חַיֵּי? - כִּי קָאָמְרִינַן - בְּיוֹמֵי. "אֲשֶׁר פָּרִיו יִתֵּן בְּעִתּוֹ", אָמַר רָבָא: אִם פָּרִיו יִתֵּן בְּעִתּוֹ - "וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל", וְאִם לָאו - עַל הַלּוֹמֵד וְעַל הַמְלַמֵּד, עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר: "לֹא כֵן הָרְשָׁעִים כִּי אִם" וגו'. אָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, מַאי דִּכְתִיב: "כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה"? זֶה תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְחֹרָאָה וּמוֹרָה, "וַעֲצֻמִים כָּל הֲרוּגֶיהָ" - זֶה תַּלְמִיד שֶׁהִגִּיעַ לְחֹרָאָה וְאֵינוֹ מוֹרֶה. וְעַד כַּמָּה? עַד אַרְבָּעִין שְׁנִין.

וְהָא רָבָא אוֹרֵי: הָתָם בְּשָׁוִין. "וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל", אָמַר רַב אַחָא בַּר אַדָּא אָמַר רַב, וְאָמְרִי לַהּ אָמַר רַב אַחָא בַּר אַבָּא אָמַר רַב הַמְנוּנָא אָמַר רַב: שֶׁאֲפִילּוּ שִׁיחַת חוּלִין שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים צְרִיכָה תַּלְמוּד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל". "וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ", אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דָּבָר זֶה כָּתוּב בַּתּוֹרָה וְשָׁנוּי בַּנְּבִיאִים וּמְשׁוּלָּשׁ בַּכְּתוּבִים: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה - נִכְסָיו מַצְלִיחִין לוֹ; כָּתוּב בַּתּוֹרָה - דִּכְתִיב: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם לְמַעַן תַּשְׂכִּילוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן"; שָׁנוּי בַּנְּבִיאִים - דִּכְתִיב: "לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה [הַזֶּה] מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל הַכָּתוּב בּוֹ כִּי אָז תַּצְלִיחַ אֶת דְּרָכֶךָ וְאָז תַּשְׂכִּיל"; מְשׁוּלָּשׁ בַּכְּתוּבִים - דִּכְתִיב: "כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה, וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ". מִכְּרִי רַבִּי אֲלֶכְסַנְדְּרִי: מַאן בְּעֵי חַיֵּי? מַאן בְּעֵי חַיֵּי? כְּנוּף וַאֲתוּ כּוּלֵּי עָלְמָא לְגַבֵּיהּ, אָמְרִי לֵיהּ: הַב לָן חַיֵּי אָמַר לְהוּ: "מִי הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים וגו' נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע" וגו'. "סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב" וגו', שָׁמַע יֹאמַר: נְצַרְתִּי לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה, אֶלְךָ וְאֶתְגָּרֶה בְּשִׂיגָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב" - אֵין טוֹב אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ". "הִגִּיעַ לְכִיפָּה מָקוֹם שֶׁמְּעַמְּדִין בָּהּ עֲבוֹדָה זָרָה". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אִם בָּנָה - שִׁכְרוֹ מוּתָּר. פְּשִׁיטָא, מְשַׁמְּשֵׁי עֲבוֹדָה זָרָה הֵן, וּמְשַׁמְּשֵׁי עֲבוֹדָה זָרָה בֵּין לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֵּין לְרַבִּי עֲקִיבָא - אֵינָן אֲסוּרִין עַד שֶׁיַּעַבְדוּ! אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: לָא נִצְרְכָה אֶלָּא לַעֲבוֹדָה זָרָה עַצְמָהּ. - הֲנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֲסוּרָה מִיָּד, וְשֶׁל גּוֹי עַד שֶׁתֵּעָבֵד - שַׁפִּיר, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: שֶׁל גּוֹי אֲסוּרָה מִיָּד, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אֶלָּא אָמַר רַבָּה בַּר עוּלָּא: לָא נִצְרְכָה אֶלָּא בְּמַכּוּשׁ אַחֲרוֹן; עֲבוֹדָה זָרָה מַאן קָא גָּרִים לָהּ? גְּמַר מְלָאכְתָּא, וְאִיתַּמַּת הָוְיָא גְּמַר מְלָאכְתָּא? בְּמַכּוּשׁ אַחֲרוֹן, מַכּוּשׁ אַחֲרוֹן לֵית בֵּיהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה. אַלְמָא קָסָבַר: יֶשְׁנָהּ לִשְׂכִירוּת מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף.

משנה וְאֵין עוֹשִׂין תַּכְשִׁיטֵי לַעֲבוֹדָה זָרָה, קְטָלָאוֹת וּנְזָמִים וְטַבָּעוֹת; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בְּשָׂכָר מוּתָּר. אֵין מוֹכְרִין לָהֶם בְּמִחְבֹּר לַקַּרְקַע, אֲבָל מוֹכֵר הוּא מִשֶּׁקַּצִּין; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מוֹכֵר הוּא עַל מְנָת לְקוֹץ. **גמרא** מְנָהֲנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא:

דאמר

דלא ליפלוג לישני – שלא יתחלקו הלשונות, דהאי גריס שמעתא בהאי לישנא והאי גריס לה בלישנא אחרינא. וחדא מילתא היא, ומיהו תלמיד דגריס מתרוייהו (לישני) משתבש בגירסיה משום דמבלבל לישני. **ביומי** – שני ימים מקרא ושני ימים משנה וכו', וכן כל שבוע ושבוע. **אם פריו יתן בעתו** – שיקבע עתים לתורה. **רשעים** – תרי משמע, לומד ומלמדו. לישנא אחרינא: "פריו יתן בעתו" – שלומד ועושה פרי, כלומר מקיים מה שכתוב בתורה, וזה עיקר. **על הלומד ועל המלמד** – שאסור ללמד תורה לתלמיד שאינו הגון. **הפילה** – לשון נפל שלא מלאו ימיו. כלומר, תלמיד שלא מלאו ימיו – רבים חללים. **ועצומים** – המתעצמים והמחרישים ומתאפקים מלהורות, הורגין את דורן. "ועצומים" לשון "ועצם עיניו" (ישעיהו לג). **ועד כמה** – הוי ראוי להוראה. **עד ארבעין שנין** – משנולד. **והא רבא אורי** – וכל ימיו לא היו אלא ארבעים שנה, בפרק קמא דראש השנה (יח, א). **התם בשוין** – בשאין בעיר גדול ממנו. **שיחת חולין** – של חכמים צריכה תלמוד, כדי להתלמד לדבר בלשונם, שהוא בלשון נקיה ועשר ומרפא. **ועלהו** – הוי דבר קל שבאילן, וכתיב "לא יבול", כלומר לא ילך לאיבוד. **פשיטא** – דשכרו מותר, דהא כיפה זו לאו עבודה זרה היא, אלא משמיע לעבודה זרה. **בין לרבי ישמעאל ובין לרבי עקיבא** – דפליגי בעבודה זרה עצמה מאימתי נאסרת בתשמיש, מודו דאין אסורין. **עד שיעבדו** – עד שישתמשו בהן לעבודה זרה, בפרק "רבי ישמעאל" (עבודה זרה נא, ב) בברייתא בגמרא. **לא נצרכה** – הא דרבי אלעזר. **אלא לעבודה זרה עצמה** – שאם עשה ישראל לגוי עבודה זרה בשבר – שכרו מותר. **הניחא למאן דאמר כו'** – פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא היא. **של ישראל** – שעשה ישראל לצרכו למוכרה לגוי. **ושל גוי משתעבד** – וזו עדיין לאו נעבדה, משום הכי שכרו מותר, שוו לצורך גוי נעשית. **מאן נמי גרים לה** – להקראות עבודה זרה. **במכוש האחרון** – מכת קורנס האחרון, **לית ביה שוה פרוטה** – הלכך שרי, דשכירות שאר מכושות לא מיתסר, דהתוא לאו שכר עבודה זרה הוא. וקסבר רבי אלעזר: ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף – אומן המקבל עליו לעשות בשבר, לא אמרינן בגמר המלאכה הוא קונה כל השכירות, אלא כל מלאכתו ופורתא דעבד קמא קמא קני אגרא. דפלוגתא היא בקדושין (מח, א): "עשה לי שיריק נזמים וטבעות ואקדש" כו'.

לא

לא תתן להם חן – שלא יאמר "כמה גרי זה נאה". חכי גרסינן: אם כן לכתוב לא תחונם – בקריאתו מלא, דמשמע לשון חניגה, והוא חן. מאי לא תחנם – חסר? קרי ביה "לא תחנם", לשון חניית קרקע. חניא נמי – דכולהו לישני מהאי קרא: לא תתן להם חנייה – מדלא כתיב "תחונם", קרי ביה: "תחנם". לא תתן להם חן – קרי ביה "לא תחוננם" לשון חנינה, והיינו חן. מתנת חנם – קרי ביה "לא תחיננם", לשון חנם. לגר אשר בשעריך – גר תושב שקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח, ונבזיה מוזהרת לו, ואתה מצוה להחזיר דכתיב בגר ותושב (ויקרא כה): "וחי עמך". תלמוד לומר או מכור – וקאי "אגר" דלעיל מיניה: "לגר... תתננה ואכלה או מכור". לגוי בנתינה מנין תלמוד לומר תתננה או מכור לנכרי – ודרוש לתרוייהו א"נכרי". דאי לדברים כבתחן אתא דגוי אסור לתתנה – הכי איבעי ליה למכתב: "תתננה ואבלה לגר אשר בשעריך או מכור לנכרי", דלא מצי לאוקומי קרייה דנתינה א"נכרי". ולגוי בספיריה – אבל בחנם אסור ליתן לו שום מתנה. ופרינן: וריבי יהודה הא ודאי שפיר דאמר רבי מאיר – דבין מכירה בין נתינה איכא למישדינהו אגוי ואגר. או – לחלוק הוא, להקדים נתינה דגר – אם יש גר בשעריך לא ימכרנה לנכרי. ולהכי אתא "או" – למשמע הכי: לגר אשר בשעריך תתננה והוא עיקר מצוה, או אם אין גר מוכרה לגוי.

ולא

1 דְּאָמַר קְרָא: "לֹא תְחָנֵּם", לֹא תִּתֵּן לָהֶם חֲנָיָה
2 בַּקַּרְקַע. רַאי "לֹא תְחָנֵּם" מִיבָּעֵי לֵיהּ דְּהָכִי קָאָמַר
3 רַחֲמָנָא: לֹא תִּתֵּן לָהֶם חֵן! - אִם כֵּן, לֵימָא קְרָא:
4 "לֹא תְחוֹנֵּם", מַאי "לֹא תְחָנֵּם"? שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי. -
5 וְאַבָּתֵי מִיבָּעֵי לֵיהּ דְּהָכִי אָמַר רַחֲמָנָא: לֹא תִּתֵּן לָהֶם
6 מַתָּנַת שֵׁל חִנָּם! - אִם כֵּן, לֵימָא קְרָא "לֹא תְחַיֵּנם",
7 מַאי "לֹא תְחָנֵּם"? שְׁמַע מִינָּהּ כּוּלְּהוּ. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי:
8 "לֹא תְחָנֵּם" - לֹא תִּתֵּן לָהֶם חֲנָיָה בַּקַּרְקַע; דָּבָר
9 אַחֵר: "לֹא תְחָנֵּם" - לֹא תִּתֵּן לָהֶם חֵן; דָּבָר אַחֵר:
10 "לֹא תְחָנֵּם" - לֹא תִּתֵּן לָהֶם מַתָּנַת חִנָּם. וּמַתָּנַת
11 חִנָּם גּוּפָהּ תַּנָּאי הִיא; דְּתַנְיָא: "לֹא תְאַכְּלוּ כָּל נְבֵלָה
12 לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי",
13 אֵין לִי אֶלָּא לַגֵּר בְּנָתִינָה וְלָגוֹי בְּמְכִירָה, לַגֵּר בְּמְכִירָה
14 מַנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּתְּנֶנָּה... אוֹ מָכֹר", לָגוֹי בְּנָתִינָה
15 מַנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי",
16 נִמְצָא אַתָּה אוֹמֵר: אֶחָד גֵּר וְאֶחָד גּוֹי בֵּין בְּנָתִינָה בֵּין
17 בִּמְכִירָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: דִּבְרִים בִּכְתָבָן, לַגֵּר בְּנָתִינָה וְלָגוֹי בְּמְכִירָה.
18 שַׁפִּיר קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר! - וְרַבִּי יְהוּדָה אָמַר לָךְ: אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בִּדְקָאָמַר רַבִּי מֵאִיר, לְכִתּוֹב
19 רַחֲמָנָא "תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָה וּמָכֹר", "אוֹ" לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינָּהּ לְדִבְרֵים בִּכְתָבָן הוּא דַּאֲתָא. -
20 וְרַבִּי מֵאִיר? הַהוּא לְאַקְדּוּמֵי נְתִינָה דְּגֵר לִמְכִירָה דְּגוֹי. - וְרַבִּי יְהוּדָה? מִבְּעֵי לֵיהּ
21 לְהַחְיוֹתוֹ, וְגוֹי אִי אַתָּה מְצַוֶּה לְהַחֲיוֹתוֹ, לְהַקְדִּים לָא צְרִיךְ קְרָא. "דָּבָר אַחֵר: "לֹא תְחָנֵּם"
22 - לֹא תִּתֵּן לָהֶם חֵן". מְסַיֵּע לֵיהּ לְרַב, דְּאָמַר רַב: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיֹּאמַר: "כַּמָּה נָאָה גּוֹיָה
23 זוֹ". מֵיתִיבִי: מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שֶׁהָיָה עַל גַּבֵּי מַעֲלָה בְּהַר הַבַּיִת, וְרָאָה גּוֹיָה
24 אַחַת נָאָה בְּיוֹתֵר, אָמַר: "מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ ה'"! וְאַף רַבִּי עֲקִיבָא רָאָה אֶשֶׁת טוּרְנוּסְרוֹפוֹס
25 הָרָשָׁע, רַךְ שְׂחַק וּבְכָה; רַךְ - שֶׁהָיְתָה בָּאָה מִטִּפָּה סְרוּחָה, שְׂחַק - דַּעֲדִיתָהּ דִּמְגַיְּרָא וְנָסֵיב
26 לָהּ, בָּכָה - דְּהַאי שׁוּפְרָא בְּלֵי עַפְרָא! - וְרַב: אוֹדְיֵי הוּא דְּקָא מוֹדֶה, דְּאָמַר מָר: הָרוֹאֶה
27 בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ שֶׁכָּכָה בָּרָא בְּעוֹלָמוֹ". וְלֶאֱסְתַּפּוֹלֵי מִי שָׁרֵי? מֵיתִיבִי: "וְנִשְׁמְרָתָ
28 מִכֹּל דָּבָר רָע" - שֶׁלֹּא יִסְתַּכֵּל אָדָם בְּאִשָּׁה נָאָה וְאַפִּילּוּ פְּנוּיָה, בְּאֵשֶׁת אִישׁ וַאֲפִילּוּ מְכוֹעֶרֶת,

ולא

1 **דאמר** קרא לא תחנם לא תתן להם חניה בקרקע – דריש נמי מהאי קרא בסמוך שלא
2 ליתן להם חן ושלא ליתן להם מתנת חנם. וסתמא דמלתא מיירי בכולהו אומות,
3 וכן משמע בסוגיין בסמוך. וקשה: דהאי "לא תחנם" בשבע אומות דוקא כתיב, דכתיב (דברים
4 ז): "ונשל גוים רבים ממפניך החתי" וגו', וכתיב: "לא תכרות להם ברית ולא תחנם ולא תתחתן
5 בם", ובפרק "הערל" (יבמות עו, א) מוקמינן ליה
6 בשבע אומות דבגירותן לית להו חתנות. וכתיב
7 עוד בתריה: "בתך לא תתן לבנו", ואמרינן בסוף
8 פרק קמא דיבמות (יג, א) ובסוף "האומר"
9 בקידושין (סה, ב) דלרבנן דלא דרשי "בי יסיר"
10 לרבות כל המסירין, לא ילפינן מהאי קרא שאר
11 אומות למימר דלא תפסי בהו קדושין, דהא האי
12 קרא בשבע אומות כתיב, וכן "לא תחיה כל
13 נשמה"! ויש לומר: דהדאי בכל הנך קראי איכא
14 טעמא רבה דלא מצינן לאוקמיינן אלא בשבע
15 אומות, ר"ל תחיה כל נשמה" ליכא לאוקמי
16 בשאר אומות, דבהדיא כתיב בהו "והיו לך למס
17 ועבדוך", וכן "כי יסיר" לרבנן דלא דרשי טעמא
18 דקרא, סברא הוא לאוקמי בשבע אומות דמסירי
19 טפי. וכן "לא תתחתן" ליכא לאוקמי אלא בשבע
20 אומות, שהרי כל שאר אומות מותרין לבא בקהל
21 בגירותן חוץ מאותם שאסר הכתוב, מצרי עמוני
22 ומואבי. אבל מתנת חנם ונתינת חן וחנייה אין שום
23 טעם לחלק בין שאר אומות לשבע עממים. מיהו
24 קשיא, דבריתת ברית שכתוב אצל "לא תחנם",
25 בשאר אומות איירי – הכתיב (מלכים א ח) גבי
26 שלמה וחירם מלך צור: "ויכרתו ברית שניהם"!
27 ועוד, דמשמע כל שאר אומות לא החזרנו על
28 בריתת ברית. דהא בגבעונים כתיב (יהושע ט):
"בקרבי אתה יושב ואיך אכרות לך ברית", משמע
– הא בשאר אומות מותר! ויש לומר: דל"ל
תכרות ברית" נמי לא קאי אלא בשבע אומות,
וטעמא רבה איכא, ועניינא דקרא נמי מוכח,
דכתיב: "ונשל גוים רבים ועצומים ממך מפניך
הוזהרת תחרימם לא תכרות להם ברית", ואיכא
למימר דכיון דבשעת כיבוש קיימי ב"לא תחיה",
שלא בשעת כיבוש קיימי באיסור כריתות ברית.
אי נמי, משום דאדוקי בעבודה זרה טפי, אבל
שאר אומות לא. **אחר** גר ואחד גוי בין במכירה
בין בנתינה – הבא משמע דלכולי עלמא איכא
למדרש "תתננה" ו"מכור" אדלעיל מיניה
ואדבתריה, ואפילו רבי יהודה לא פליג אלא
משום "או". והכי נמי דרשינן פרק "אחזתו נשך"

(בבא מציעא סא, א) "את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך", דשדינן "בנשך ובמרבית" א"כסף" דלקמיה וא"אכלך" דלבתריה. וקשה: מאי שנא מההיא דפרק קמא דקדושין
(לב, ב) גבי "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן" דלא שדינן "תקום והדרת" א"שיבה" וא"זקן"? ויש לומר: דהתם לא שייך "והדרת" גבי "מפני", ולא שייך נמי "תקום" גבי "פני", וקל להבין. ואין
להקשות מואותן מקראות שאין להם הכרע (יומא נב, ב) והסימן מהם: "מ"ם שר"א", פירוש: "מחר", "משוקדים", "שאת", "ארור", "וקם", אמאי לא אמרינן דקיימי אתרוייהו. דהתם לא שייך
פירושו בזה כמו בזה, שאם ענוה "שאת" א"אם תיטיב" – יהיה שאת לשון נשיאות עון, ואם עונה א"אם לא תיטיב" – יהיה "שאת" לשון פורענות, כמו "נשא אשא להם". וכן "ארור אפם כי
עז", אם "אפם" מוסב ל"ארור" – אינו מקלל אלא אפם, ואם "אפם" מוסב על "בי עז" – נמצא מקללם. וכן "וקם", אי קאי א"העם" – נראה שיהנו אחרי אלהי נכר, ואי קאי אהנך "שבב" וגו' –
רמז לתחייה המתים. וצריך עיון מ"משוקדים" ו"מחר", ואין לשם שום חילוק משמעות. ובירושלמי מוסיף פסוק ששי שאין לו הכרע – "בני יעקב באו מן השדה כשמעם" או "כשמעם ויתעצבר",
ולשם יש חילוק משמעות, דאי "כשמעם" קאי א"באו" – משמע שבאו בלא עת, ואי "כשמעם" קאי א"ויתעצבר" – אם בן באו בעתם, ולאחר שבאו כשמעם אז ויתעצבר. **רבי** יהודה אומר
דברים בכתבן – תימה: לרבי יהודה למה לי "לא תחנם"? לאסור מתנת חנם? ותיפוק ליה מדהכא! ויש לומר: ד"לא תחנם" אצטריך ליתן בו לאו, והאי דהכא נמי איצטריך לעשה. אי נמי, איכא
למימר דהאי דהכא איצטריך לגלות על נתינה דגר שהיא מתנה ממש ולא נתינה בדמים. והקשה רבינו יצחק בן מרדכי, דהכא אסר מתנת חנם לגוי לרבי יהודה, ובפרק "כל שעה" (פסחים
כב, א) מוקמינן ליה דאי"ש שולח אדם ירך לגוי" כרבי יהודה! ותירץ רבי, דבתוספתא תניא גבי מילתיה דרבי יהודה דהכא: בגוי המכירו מותר מפני שהוא במוכרו לו. והא דאמרינן בפרק "הדר"
(עירובין סד, ב) דאמר ליה לחבוה גוי: טול גלוסקין מאילעא, ואף על פי שלא היה מכירו כדמשמע התם – שאני התם שהיה מחלוה עמו בדרך. ואם תאמר: למאן דאסר, וכי ליה ליה להיא
ד"מפרנסין ענייי גוים עם ענייי ישראל מפני דרכי שלום"? ויש לומר: דדרכי שלום אין זה מותרת התם. ואם תאמר: למאן דשרי, וכי ליה ליה להיא ד"הגוים ורועי בהמות דקה לא מעלין ולא
מורידין"? ויש לומר: דקרא מיירי שאינו מחיה באותה מתנה, כי אף אם לא יתן לו בלום לא ימות. [ולא דמי להעלאה מן הבור, שהוא קרוב למיתה, ואם מעלהו נמצא מגדל בן לעבדה זרה].
ורבי מאיר ההוא איצטריך לדלקמן נתינה דגר למכירה דגוי – ואם תאמר: וכי אם יש לו לאדם חפץ למכור יתננו לגר קודם שימכרנו לגוי? והלא אפילו לישראל אינו מצוה על בן? ויש
לומר: דדוקא בגילה, שאינו שוה אלא דבר מועט לישראל שלא היו גרים מצויים ביניהם, ולגר היא שוה הרבה כשאר בשר. **להקדים** לא צריך קרא – ואם תאמר: ביין דמסברא יש לנו
להקדים נתינה דגר למכירה דגוי, למה נכתבה נתינה דגר בלל? מכל שכן ממכירה דגוי ידענן ליה! ויש לומר: דאי לא כתיב נתינה דגר הוה אמינא דאסור ליתן לו בגילות, כדי שיתן לב
להתגייר לגמרי. **הרואה** בריות טובות אומר בו' – בירושלמי אומר: אפילו גמל נאה, סוס נאה, חמור נאה – אומר: "ברוך שככה לו בעולמו".

שלא

שלא הזהרה אדם ביום – האי קרא דרשה גמורה היא ולא אסמכתא, כדמוכח פרק "נערה שנתפתתה" (כתובות מו, א). והקשה הרב רבינו אלחנן: אם כן מאי רבותיה דיהוקאל, דאמרינן פרק שני דחולין (לז, ב): "ונפשי לא מטומאה" – שלא הזהרתיני ביום ובאתי לידי טומאה בלילה? ואומר רבינו יצחק: דמכל מקום רבותא היא ממה שהיה מציל עצמו מהרהור, מה שאין כן בשאר אדם דאינו ניצול מהם בכל יום, כדאמרינן בבבא בתרא פרק "גט פשוט" (קסד, ב): שלשה דברים שאין אדם ניצול מהם בכל יום, וקא חשיב הרהור. **ענוה** מביאה לידי יראת חטא – בירושלמי דשקלים גריס איפכא: יראת חטא מביאה לידי ענוה. וקא סבר רבי יהושע בן לוי דבסמוך דאמר: ענוה גדולה מכולם. והקשה רבי יהודה מפרי"ש, דאמרינן במדרש: שלשה דברים שקולים זה כנגד חטא, חכמה, ענוה; וישׁ לומר, דהכי קאמר: דלא סגיא להא בלא הא, דיראה בלא חכמה וחכמה בלא יראה, ושתיהם בלא ענוה וענוה בלא שתיהם.

חסידים לא נאמר אלא ענוים – ואם תאמר: הא כתיב נמי "אז דברת בחזון לחסידיך" ולא כתיב "לענוריך"! ויש לומר: דהם חסידים כתיב וכל שכן ענוים, אבל לענין בשורת הגאולה – פשיטא תולה אותם בחשובים וגדולים יותר. **ואי** אשמעינן הני תרתי דלא ידיע שבחייהו – והקשה הרב רבינו אלחנן: לישמעינן שחת דידיע שבחא, וקמה דפסדא, וכל שכן אילף! ונראה לי דלא זו אף זו קתני. **בהמה** על מנת לשחוט מהו – תימה: מאי בעי ומאי פליגי רבי מאיר ורבי יהודה בסמוך? הא אפילו בסתם אמרינן לעיל: אימור לשחיטה ובהמ! ולפירוש רבינו שמואל בן מאיר דלא מיירי לעיל אלא בפרה דוקא, ניחא. ויש לומר: לפירוש הקונטרס דהכא מיירי בעגלים וסייחים שאסור למכור להם. הא

1 וְלֹא בִּבְגְדֵי צָבָע [שֵׁל] אִשָּׁה, וְלֹא בַּחֲמוֹר וְלֹא בַּחֲמוֹרָה
2 וְלֹא בַּחֲזִיר וְלֹא בְּעוּפוֹת בְּזִמְנָן שֶׁנִּקְרְעִין זֶה
3 לָזֶה, וַאֲפִילּוּ מָלֵא עֵינִים כְּמַלְאַךְ הַמָּוֶת; אָמְרוּ עָלָיו
4 עַל מַלְאַךְ הַמָּוֶת שֶׁפּוֹלֹּו מָלֵא עֵינִים, בְּשָׁעָה שֶׁבְּטִירָתוֹ
5 שֶׁל חוֹלֶה עוֹמֵד מֵעָל מְרַאֲשׁוֹתָיו, וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ
6 וְטִיפָּה שֶׁל מָרָה תְּלוּיָה בּוֹ. כֵּיוָן שֶׁחוֹלֶה רוֹאֶה אוֹתוֹ,
7 מְזַדַּעְזֵעַ וּפוֹתֵחַ פִּיו, וְזוֹרְקָהּ לְתוֹךְ פִּיו. מִמֶּנָּה מֵת,
8 מִמֶּנָּה מִסְרִיחַ, מִמֶּנָּה פָּנָיו מוֹרִיקוֹת! קֶרֶן זָוִית הֲוַאי.
9 "וְלֹא בִּבְגְדֵי צָבָע [שֵׁל] אִשָּׁה". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר
10 שְׁמוּאֵל: אֲפִילּוּ שׁוֹטְחִין עַל גַּבֵּי כּוֹתֶל. אָמַר רַב פָּפָּא:
11 וּבְמַכִּיר בַּעֲלֵיהֶן. אָמַר רָבָא: דְּיָקָא נַמִי, דְּקָתָנִי: "וְלֹא
12 בִּבְגְדֵי צָבָע אִשָּׁה", וְלֹא קָתָנִי "וְלֹא בִּבְגְדֵי צִבְעוֹנִין",
13 שְׁמַע מִינָּהּ. אָמַר רַב חִסְדָּא: הָנֵי מִילֵּי בְּעַתִּיק, אֲבָל
14 בְּחַדְתֵי לֵית לָן בָּהּ; דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, אֲנַן מָנָא
15 לְאִשְׁפּוּרֵי הֵיכִי יָהֲבִינַן? הָא קָא מִסְתַּבְּלִי! - וּלְמַאי נַפְקָא
16 הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה: מִין בְּמִינוֹ מוּתָּר לְהַכְנִיס בְּמִכְחוֹל
17 בְּשַׁפּוּרֶת, הָא קָא מִסְתַּבְּלִי! אֶלָּא בְּעַבִידְתֵּיהּ טָרִיד,
18 הָכִי נַמִי בְּעַבִידְתֵּיהּ טָרִיד. אָמַר מָר: מִמֶּנָּה מֵת. נֵימָא,
19 פְּלִיגָא דַּאֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל, אָמַר
20 לִי מַלְאַךְ הַמָּוֶת: אִי לָא דְּחֵישְׁנָא לְקַרָא דִּכְרֵיתָא,
21 הָוֶה פָּרֵעְנָא בֵּית הַשְׁחִיטָה בְּבַהֲמָה? - דִּילְמָא הָהֵיא
22 טִיפָּה מַחֲתֵכָה לְהוּ לְסִימָנִין. "מִמֶּנָּה מִסְרִיחַ". מְסַיֵּיע

23 לֵיהּ לְרַבִּי חֲנִינָא בַּר כָּהֲנָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר כָּהֲנָא, אָמְרִי בֵּי רַב: הַרְוָצֶה שֶׁלֹּא יַסְרִיחַ
24 מֵתוֹ, יַהֲפֵכֶנּוּ עַל פָּנָיו. תָּנוּ רַבָּנָן: "וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע" - שֶׁלֹּא יְהַרְהֵר אָדָם בְּיוֹם וְיָבוֹא
25 לִידֵי טוּמְאָה בַּלַּיְלָה. מִפָּאן אָמַר רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר: תּוֹרָה מְבִיאָה לִידֵי זְהִירוּת, וְזְהִירוּת
26 מְבִיאָה לִידֵי זְרִיזוּת, זְרִיזוּת מְבִיאָה לִידֵי נְקִיּוּת, נְקִיּוּת מְבִיאָה לִידֵי פְּרִישׁוּת, פְּרִישׁוּת מְבִיאָה
27 לִידֵי טָהֳרָה, טָהֳרָה מְבִיאָה לִידֵי חֲסִידוּת, חֲסִידוּת מְבִיאָה לִידֵי עֲנָוָה, עֲנָוָה מְבִיאָה לִידֵי יִרְאַת
28 חֵטְא, יִרְאַת חֵטְא מְבִיאָה לִידֵי קְדוּשָּׁה, קְדוּשָּׁה מְבִיאָה לִידֵי רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ, רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ מְבִיאָה
29 לִידֵי תְּחִיַּת הַמֵּתִים; וַחֲסִידוּת גְּדוֹלָה מִכּוּלָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָז דִּבַּרְתָּ בְּחָזוֹן לַחֲסִידֶיךָ". וּפְלִיגָא
30 דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: עֲנָוָה גְּדוֹלָה מִכּוּלָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "רוּחַ ה' אֱלֹהִים
31 עָלַי יַעַן מָשַׁח ה' אֹתִי לְבַשֵּׂר עֲנָוִים", "חֲסִידִים" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "עֲנָוִים", הָא לְמִדְתָּ שֶׁעֲנָוָה
32 גְּדוֹלָה מִכּוּלָּן. "אֵין מוֹכְרִין לָהֶן" וכו'. תָּנוּ רַבָּנָן: מוֹכְרִין לָהֶן אִילָן עַל מְנָת לְקוֹץ וְקוֹצִיץ, דִּבְרֵי
33 רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵין מוֹכְרִין לָהֶן אֶלָּא קְצוּצָה; שַׁחַת עַל מְנָת לְגוֹזְזוֹ וְגוֹזְזוֹ, דִּבְרֵי
34 רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵין מוֹכְרִין לָהֶן אֶלָּא גְּזוּזָה; קָמָה עַל מְנָת לְקַצּוֹר וְקוֹצֵר, דִּבְרֵי
35 רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵין מוֹכְרִין אֶלָּא קְצוּרָה. וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן אִילָן - בָּהּ
36 קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר, כֵּיוָן דְּלָא פָּסֵיד מִשְׁחֵי לֵיהּ, אֲבָל הָאי דְּכִי מַשְׁחֵי לָהּ פָּסֵיד - אֵימָא מוֹדֵי
37 לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה; וְאִי אַשְׁמְעִינַן בְּהֵנֵי תַּרְתֵּי - מִשּׁוּם דְּלָא יָדְעִי שְׁבַחְיֵיהוּ, אֲבָל שַׁחַת דִּידְעִי
38 שְׁבַחְיֵיהוּ - אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר; וְאִי אַשְׁמְעִינַן בָּהּ - בָּהּ קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל
39 בְּהָנָךְ אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה, צְרִיכָא. אֵיבָעֵיָא לְהוּ: בְּהֶמָּה עַל מְנָת לְשַׁחוֹט, מַהוּ?
40 תָּתָם טַעֲמָא מַאי שְׁרֵי רַבִּי יְהוּדָה - דְּלָאו בִּרְשׁוּתֵיהּ קַיְימִי וְלָא מְצֵי מַשְׁחֵי לְהוּ, אֲבָל בְּהֶמָּה,
41 כֵּיוָן דִּבְרְשׁוּתֵיהּ דְּגוּפָא קַיְימָא מַשְׁחֵי לָהּ, אוֹ דִלְמָא לָא שָׁנְא? תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא: בְּהֶמָּה - עַל מְנָת לְשַׁחוֹט וְשׁוֹחֵט, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה;
42 רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵין מוֹכְרִין לוֹ אֶלָּא שְׁחוּטָה. **משנה** אֵין מַשְׁפִּירִין לָהֶם בָּתִּים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שָׂדוֹת, וּבְסוּרְיָא

משכירין

1 **ולא בבגדי צבע [של] אשה** – שוכר את האשה כמו שהיא מלובשת בהן, שמייפין אותה,
2 ומהרהר אחריה. קרן זוית **הואי** – בשפונה לימין או לשמאל ליכנס ממבוי למבוי ופוגעין
3 זה את זה בקרן זוית, דאינו רואה אותה מרחוק באה כנגדו שיעצם עיניו. **בעליהן** – האשה
4 הרגילה ללובשן. **צבע אשה** – משמע שמכירה. **בגדי צבעונין** – אינן של נשים, ומדקתני
5 "בגדי צבע אשה" משמע שמכירה. **בעתיקי** –
6 שלבשתן, וכבר ראה אותה מלובשת בהן,
7 ובשחחור וראוה אותן נזכר ביפיה. ודוקא בגדי
8 צבעונין, לפי שהאשה נאה בהן ולא שכיחה,
9 אבל שאר בגדים דשכיחי ואינן לנוי לא מסיק
10 אדעתיה להרהר. **בחדתי** – שלא לבשתן
11 מעולם. **לאשפורי** – כובס המתקן בגדים חדשים.
12 **מין במינו** – בזהרבעת בהמה. **מותר** – לאדם
13 להכניס בידים אבר הזכר. **במכחול בשפורת** –
14 מכחול הוא קיסם שמכניסין בשפופרת – קנה
15 שהמכחול בתוכה. והקיסם קרוי "מכחול" על
16 שם שכוחלין בו. **הא קא מסתכל** – ותניא לעיל:
17 לא בחמור ולא בחמורה! **בעבידתיה טריד** – לבו
18 על מלאכתו, ושוכח בהרהור. **הוה פרענא בית**
19 **שחיטה** – לראות מבחוץ בבהמה, אלמא מחתך
20 ממש הוא! **נשפרית מכל דבר רע** – וסמיך ליה:
21 "בי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה
22 לילה", וקא מזהר ליה להשמר שלא יבא לידי
23 כך. **תורה** – על ידי שעוסק בה. **ועוד**, שרואה
24 ומבין אזהרות שבה ונשמר. **זריזות** – [זריז]
25 ונשמר קודם לכן שלא תבא עבירה לידו, כי
26 הא דאמר מדהרהר לבא לידי טומאה. **זהירות** –
27 כשהעבירה בא לידו, זהיר להשמר שלא יכשל.
28 והכי אמרינן ב"כל הבשר" בשחיטת חולין (חולין
29 קו, ב): מאי לאו דזהיר ולא נגע? לא, דזריז קדים
30 ומשי ידיה מעיקרא. **נקיות** – נקי באין חטא.
31 **פרישות** – אף מדבר המותר פורש, להחמיר על
32 עצמו. **טהור** – צח מלובן, ועדיף מנקי. **לידי רוח**
33 **הקודש** – להשרות עליו שכינה. **אז דברת בחזון**
34 **לחסידיך** – ולא נאמר "לזריאיך ולעוריך". **שחת**
35 = תבואת חיטין ושעורין קודם שתמלא בזירין,
36 ובלעז פירניי"א. **משחי ליה** – גוי במחובר, ונמצא
37 שנתן לו ישוב וחניירא בקרקע. **לא יידע שבחייהו**
38 – לא מיניבר שבח בחיבורין מבאן ואילך, דקמה
39 פסדא, ואילן נהי נמי דלא פסיד מיהו לא מינבר
40 דלשבוד. **אבל שחת** – דנראה לעינים, דכמה
41 דמשהי ליה משבחה. **בהא קאמר רבי מאיר** –
42 בשחת, משום דידיע שבחיה. **דלאו ברשותיה**
43 **קיימי** – שחת ואילן וקמה בקרקע ישראל ניתנו,
44 ולא מצי לשהוינהו, דישראל מעכב עליה. **אבל**
45 **בהמה** – מכי זבן לה גוי ברשותיה קיימא. **על**
46 **מנת לשחוט** – מתנה עמו בפירוש. **משנה** אין
47 **משכירין בתים** – לגוי בארץ ישראל, גזירה
48 משום מכירה, דאיסור דאורייתא היא, שנותן
49 להם חניה בקרקע. **ואין צריך לומר שדות** –
50 דאיכא תרתי לאיסורא כדמפרש בגמרא. **סוריא**
51 – ארם צובה, וסמוכה לארץ ישראל. וכיבשה
52 דוד וחיברה לקדושת ארץ ישראל שלא על פי
53 הדבור ובלא ששים ריבוא, וקרי ליה "כיבוש
54 יחיד".

משכירין

משכירין להם בתים – ולא גזרינן אטו מידי דמכירה לא עבר אדאורייתא, דכי כתיב לה תתן להם חן וחנייה – בארץ ישראל כתיב, דחשיבא חנייתה. ומידו מכירה לכתחילה לא. דגזרינן משום מכירה דארץ ישראל. **אבל לא שדות** – דאיכא תתרי לאיסורא. **וחוצה לארץ** – דמרחק, וליכא למיגזר מכירה דהתם אטו מכירה דארץ ישראל. **מוכרין בתים ומשכירין שדות** – אבל מכירה דשדות לא, כיון דאיכא תרתי – גזרינן.

טעמא דרבי יוסי מפרש בגמרא. **אף במקום שאמרו להשכיר** – בתים, לא לבית דירה אמרו, אלא לאשתמושי בהו בציבי ותיבנא. **מפני שנקראת על שמו** – והרואה שמתממין בשבת אומר שהבלנים שלוחין של ישראל הן. **גמרא חובת הדר הוא** – ולא חובת הבית, הלכך ליכא אפקעתא, דכתיב "ביתך" – דרך ביאתך, אלמא למי שנבנס ויוצא לתוכה אזהר רחמנא. **היא גופא גזירה** – שכירות אטו מכירה. **והא שכירות שדות דסוריא לגזירה היא** – דקא סלקא דעתין משום שכירות דארץ ישראל איתסר. **שמיה ביבוש** – ובמכירה דסוריא איכא איסורא בין בתים בין שדות, הלכך שכירות שדות דסוריא לאו גזירה היא משום שכירות דארץ ישראל, אלא משום מכירות שדות, דלאו גזירה היא אלא איסורא דאורייתא. ומידו לא אתמר בה רבנן למיגזר שכירות דבתים אטו מכירה. **אבל שדות דאיכא תרתי גזרו** – שכירות אטו מכירה. **ובחוצה לארץ בו'** שדות דאין בהו תרתי גזרו בהו רבנן – דמשכירין ולא מוכרין, משום מכירה דארץ ישראל. **רבי יוסי אומר בארץ ישראל משכירין להם בתים** – ולא גזרינן אטו מכירה. **אבל שדות** – דאיכא במכירתן תרתי לאיסורא – גזרינן משכירות אטו מכירה. **הכי גרסינן; קסבר** ביבוש יחיד לאו שמיה ביבוש – הלכך ליכא איסורא במכירת בתים. **שדות דאין בהו תרתי גזרו בהו רבנן** – מכירתן בסוריא אטו מכירה דארץ ישראל. **ניחוש דלמא אויל ואי ישראל** – דשרית ליה לזבוני לחד גוי, ומזבין להאי יחיד. **ואויל** – האי גוי ומזבין לה לתרתי פלגי לתרי, ומעכב לשלישית לעצמו, ואיכא שכונה. **מיפקדינן** – גרסינן. **אלפני דלפני בו'** – בלומר, לכולי האי לא חיישינן.

ופתמא

מַשְׁכִּירִין לָהֶם בָּתִּים אֲבָל לֹא שָׂדוֹת, וּבְחוּצָה לָאָרֶץ מוֹכְרִין לָהֶם בָּתִּים וּמַשְׁכִּירִין שָׂדוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מַשְׁכִּירִין לָהֶם בָּתִּים וּמַשְׁכִּירִין שָׂדוֹת, וּבְחוּצָה לָאָרֶץ מוֹכְרִין אֵלּוּ וְאֵלּוּ. אַף בְּמָקוֹם שֶׁאָמְרוּ לְהַשְׁכִּיר - לֹא לְבֵית דִּירָה אָמְרוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַכְנִים לְתוֹכוֹ עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ". וּבְכָל מָקוֹם לֹא יִשְׁכִּיר לוֹ אֶת הַמֶּרְחָץ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִקְרָא עַל שְׁמוֹ. גמרא מַאי "אֵין צָרִיךְ לוֹמַר שָׂדוֹת"? אִילֵימָא מִשּׁוּם דְּאִית בָּהּ תַּרְתֵּי: חֲדָא - חֲנַיָּית קָרְקַע, וַחֲדָא - דְּקָא מַפְקַע לָהּ מֵעֲשֵׂר, אִי הָכִי, בָּתִּים נָמֵי אֵיכָּא תַּרְתֵּי: חֲדָא - חֲנַיָּית קָרְקַע, וַחֲדָא - דְּקָא מַפְקַע לָהּ מִמְּזוּזָה! אֲמַר רַב מַשְׁרְשִׁיָא: מְזוּזָה חוֹבַת הַדֶּר הִוא. "בְּמָבוֹאֶיךָ מַשְׁכִּירִין בָּתִּים" כו'. מַאי שְׁנָא מְכִירָה דְּלָא? מִשּׁוּם מְכִירָה דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאַנַן נַיקּוּם וְנִינְזוֹר גְּזֵרָה לְגְזֵרָה? - וְהָא שְׁכִירוּת שָׂדֶה דְּבַסּוֹרְיָא, דְּגְזֵרָה לְגְזֵרָה הִיא, וְקָא גָּזְרִינַן! - הָתָם לָאו גְּזֵרָה הִוא, קָסָבַר: כִּיבּוּשׁ יָחִיד שְׁמִיהּ כִּיבּוּשׁ; שָׂדֶה דְּאִית בֵּיהּ תַּרְתֵּי - גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנָן, בָּתִּים דְּלֵית בְּהוּ תַּרְתֵּי - לָא גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנָן. "בְּחוּצָה לָאָרֶץ" וכו'. שָׂדֶה דְּאִית בֵּיהּ תַּרְתֵּי - גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנָן, בָּתִּים דְּלֵית בְּהוּ תַּרְתֵּי - לָא גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנָן. "רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מַשְׁכִּירִין לָהֶם בָּתִּים" וכו'. מַאי טַעְמָא? שָׂדוֹת דְּאִית בְּהוּ תַּרְתֵּי - גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנָן, בָּתִּים דְּלֵית בְּהוּ תַּרְתֵּי - לָא גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנָן. "וּבְחוּצָה לָאָרֶץ מוֹכְרִין" וכו'. מַאי טַעְמָא? קָסָבַר: כִּיבּוּשׁ יָחִיד לָא שְׁמִיהּ כִּיבּוּשׁ, וְשָׂדֶה דְּאִית בָּהּ תַּרְתֵּי - גָּזְרוּ בָּה

לארץ יפטר מן המזוזה? הא אמר בפרק "התכלת" (מנחות מד, א): השוכר בית בחוץ לארץ כל שלשים יום פטורה מן המזוזה, מבאן ואילך חייבת, והטעם בדפרישית לעיל, שסוברים העולם שהיא שלו, משמע דאם היא שלו חייבת מיד! ועוד קשיא לרבינו יצחק על הירושלמי מאותה תוספתא שהבאתי לעיל, דקתני רישא: (אין) משכירין להם בתים ולא שדות וכרמים, ואין נותנין להם ערבות וקבלות, במה דברים אמורים – בארץ ישראל, ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות, ובחוץ לארץ מוכרין אלו ואלו. כאן וכאן לא ישכיר ביתו לגוי, מפני שידוע שמכניס לתוכו עבודה זרה. אלמא, אף במקום שמותר למכור אסור להשכיר! מיהו נראה לרבינו יצחק דהירושלמי שהביא רבינו חיים ראיה גמורה היא. ומן התוספתא לא קשיא מידי, ד"כאן וכאן" קאי אארץ ישראל

וסוריא, ואף תנא קמא דמתניתין נמי סבר הכי דאסור בתרוייהו מכירת בתים, אבל בחוצה לארץ שהתירו למכור – מותר להשכיר, כדאיתא בירושלמי. ולאו מטעמיה דרבינו חיים, אלא הטעם מפרש הרב רבינו אלחנן, מפני כשאמרה תורה "לא תביא תועבה אל ביתך" איכא למימר לא אסור אלא בבית הישראל עצמו שהוא דר בתוכו בעודו דר בו, ואפילו בארץ ישראל. כמו במזוזה, שאינו חייב בה אלא בביתו בעודו דר בו, אבל השובר בית אף בארץ ישראל פטור מן המזוזה מן התורה, ורבנן הוא דגזרו שלא להשכיר לגוי מפני שמכניס לתוכו עבודה זרה. והשתא דדוקא בתים העשויים לדירה אבל אינם עשויים לדירה לא גזרו, ולכך התירו להשכיר ארוות וארעות, וכיון דשכירות בית דירה אינו אסור אלא מדרבנן אף בארץ, אם כן בחוצה לארץ הקלו. **מאי** טעמא אריסא אריסותיה קא עביד – הקשה רבינו יהודה מהדיא דתנן בפרק קמא דשבת (יח, א), אמר רבן שמעון בן גמליאל: נותנין היו של בית אבא שהיו נותנין בלים לבובס גוי שלשה ימים קודם השבת, ופליג אביא הלל דאמרי התם שמותר עם השמש, אלמא לית ליה לרבן שמעון בן גמליאל קבלנא קבלנותיה עביד! ותירץ: לא שסובר שהלבה כן, אלא מחמיר בעצמו היזה. וכן פירש רש"י לשם. אכן שוב הקשה רבינו יהודה, דאם כן בפרק שני דביבה (כא, ב) דקחשיב שלשה דברים שהיו מחמירין בבית רבן גמליאל בבית שמאי, אמאי לא קא חשיב נמי הא? שהרי רבן גמליאל דיבנה הוא (אבי) אבוי של רבן שמעון בן גמליאל! ואומר דבביבה לא אירע אלא במידי דיום טוב, אבל במילי דשבת אינא טובא. ולפי זה ניתא מה שהקשה רבי אלחנן דאמאי לא קיימא לן כרבן שמעון בן גמליאל בהדיא דפרק קמא דשבת, דהא אמרינן (בבא בתרא קעד, א): כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתינו הלכה כמותו. אלא לאחרים ודאי לא היה מחמיר אלא לעצמו. **אריסא** אריסותיה קא עביד – פסק רבינו הם הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, דאמר: אריסא אריסותיה קא עביד, ומתוך כך התיר לישראל שנתן ביתו לעשותו בקבלנות, לבנות בו אפילו בשבת. וקל וחומר נמי הוא, דהשתא אריסות שדה שהלק הישראל משביח במלאכה שרי, קבלנות שאין בו שבח לישראל כלל במה שממהר נברי לעשות קבלנותו לא כל שכן דנימא קבלנא קבלנותיה קעביד? ועוד הביא רבינו הם ראיה מהדהיא דפרק קמא דשבת (יז, ב) דשרי בית הלל ליתן בלים לבובס ועורות לעבדן עם השמש, ואפילו מידי דפרהסיא שרו התם, דהא ההיא ברייתא דאית ליה בגמרא התם (יח, א) דאסור ליתן חטין לתוך הריחיים של מים אלא כדי שיחבטו מבעוד יום, מוקי לה לתלמדא בבית שמאי, אבל לבית הלל שרו ואף על פי שמשמעת קול. ועוד תניא התם (יט, א) גבי ספינה: פוסק עמו על מנת לשבות, רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו צריך, שהגוי לא ניחא לעשות קבלנותו בשביל הישראל. ולפי זה צריך עיון בהדיא דפרק "מי שהפך" (מועד קטן יב, א) דאמר שמואל: מקבלי קבולת, בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר. אבן רבינו הם מוקי לה לכולה דך שמעתא באבל, ומפרש לה דכי: אמר שמואל מקבלי קבולת באבל בתוך התחום אסור כו'. אמר רב פפא: אפילו חוץ לתחום נמי לא אמרן דשרי אלא היכא דליכא מתא דמקרבא לההם, אבל איכא מתא דמקרבא להתם אסור, פירוש: לפי שיראי בני העיר מלאכתן בשילבו לשם. אמר רב ששת: וכי ליכא מתא דמקרבא נמי לא אמרן דשרי אלא בשבתות וימים טובים דלא שכיחי אינשי דאולי מדוכתא לדוכתא, פירוש: אז מותר חוץ לתחום על ידי קבלנות גוי, אבל בחולו של מועד דשכיחי אינשי דאולי מדוכתא לדוכתא אסור. וכל שכן בחול גמור, אלא חול המועד לרבותא נקט, דאף על גב דלא שכיחי דאולי כולי האי אסור. ולפי זה כל מה שאוסר לשם היזון באבל דוקא, דבאבל התמירו יותר מדמוכתא התם ברישי פירקא. אמר רב ששת בריה דרב אידי: ואת אומרת דברים המותרים בחולו של מועד אסורין בימי אבלו, ותניא כוותיה: והתהוא עובדא דמר זוטרא דבנו ליה אפנדא – בימי אבלו חוץ לתחום בשבתות ובימים טובים הוה, ומטעם שהתרנו. עד כאן שיטת רבינו הם. ורבי יצחק פירש דקבלנות דבית אסור, והיה דוחה כל ראיות רבינו הם. דמהתהיא דעורות לעבדן אינה ראיה, דבין דהתהוא תלוש ומלאכה ביד אחרים – מותר, דאפילו באבילות בבהאי גוונא שרי, כמו שמפורש דתניא התם (יא, א): היתה מלאכתו ביד אחרים – בביתו לא יעשה, בבית אחר יעשה. ורימים נמי אינה ראיה לבאן, דהתם ששם החסים לתוך הריחיים הם נטחנים מאליהן, ולא דמי לגוי העושה מלאכה בידים ודומה כמי שישראל מצוה לו לעשות בשבת. וגם לא דמי לתך דשכירות שדה דשמעתין, דלעולם הוא רגילות לקבל שדה באריסות למחצה לשליש ולרביע, אבל בבנין בית רגילות לשכור מידי יום יום, והרואה אינו אומר קבלנותיה עביד אלא שכירי יום ניהו. ועוד בירושלמי דפרק קמא דשבת משמע דקבולת דבית אסור בין באבל בין בשבת, והכי איתא התם: אומנים גרים שהיו עושים עם ישראל – בתוך ביתו אסור, בתוך בתיהם מותר. אמר רבי שמעון בן אלעזר: במה דברים אמורים – בקיבולת, אבל בשכיר יום אסור. במה דברים אמורים – בתלוש, אבל במחובר אסור. בעיר אחרת בין כך ובין כך מותר. ומהו "בין כך ובין כך"? אמר רבי אילא: בין בתלוש בין במחובר, ובלבד בקיבולת. רבי שמעון בן ביסנא בשם רבי אחא אמר: בשבת ובאבל ובעבודה זרה הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. אלמא פסיק הלכה כרבי שמעון בן אלעזר דאמר בעירו במחובר דאסור אף בקיבולת, והוא הדין בתוך התחום. ולא מבעיא הבנין עצמו דאסור, אלא אף לפסול האבנים ולתקן הקורות, ואפילו רחוק מן החומה ואפילו בביתו של גוי אסור, כיון דלצורך מחובר הוא, דהא במחובר כהאי גוונא פליגי ופסיק הלכה כרבי שמעון בן אלעזר, דאילו לעשות הבנין עצמו – אפילו רבנן מודו דאסור, דברשות ישראל הוא, ולא שרו אף תלוש אלא בביתו של גוי, כגון כלים לבובס שמתקנם ביד גוי. ואף על פי שהלכה כרבי שמעון בן אלעזר בקיבולת, מכל מקום באריסות שדה אין הלכה כמותו אלא כרבן שמעון בן גמליאל, דהא סתם לן תנא דמתניתין כוותיה, והטעם מפרש: דאריסא אריסותיה קא עביד. ורבינו הם, אף על פי שהקל בקיבולת החמיר על עצמו, וכשבנה ביתו לא הניח גרים לבנות בשבת אף על פי שהיו עושים בקבלנות. והרב רבינו משה היה נותן טעם, דלהכי מותר באריסות שדה, דכיון שאינו נוטל מעות בשכרו אלא נוטל בגוף הקרקע – דמי לשותף, אבל בקבלנות דבית שנוטל מעות בשכרו – לא דמי לשותף ואסור. ולהכי קאמר הכא דמרחץ אסור דאריסותא למרחץ לא עבדי אינשי, דכיון שנוטל מעות בשכרו ולא שייך ליטול זה בגוף המרחץ – אסור. ולפי זה יש להתיר להשכיר ריחיים לגוי היכא שנוטל בקמח לפי חלקו ואינו נוטל מעות, דהוי כמו שותפין. ומסקנא דשמעתא שמעינן מהכא דקבולת דתלוש אינו מותר אלא בתוך ביתו של גוי, אבל במחובר אינו מותר אלא חוץ לתחום, אבל תוך לתחום אסור. **אבל** לגוי מאי שרי – תימה: מאי קא דייק? דלמא נקט כותי וכל שכן לגוי! ויש לומר: דמשמע ליה מדשכיב גוי דמירי ביה רבן שמעון בן גמליאל ומתניתין ונקט כותי, דוקא קתני. עוד יש לומר: דסבירא ליה דסבר דבגוי שרי מדאיירי בכותי, ראי בגוי אסור – לישמעינן גוי דלית ביה אלא חדא דנקראת על שמו, וכל שכן כותי דאית ביה תרתי, דאית ביה נמי "לפני עור" כדאמרינן בסמוך. עוד פירש הרב רבינו אלחנן, דדייק ממתניתין, דשריא שדהו לגוי וליכא מאן דפליג. ומהאי טעמא ניחא נמי דקאמר לעיל גבי מילתיה דרבן שמעון בן גמליאל: אבל שדהו לגוי שרי, דלאו אמילתיה דייק, דהא דנקט מרחץ במילתיה איכא למימר דדוקא מרחץ אבל שדהו אפילו לכותי אסור משום שעושה בו מלאכה בחול המועד.

וסתמא כרבי מאיר – דאמר: בארץ ישראל אין משכירין. כותי – לא עביד מלאכה בשבת, אבל בחולו של מועד עביד, דלמדרש סופרים לא חיישי. בחולו של מועד – לדידן נמי שרי להתם מרחצאות. אבל שדהו לגוי שרי – להשכיר היכא דליכא למיחש לחניית קרקע, כגון בחוצה לארץ. ואף על פי שנקראת על שמו לא חשדי ליה דלימחי גוי שלוחו, אלא אמרי: אריסא הוא, וקיבלה עליו למחצה לשליש ולרביע, ועליו מוטל לעשות.

אריסותא

עֲבָדַי אֲנָשַׁי. תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: לֹא יַשְׁכִּיר אָדָם שָׂדֵהוּ לְכוּתִי, מִפְּנֵי שֶׁנִּקְרֵאת עַל שְׁמוֹ, וְכוּתִי זֶה עוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה בְּחוּפּוֹ שֶׁל מוֹעֵד. אֲבָל גּוֹי מַאי? שָׁרֵי, דְּאָמְרִי: אֲרִיסָא אֲרִיסוּתֵיהּ קָעָבֵיד; אִי הָכִי, כּוּתִי נַמִּי אָמְרִי: אֲרִיסָא אֲרִיסוּתֵיהּ עָבֵיד!

אריסותא

אריסותא לרבי שמעון בן אלעזר ליתיה – והאי דנקט כותי, דמשמע: הא גוי שרי – לאו טעמא משום אריסותא, אלא משום דאמרינן ליה לא תעשה בה מלאכה בשבת ורצית. **אי הכי** – דכותי יעשה בה מלאכה בחולו של מועד. **מאי אירייא** – דקתני גבי כותי: מפני שנקראת על שמו? **תיפוק ליה** – דבלא חשד נמי איכא משום "לפני עור", וכותי גר הוא ומצווה על המצות כישראל. ולא דמי לגוי העושה מלאכה בשבת, שהגוים לא הוזהרו עליה. **מורקאי** = זוררי גנות כרכום. **נקיט בשבתא** – לחרוש לזרוע ולקצור. **שקיבלו** – שדה באריסותן מבעל הבית, ומשקיבלוה הוטלה על שניהם לעסוק בה ביחד. **לא יאמר ישראל** – טול אתה חלקך בשבת, לפי שנעשה שלוחו של חצי היום המוטל עליו. **ואם תתנו מתחילה** – קודם שהוטלה עליו. **מותר** – דהא לא קיבל עליה ישראל עבודה דשבת, ואין הגוי שלוחו. **ואם באו לחשבון** – לאו "אהתנו מתחלה" קאי, אלא מלילתא באנפי נפשה היא, בלומר: אם קיבלו סתם ועשו סתם, ועייל הגוי בשבת וישראל בחול ולא עזוהו ישראל, ובאו לחשבון לאחר זמן, לומר: כמה ימי שבת נטלת אתה, ואני אטול כנגדן ימי החול. **אסור** – דשכר שבת הוא נוטל, דגלי דעתו דגוי שלוחו היה. **רב נביהה מבי בתרי אמר** – לאו הכי הוה עובדא. **אלא שתילי דערלה הוה** – ישראל וגוי קיבלו שדה בשותפות ונוטעה, ויטלו החצי בין שניהם, ונתעסק גוי בכל צרכו שני ערלה ואבלן, וישראל קבל שלש שנים אחרות בנגדן ואבלן. **שרא** לתו – דהיתר גמור הוה, דהא אף על גב דקיבלוהו יחד לכתחילה, ואמר לו ישראל: היה אתה עובד בשלש שנים הללו ואני שלש אחריהם – אין כאן איסור שליחות, דהא ישראל נמי שרי לעובדה. ואי משום אבילה אוכל בנגדן ונמצא נהנה מפירות ערלה שמכרן – אין זה נהנה, שכן המשפט, שנה שזה עובד הוא אוכל. **והא אותביה רבינא** – ואם כן מאי תיובתא? גבי שבת איסור שליחות במלאכה, מה שאין כן בערלה! **לסיועי סיועיה** – מדקתני: התנו לכתחילה מותר, אלמא כי ליכא איסור שליחות למלאכה שרי ואף על גב דמטיא הנאה לישראל, והוא הדין לערלה. **מתמא מאי** – שקיבלו סתם ועשו סתם, גוי בשבת וישראל בחד בשבת, ולא אמר ישראל מעולם: טול אתה את השבת ואני בחול, מהו לחלוק סתם בשוה ולא יזכיר ישראל את השבתו? **אם באו לחשבון** – הזכיר לו ישראל של שבת באותה חלוקה, וגלי דעתיה דשלוחיה הוא.

הא מתמא – דאף בשעת חלוקה סתם מותר.

הדרן עלך לפני אידיהן

משנה אין מעמידין בהמה בפונדקאות – שעושין להתאכסן עוברי דרכים שם ומעלים שכר לבעלים. **שחשודין על הרביעה** – ובני נח נאסרו בה, דכתיב (בראשית ב): "והיו לבשר אחד" יצאו בהמה חיה ועוף, ויש באן "לפני עור לא תתן מכשול". **גמרא** רובע

אי הכי תיפוק ליה משום לפני עור – הקשה הרב רבינו יצחק: אמאי קאמר "אי הכי"? דאמאחשה דרבי שמעון בן אלעזר גופיה היה יכול להקשות: תיפוק ליה משום "לפני עור"! ופירש הרב רבינו אלחנן: בשלמא אי אמרת דכותי נקט לרבותא, והוא הדין גוי – ניחא, דנקט טעמא דנקראת על שמו, דשייך בתרתייהו. אלא אי אמרת דנקט כותי דוקא, אם כן תיפוק ליה משום "לפני עור".

תיפוק ליה משום לפני עור – אליבא דרבי שמעון בן אלעזר פריך, דאית ליה כותים גרי אמת הן, בפרק קמא דחולין (ו, א) גבי החיה דרבי שמעון דשדריה לרבי מאיר למזבן חמרא מבי כותאי, ומכאן יש להביא ראיה למה שפירש רבינו תם, דשייך למימר "לפני עור" אף במידי דלית ביה איסורא אלא דרבנן, דהא מלאכה דחול המועד אינה אסורה אלא מדרבנן כדפירש רבינו תם (במועד קטן ב, א). וראיה נמי מדלעיל (טז, ב) דאסור למכור לישראל החשוד למכור לגוי, אף על גב דליכא איסורא אלא דרבנן. אבל הרב רבינו אלחנן הקשה לפירוש רבינו תם, שפירש המלאכה דחול המועד אינה אסורה מן התורה, מדאמר בפרק "מי שהפך" (מועד קטן יא, ב): פתח באבל וסיים בחול המועד. לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא ימי אבלו דאסור דרבנן, אלא אפילו חול המועד דאסור דאורייתא כו'. ומפרש רבינו תם דקרי ליה "דאורייתא" לפי שיש לה אסמכתא מן התורה בפרק קמא דחגיגה (יח, א), לאפוקי אבל שאין לו אסמכתא אלא מדברי קבלה, דכתיבי: "והפכתי חגיכם לאבל". אי נמי, חול המועד יש לו עיקר מן התורה, דאיכא למיגזר אטו יום טוב.

חדא משום לפני עור – נראה דמהאי טעמא נמי להזהיר אסור בשקבל שדה בשותפות.

לא יאמר לו ישראל לגוי כו' – מעשה כך היה בימי רבינו תם, שגבה ישראל אחד בחובו חנור אחד מגוי, והיה לו לאופה המסיק התנור. חלקו בתנור, והיה לו לידודי ליטול כך ובך ימים בחלקו ולאופה כמו כן כך ובך, ולא התנו מתחלה זה לזה: "טול אתה חלקך בשבת ואני חלקי בחול". והיה רבינו יצחק רוצה לומר דמותר, דלא דמי לשדה דהכא, דגבי שדה חלק הישראל משביח אף בחול במה שהגוי טורח בו בשבת, אבל בתנור אינו משביח כלל במה שהגוי עושה בו בשבת וזה בחול, ואף בלא התנו מתחלה. ולא הודה רבינו תם לזה, ונראה לו דאין לחלק בין תנור לשדה, דאף על פי שאינו משביח במלאכה בשבת, מכל מקום הוי כאילו מעמיד פועל בידים. ונראה להרב רבינו אלחנן דבתנור אפילו התנו מתחלה לא יועיל, כיון שכל התנור של ישראל הוא, והוה ליה כמשכיר תנורו בשבת ואומר לגוי: "טול שכר תנורי בשבת בשתסיקנו לי בחול". ולא דמי לישראל וגוי שלקחו שדה בשותפות, שיש לגוי חלק בגוף הקרקע. וגם רבינו יצחק חזר בו, והביא ראיה לדברי רבינו תם דאין חילוק בין תנור לשדה, דהא מרחץ בתנור דמי, ובתוספתא דמסכת דמאי (פרק שישי) תניא: ישראל וגוי שלקחו שדה ומרחץ בשותפות, לא יאמר לו ישראל לגוי כו', קצרו של דבר, בין כרם בין שדה בין מרחץ או תנור, אם לקחו ישראל וגוי בשותפות – אסור לומר: טול אתה חלקך כו', אלא אם כן התנו מתחלה קודם שלקחוהו שאין לישראל בשבת שום חלק. וגם רבינו תם באותו מעשה התנור עזה לקבל הדוב מן הגוי ולחזור ולחלוק ולהתנות מתחלה. מיהו היכא שלקחו הישראל במשכון, נראה שאין צריך להתנות כלום, כיון שהוא ברשות הגוי ושכר התנור הוא לישראל מרבית שהגוי נותן לו, ואין הישראל קונה חלק בתנור, דדוקא נקט "לקחו". והעתק מלשון רבינו יהודה. **תא** שמע אם התנו מתחלה מותר הא סתמא אסור – ואם תאמר: לידוק מרישא! ויש לומר: דאיכא למימר דהוא הדין סתמא, אלא משום דבעי למיתני סיפא: ואם התנו מתחלה מותר, אף על פי שהתנה לו כך בפירוש. **ואם** באו לחשבון אסור הא סתמא שרי – ואם תאמר: לימא דהכי קאמר: אם באו לחשבון אסור אפילו התנו מתחלה! ויש לומר: דסבירא ליה דתודאי אם התנו מתחילה מותר בכל ענין.

אֲרִיסוּתָא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר לֵית לֵיהּ, - **אֶלָּא גּוֹי, מַאי טַעְמָא מוּתָּר? דְּאָמְרִינַן לֵיהּ וְצַיְּיתְ, כּוּתִי נַמִּי אָמְרִינַן לֵיהּ וְצַיְּיתְ!** - **כּוּתִי לָא צַיְּיתְ, דְּאָמַר: אֲנָא גְּמִירְנָא טְפֵי מִינָּךְ.** - **אִי הָכִי, מַאי אִירְיָא מִפְּנֵי שֶׁנִּקְרֵאת עַל שְׁמוֹ? תִּיפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם "לִפְנֵי עִוֵּר"!** - **לָא תִּתֵּן מִכְשׁוֹל"!** - **חֲדָא וְעוֹד קָאָמַר, חֲדָא מִשּׁוּם "לִפְנֵי עִוֵּר", וְעוֹד מִפְּנֵי שֶׁנִּקְרֵאת עַל שְׁמוֹ. הֲנָהוּ מוֹרִיקָאֵי, דְּגוֹי נָקֵיט בְּשַׁבְּתָא וְיִשְׂרָאֵל בְּחַד בְּשַׁבְּתָא, אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, שָׁרֵי לְהוּ. אֵיתֵיבֵיהּ רָבִינָא לְרָבָא: יִשְׂרָאֵל וְגוֹי שֶׁקִּיבְּלוּ שָׂדֶה בְּשׁוּתָּפוּת, לֹא יֹאמַר יִשְׂרָאֵל לַגּוֹי: "טוֹל חֶלְקְךָ בְּשַׁבָּת וַאֲנִי בַּחוֹל", וְאִם הִתְנוּ מֵתְּחִלָּה - מוּתָּר, וְאִם בָּאוּ לְחֻשְׁבּוֹן - אָסוּר! אֵיכְסֵיף. לְסוֹף אִגְּלַאי מִלְּתָא דְּהִתְנוּ מֵעִיקָּרָא הָוְוּ! רַב נְבִיהָה מִבֵּי כְּתַיֵּי אָמַר: הֲנָהוּ שְׁתִילֵי דְּעָרְלָה הָוָה, גּוֹי אֶכֵּיל שְׁנֵי דְּעָרְלָה וְיִשְׂרָאֵל שְׁנֵי דְּהֶיתֵּירָא, אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, שָׁרֵי לְהוּ. - וְהָא אוֹתְבֵיהּ רָבִינָא לְרָבָא! - לְסַיּוֹעֵי סַיּוֹעֵיהּ. - וְהָא אִכְסֵיף! - לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם. אֵיפְּעֵיָא לְהוּ: סְתָמָא מַאי? תָּא שְׁמַע: אִם הִתְנוּ מֵתְּחִלָּה - מוּתָּר, הָא סְתָמָא אָסוּר. - אֵימָא סֵיפָא: אִם בָּאוּ לְחֻשְׁבּוֹן - אָסוּר, הָא סְתָמָא מוּתָּר! אֶלָּא מֻדָּא לֵיכָּא לְמִשְׁמַע מִינָּהּ.**

הֲדַרַן עֲלָךְ לִפְנֵי אִידֵיהֶן

אֵין מַעֲמִידִין בְּהֵמָה בְּפוּנְדָּקָאוֹת שֶׁל גּוֹיִם, מִפְּנֵי שֶׁחֲשׁוּדִין עַל הָרְבָעָה; וְלֹא הִתְייַחֵד אִשָּׁה עִם הַבְּהֵמָה, מִפְּנֵי שֶׁחֲשׁוּדִין עַל הָעֲרָיוֹת; וְלֹא יִתְייַחֵד אָדָם עִם הַבְּהֵמָה, מִפְּנֵי שֶׁחֲשׁוּדִין עַל שִׁפְכוּת דָּמִים. **גְּמָרָא** ורמינהי:

אינו משביח כלל במה שהגוי עושה בו בשבת וזה בחול, ואף בלא התנו מתחלה. ולא הודה רבינו תם לזה, ונראה לו דאין לחלק בין תנור לשדה, דאף על פי שאינו משביח במלאכה בשבת, מכל מקום הוי כאילו מעמיד פועל בידים. ונראה להרב רבינו אלחנן דבתנור אפילו התנו מתחלה לא יועיל, כיון שכל התנור של ישראל הוא, והוה ליה כמשכיר תנורו בשבת ואומר לגוי: "טול שכר תנורי בשבת בשתסיקנו לי בחול". ולא דמי לישראל וגוי שלקחו שדה בשותפות, שיש לגוי חלק בגוף הקרקע. וגם רבינו יצחק חזר בו, והביא ראיה לדברי רבינו תם דאין חילוק בין תנור לשדה, דהא מרחץ בתנור דמי, ובתוספתא דמסכת דמאי (פרק שישי) תניא: ישראל וגוי שלקחו שדה ומרחץ בשותפות, לא יאמר לו ישראל לגוי כו', קצרו של דבר, בין כרם בין שדה בין מרחץ או תנור, אם לקחו ישראל וגוי בשותפות – אסור לומר: טול אתה חלקך כו', אלא אם כן התנו מתחלה קודם שלקחוהו שאין לישראל בשבת שום חלק. וגם רבינו תם באותו מעשה התנור עזה לקבל הדוב מן הגוי ולחזור ולחלוק ולהתנות מתחלה. מיהו היכא שלקחו הישראל במשכון, נראה שאין צריך להתנות כלום, כיון שהוא ברשות הגוי ושכר התנור הוא לישראל מרבית שהגוי נותן לו, ואין הישראל קונה חלק בתנור, דדוקא נקט "לקחו". והעתק מלשון רבינו יהודה. **תא** שמע אם התנו מתחלה מותר הא סתמא אסור – ואם תאמר: לידוק מרישא! ויש לומר: דאיכא למימר דהוא הדין סתמא, אלא משום דבעי למיתני סיפא: ואם התנו מתחלה מותר, אף על פי שהתנה לו כך בפירוש. **ואם** באו לחשבון אסור הא סתמא שרי – ואם תאמר: לימא דהכי קאמר: אם באו לחשבון אסור אפילו התנו מתחלה! ויש לומר: דסבירא ליה דתודאי אם התנו מתחילה מותר בכל ענין.

הדרן עלך לפני אידיהן

אין מעמידין בהמה בפונדקאות של גוים – ותניא בגמרא: אין מוסרין בהמה לרועה שלהם. ויש ליתן טעם לפי מה אנו סומכין לייחד בהמותינו עמהם, ואף אנו מוסרין בהמותינו לרועה שלהם. ואין לומר כראמר רב לעיל בפרק קמא (יד, ב): מקום שהתירו למכור התירו ליחד, דהא לא קם להאי מילתא, דאף רב הדר ביה. אלא אומר רבינו תם, דסמכינן אהא דמשני רבי פדת בגמרא (כג, א) דמוקי מתניתין כרבי אליעזר דחייש לרביעה, ובריייתא דלוקחין מהן בהמה לקרבן דלא חיישי לרביעה כרבנן, ואנן קיימין כרבנן. ואף על גב דרבינא שהיה סוף הוראה פליג עליה ושני שניא אדרבינא, מכל מקום נראין דברי רבי פדת עיקר; חדא, מדהקדים דברי רבינא לדברי, דהא רבי פדת קודם לרבינא ימים רבים, שהיה בנו של רבי אלעזר כדאמרינן בפרק קמא דברכות (יא, ב); וכן אורי ליה רבי אלעזר לרבי פדת בריה. וגם היה חברו של רבי זירא, כדאמר בפרק קמא דנדה (ח, א) אמר רבי זירא לרבי פדת: חזי דמינך ומאבוך קשריתו קטפא לעלמא, ואותו רבי אלעזר אביו היה תלמידו של רבי יוחנן. ועוד, דבשל סופרים קיימוה לן דהלך אחר המיקל. ואף על גב דסתם מתניתין ד"אין מעמידין" מתוקמא כרבי אליעזר, מכל מקום ליתי הלכתא כוותיה כיון שיש מחלוקת במסכת פרה (פרק שני משנה א) ובתרי מסכתי לבולי עלמא אין סדר.

ורמינהי:

ורמינהי לוקחין מהם בהמה לקרבן – תימה: אדמותיב מברייתא אמתניתין, לימיל מתניתין אהדדי: "אין מעמידין", ורמינהי: "מקום שנהגו למכור מוכרין", אלמא לא חיישינן לרבייה, ולשני נמי כדרמשני הכאו ועוד קשה: אמאי לא שני הכא שניוא קמא דרב דלעיל (יד, ב): מקום שהתירו למכור בו? ויש לומר: דהדיא רומיא דמתניתין בבר מרמה דלה בפרק קמא (שם), ושניה שפיר. ואף על גב דהכא נמי נחית לשניוי, שניוא קמא דרב מקום שהתירו ליקח מהם להקריב דלא שני הכא, דתירוץ דהכא הוא במקום שאסרו למכור אסור ליקח, אלמא איכא דוכתא דחשידי, ותקשי אם כן כל הנך קראי דמותבי מגייהו רבנן לרבי אליעזר לקמן בשמעתין דמשמע בהו שמותר ליקח מן הגזים בהמה לקרבן, ונצטרך להעמידם במקום שנהגו למכור מפני שאינם חשודים על הרבייעה. ואין זה יכול להיות, דהא מייתי קראי דמצרים ובנען ופלשתים דקיימא לן שהן חשודים על הרבייעה, וגם "בל צאן קדר" שהם ערביים הם חשודים על הרבייעה, כדמשמע בסמוך: ערבי אחד לקח ירך מן השוק בו'. ועוד תקשי: אטו ניקום ונימא להו לקראי כי כתביהו במקום שנהגו למכור כתביהו? ונראה דמהאי טעמא הדר ביה רב לעיל מהאי שניוא דמקום שנהגו למכור בו', לפי שלא היה יכול להעמידו כאן. ועוד יש לומר: דידע שפיר שיניוא דגוי חס על בהמתו, ומכל מקום פריך מהכא דלוקחין, דסלקא דעתיה דאיכא למיחש לרבייעה כיון שבא למכרה. ומשני דלעולם חיישי, שפעמים אינו יכול למכרה או נמלך, וניתא נמי לרבינא ולרבי פדת דבסמוך. ואם תאמר: כיון דמוקמינן התיר קרבן בכל מקום, אף במקום שנהגו שלא למכור, תיקשי לן: מכל מקום כיון דמה שאין אנו מעמידין משום חשש רבייעה הוא, בקרבן איך התירוהו? ויש לומר: דמקום שנהגו שלא למכור – מנהגא הוא דאיכא, הא איסורא ליכא. ולענין קרבן אפילו מנהגא ליכא, שאם היו נהנין ליממע מליקח מהם בהמה לקרבן – אין לדבר סוף, דאי אפשר שלא יתערבו בהמות של מקום שנהגו שלא למכור עם בהמות שנהגו למכור על ידי משא ומתן, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, ובמהמות הנולדים מביתו של ישראל אין דיי ליקח לקרבן, משום דשכיחי מומי, דפסלי אפילו בדוקין שבעין.

מוקצה – פירוש: שיחזרו לתקורבת עבודה זרה, ומטרו לכומרים והאכילוהו ברשיעי עבודה זרה. אבל יחזר גרידא אינו כלום, דאין הקדש לעבודה זרה (עבודה זרה מד, ב) כדמשמע (בפ"ב דתרומות) [צריך להיות: דתמורה בפרק שישי (כט, א)]. **או** איתא דאקצייה לא הוה מובין ליה – לרווחא דמילתא נקטיה, כלומר, אפילו במקום דשכיחי דמקצו ופלחו אין לחוש, מדמובין ליה. דבלאו הכי טעמא בסתמא לא חיישינן לדלמא מקצו ופלחו, אסרינן למכור אלא משום חשש רביעה ולא משום חשש המוקצה ונעבד.

רבינא בחבריה ידע – בקונטרס גריס "דגלא" בר"ש, לשון רגיל, כמו "לא רגל על לשונו" (תהלים טו). ורבינו חם גרס בפירוש הערוך: "דגלא" בדל"ת, לשון שקרן, שכן מתרגם (משלי טז) "במשפט לא ימעל פיו" – לא ידגל פומיה, וחכי קאמר: שקרן בחברו מכיר. וכן ההוא דפרק "במה אשה" (שבת סג, א): שני תלמידי חכמים המדגילין זה לזה בהלכה הקדוש ברוך הוא אוהבן, שנאמר: "ודגלו עלי אהבה", ומפרש רבינו חם: המכחישין זה לזה ואינם עומדים על העיקר, אפילו הכי הקדוש ברוך הוא אוהבן, ולחכי קאמר: והוא דידעי צורתא דשמעתא, ולית להו רבה למגמר מגייהו. ובמדרש נמי משמע "ודגלו" לשון מעילתו, דקאמר: מנין לקורא בתורה שקרא לאהרן "הרן" שיוצא, פירוש: שאף על פי שלא יקרא האלף? שנאמר "ודגלו עלי אהבה". אבל רש"י פירש "מדגילין" לשון דגל, שמקהילים קהלות ברבים. וקשיא, דאם כן מה ראיה צריך? פשיטא שנאהבים לפני המקום. **דאמר** מר חביבה עליהם בהמתם של ישראל – לא נודע לרבינו יצחק מהיכן נפקא עיקר דבר זה. **גוים** שלא עמדו על הר סיני – ונראה דגריס נמי דפסקה זוהמתן, דהיינו משום דאף על גב דאינהו לא הוו מזלייהו הוו.

רבינא

1 **ורמינהי**: לוֹקְחִין מֵהֶם בְּהֵמָה לְקָרְבָּן, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לֹא
2 מִשּׁוּם רוֹבַע וְלֹא מִשּׁוּם נִרְבָּע, וְלֹא מִשּׁוּם מוּקְצֶה
3 וְלֹא מִשּׁוּם נֶעֱבַד; בְּשִׁלְמָא מוּקְצֶה מוּקְצֶה דְּאִקְצְיֵיהּ וְאִם אִיתָא דְּפָלְחֵיהּ - לָא הָוֵה מְזַבְּין לֵיהּ,
4 אֶלָּא רוֹבַע וְנִרְבָּע לַחוּשׁ! אָמַר רַב חַתַּלְיְפָא אָמַר רַב
5 שֶׁלָּא בְּרֹאבְינָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: גּוֹי חַס עַל בְּהֶמְתּוֹ
6 שֶׁלֹּא תֵּעָקֵר. - הָתְנָא נֶקְבוֹת, זְכָרִים מַאי אִיכָּא
7 לְמֵימַר? אָמַר רַב בָּהֲנָא: הוֹאִיל וּמַכְחִישִׁין בַּבָּשָׂר. -
8 אֶלָּא הָא דְּתָנְיָא: לוֹקְחִין בְּהֵמָה מֵרוֹעֶה שֶׁלָּהֶן, לֵיחוּשׁ
9 דִּלְמָא רַבְיָא לָהּ! - רוֹעֶה שֶׁלָּהֶן מַתְּיִירָא מִשּׁוּם
10 הַפְסַד שָׂכָר. - אֶלָּא הָא דְּתָנְיָא: אֵין מוֹסְרִין בְּהֵמָה
11 לְרוֹעֶה שֶׁלָּהֶן, לֵימָא: רוֹעֶה שֶׁלָּהֶן מַתְּיִירָא מִשּׁוּם
12 הַפְסַד שָׂכָר! - אֵינָהוּ דְּיָדְעִי בַּהֲדֵי מִרְתְּתֵי, אֲנַן
13 דְּלָא יָדְעִינַן בְּהוּ לָא מִרְתְּתֵי. אָמַר רַבָּה, הֵיינוּ דְּאָמְרִי
14 אֱינָשֵׁי: מִכַּתְּבָא גְּלָלָא בָּוֵץ, רַגְלָא בְּחַבְרֵיהּ יָדַע. -
15 אִי הָכִי, זְכָרִים מְנֻקָּבוֹת לָא נִיחְזוֹ, דְּחִישִׁינַן דִּלְמָא
16 מַרְבְּעָא לֵיהּ עִילָּוֵיהּ! - כֵּיוָן דְּמִינְּרֵי בָּהּ מִרְתְּתָא. -
17 אֶלָּא הָא דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף: אַרְמַלְתָּא לָא תִּרְבֵּי כַּלְבָּא
18 וְלָא תִּשְׂרֵי בַּר בֵּי רַב בְּאוּשְׁפִּיזָא; בְּשִׁלְמָא בַּר בֵּי רַב
19 צְנִיעַ לָהּ, אֶלָּא כַּלְבָּא כֵּיוָן דְּמִינַּרֵי בָּהּ מִרְתְּתָא! -
20 כֵּיוָן דְּכִי שָׁדְיָא לֵיהּ אוּמְצָא וּמְסָרִיךְ אַבַּרְתָּהּ, מֵימַר
21 אָמְרִי אֱינָשֵׁי: הַאי דְּמִסְרִיךְ אַבַּרְתָּהּ - מִשּׁוּם אוּמְצָא
22 דְּקָא מְסָרִיךְ. נְקֵבוֹת אַצַּל נְקֵבוֹת מַאי מַעֲמָא לָא
23 מֵיחַדְּרִינַן? אָמַר מָר עוּקְבָא בַּר חָמָא: מִפְּנֵי שֶׁהַגּוֹיִם
24 מְצוּיִין אַצַּל נְשֵׁי חַבְרֵיהֶן, וּפְעָמִים שֶׁאֵינוֹ מוֹצְאָה,
25 וּמוֹצֵא אֶת הַבְּהֵמָה וְרוֹבְעָהּ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: אֲפִילּוּ
26 מוֹצְאָה נַמִי רוֹבְעָה, דְּאָמַר מָר: חֲבִיבָה עֲלֵיהֶן בְּהֶמְתָּן
27 שֶׁל יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִנְּשׁוֹתֵיהֶן; דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בָּשָׂעָה
28 שֶׁבָּא נָחָשׁ עַל חַוָּה הִטִּיל בָּהּ זוֹהֲמָא. - אִי הָכִי,
29 יִשְׂרָאֵל נַמִי! - יִשְׂרָאֵל שֶׁעָמְדוּ עַל הַר סִינַי - פְּסָקָה
30 זוֹהֲמָתָן, גּוֹיִם שֶׁלֹּא עָמְדוּ עַל הַר סִינַי - לֹא פְּסָקָה
31 זוֹהֲמָתָן. אִיבָּעֵיָא לְהוּ: עוֹפוֹת מַאי? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר
32 רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי חֲנִינָא: אֲנִי רָאִיתִי
33 גּוֹי שֶׁלָּקַח אֲוִזּוֹ מִן הַשּׁוּק, רְבָעָהּ, חֲנָקָהּ, צָלָאָהּ וַאֲכָלָהּ. וְאָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה מִדִּיפְתִּי: אֲנִי
34 רָאִיתִי עֲרָבִי אֶחָד שֶׁלָּקַח יָרֵךְ מִן הַשּׁוּק וְחָקַק בָּהּ פְּרֵי רִבְיָעָה, רְבָעָהּ, צָלָאָהּ וַאֲכָלָהּ.

רבינא

1 **רוֹבַע** ונרבע ומוקצה ונעבד פסול לקרבן, דתניא בבבא קמא (מ, א): "מן הבהמה" ולא כל הבהמה – לרווציא את הרובע והנרבע, "מן הבקר" – לרווציא את הנעבד, "מן הצאן" – לרווציא את המוקצה. **מוקצה** – שהקצהו ליחידהו לתקרובת עבודה זרה. **נעבד** – שנשאו עבודה זרה והשתחוה לו. **בשלמא מוקצה נעבד** – אף על גב דודאי חשידי לא קשיא
5 לן, דאם איתא דפלחיה כו'. **אלא רובע** – אי חשידי, ליחוש! **שלא תיעקר** – נשעית עקרה, הילכך לא רבע לה. אבל אדידן לא חיישי כשעומדת בפונדקי. **זכרים מאי איכא למימר** – ניחוש דלמא רבעה גוי! דהכא ליכא עיקור. וזכר נמי מיפסיל בנרבע, דהא קרא דנרבע ד"מן הבהמה" בעולה כתיב, ועולה זכר הוא, וקאמר: להוציא את הרובע ואת הנרבע. **וליחוש דלמא רבעה רועה** – דהא לאו דידיה היא ולא חס עליה. **אינהו דידעי בהדדי** – חד בחבריה דאורחיה למירבעה. **מירתת** – רועה מיניה, דאי מיעקרא מרגיש גוי וקא תבע ליה מיניה. אי נמי, כל שעתא אתי חזי לה. **מבתבא גללא בוץ רגלא בחבריה ידע** – מכתב שקורין גרפי"א, ושל ברזל הוא, קורע ורושם את הגלל = שייש. כלומר, השייש שהוא קשה יראא מן המכתב לפי שהוא מכיר בו, וכן רכיל ובליעל מכיר בחבירו וירא מפניו. רגלא = (רכיל), כמו "לא רגל על לשונו", וכן "וירגל בעבדך" (שמואל ב יט). **זכרים מנקבות לא לוזבון** – לקרבן, הואיל וחשיידי דלמא ארבעתיה עלה, דליכא הכא עיקור ולא כחש בשר. **כיון דמיסריך** – זכר בתרה ורודפה כל שעה אם תזוקק לו – מירתתא שיבינו בני אדם בדבר. אבל בדידן, אי מוקמינן לה גבה לא מירתתא, דלפום שעתא הוא דקאי גבה. **לא תרבי כלבא** – שמא תתאנה ותרביענו עליה. **לא תשרי בר בי רב באושפיזא** – דאגב דצניע לא מירתתא שיזיקא קול אם תבעל לו. **צניע לה** – ואיכא למיחש כדפרישית. **אלא כלבא** – הא אמרת כיון דמוגרי בה ורודפה מירתתא האשתו? **אמרי** – לא דמי כלבא לשאר בהמה. **דכיון דכי שריא ליה אימצא מיסריך** – כל שעתא בתרה, לא מירתתא: **נקבות** – אי מיסרכי בתראי, מימר אמרי אינשי: אומצא הוא דשדיא ליה. **אומצא** = מעט בשר. **נקבות אצל נקבות מאי טעמא לא מייחדינן** – דקתני בברייתא בפרק קמא (עבודה זרה טו, ב) דאפילו נקבות אצל נקבות לא מייחדינן. **ישראל שעמדו על הר סיני** – ונתקנו מכל מום, כדכתיב (שיר
10 ד): "כולך יפה רעיתי ומום אין בך".

רבינא

רבינא – מהדר לתרוצי מתניתין ובריית׳א דלעיל: לעולם חשידי, ומתניתין לכתחילה קתני דאין מעמידין משום דלמא רבע לה, ובריית׳א דקתני אין חוששין משום רובע משום נרבע – דיעבד, דמשום לשעבר קבעית למיסרה דלמא כבר רבעה, ולכבר ארבעה לא חיישינן.

ומנא תימרא – דלמידי דחשידי ביה שני לן בין לכתחילה לדיעבד, דלכתחילה לא מייחדינן ליה בהדייהו והיכא דאיתיחד לא מיתסר, ולא אמרינן נבעלה לה? על ידי פמון – שהיתה חייבת ממון, מותרת לבעלה. **הפסד ממון** – דסבר: אי בעילנא לה, תו לא פרע לי בעלה מידי. **תיע** – דמשום הפסד ממון הוא דשרי לה, דקתני: על ידי נפשות שנתחייבה הריגה אסורה לבעלה, אלמא היכא דלא מירתת להפסד ממונו אפקורי מפקר לה, וחיישינן שמא נבעלה לאחד מהן ברצון. ואית דמוקמי לה באשת כהן דמיתסרא באונס, וראשון עיקר, דבכתובות (כה, ב) מוכח דבאשת ישראל קאי. **ותו לא מידי** – אין להקשות על דבר זה, דודאי טענא על ידי ממון מותר משום דחייש לריבעה וטענא דרבי אליעזר בו׳. **עודה של שקין** = שקין הרבה ריקנין קשורין ביחד. **פבלה** – דכתיב: "אשר לא עלה עליה", בהעלאה בעלמא. **ובעגלה** – עגלה ערופה אינה נפסלת בהעלאת עול. **עד שתמשוך בו** – דכתיב בעגלה (דברים כא:): "אשר לא משכה בעול". (לישנא אחרינא: עודה = עץ שטוין בו שקין). **לא פלקא דעתך** – דטענא דרבי אליעזר משום עודה. **דשמיט הנאה פורתא** – להקל מעליו משוי מעט. **לא פפסיד טובא** – דמים יקרים של פרה אדומה. אלא ודאי טענא משום רביעה הוא. יקחו – ימכרו, קרי ביה "ויקיחהו". אלא

רבינא אמר הא לבתחילה הא דיעבד – לבאורה משמע דרבינא דהכא ורבי פדת דבסמוך לית להו הדוחא שנויא דלעיל, דאדם חס על בהמתו כו׳, מדמהדרי אשנויא אחרינא, ותימה: אם כן מה יתרצו משני המשניות, ההיא ד"אין מעמידין" וההיא ד"מקום שנהגו למכור מוטרין" דלעיל בפרק קמא (יד, ב)? ואין לומר שיתרצו כשנויא קמא דרב דלעיל – במקום שהתירו למכור התירו ליחד דלא נחשדו ארבעיה, כיון דלא קם, דאף רב הדר ביה משום טענא דפרשינן! ויש לומר: דודאי בין רבינא בין רבי פדת אית להו שנויא דלעיל, דאדם חס על בהמתו לענין שלא יאסור למכור להם בשום מקום, ואף במקום שנהגו שלא למכור נמי ליכא איסורא אלא מנהגא בדפרישית, מיהו מיסתבר להו דלענין קרבן יש לנו להחמיר ולאסור אף במקום שמוטרין, ולא לסמוך על אותו טעם דגוי חס על בהמתו, אי לאו טענא דדיעבד לרבינא, ולרבי פדת דמוקי לה כרבנן דלא חיישינן לריבעה בלל. ואם תאמר: ורבי יוחנן דמשני לקמן (כד, ב): גבול יש לה, פותחה מבת שלש נעקרת בת שלש אינה נעקרת, מה יתרץ מההיא ד"מקום שנהגו למכור מוטרין", משמע כל בהמות, אפילו יתרות על שלש? ועוד, דפחות מבת שלש נמי היה לו לאסור שמא תשהה אצלו עד שתהיה בת שלש וירבענה! ויש לומר, דכן פירוש דברייתא: פחותה מבת שלש נעקרת, ובת שלש רוב הפעמים אינה נעקרת, אבל אינו ודאי כל כך. ולהילכך, במקום שנהגו מוטרין אפילו בת שלש, דגוי חס לפי שאינו יודע בודאי והוא שלא תעקר. ולענין קרבן מוקי הדוחא דלוקוחין בפחותה מבת שלש. ולא מביעיא במקום שמוטרין דשרי ליקח, אלא אף במקום שנהגו שלא למכור – לוקחין לקרבן, דכיון דודאי נעקרת חייס עלה ולא רבעה. ומה שנהגו שלא למכור – משום חשש דרביעה לאחר שלש כדפרשינן, אבל בת שלש אין לוקחין, דאינה נעקרת כל כך בודאי, ואיכא למיחש דלמא רבעה. **על** ידי ממון מותרת לבעלה – פירש הקונטרס דמיירי באשת ישראל. וקשיא, דאם כן היכי מוכח דשריא בדיעבד משום דאמרינן דודאי לא נבעלה? דלמא לעולם אימא לך דנבעלה, ומיהו להכי שריא – משום דאשת ישראל שנבעלה באונס מותרת, ואין לאוסרה משום דשמא נתרצית לו, דודאי כיון דאינה נתפסת אנפשות לא מפדחה ולא מתרצית ליה! לכך נראה לפרש דודאי מיירי באשת כהן דאף באונס אסורה, והכא מותרת דאמרינן ודאי לא נתרצית לו. **ותו** לא מידי – פירוש: דודאי הפסד ממון שאני, אבל יחוד בעלמא אימא דאסור אף בדיעבד. תימה: אם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו אשת כהן! ישובת תחת בעלה, דאי אפשר שלא תתייחד עם שום גוי שעה אחת, וכיון דליכא הפסד ממון חיישינן! ויש לומר: דאין זה אלא דחוי בעלמא, כלומר מהכא לא תוכיח, ומכל מקום דברי רבינא אמת הן, ועוד יש לומר: דאפילו לפי המסקנא אין לאסור יחוד מועט, דדוקא נחבשה שאני לפי שהיא מטורדת בידו, כעין בדמזה דהכא דבידו לרבעה, אבל היכא שאינה תחת ידו של גוי כלל ויכולה לצעוק ויהיה לה מושיע – ודאי הגוי מרתת, ואין לאוסרה על אותו יחוד, וכן עיקר. ובירושלמי דחי דאין דמין אשה לבהמה, שאני אשה שדרכה לצווח, ואפילו תרשת דרכה לרמות.

ההם יצרו תקפו – תימה: לעיל דאמר רב גוי חס על בהמתו, ורבי פדת נמי אית ליה הדוחא שנוייא בדפרישית, נימא יצרו תקפו מכל שכן דפרה דדמיה יקרים! יש לומר: שאני הבא כיון דדמיה יקרים עומדת למכור לישראל, וכיון שהוא ודאי מוכר לפרה וסבור הוא להעלים, ואינו חושש כיון שיצרו תקפו.

שמע

רַבִּינָא אָמַר, לָא קַשְׁיָא: הָא לְבַתְחִלָּה, הָא דִּיעֲבַד. וּמְנָא תִּימְרָא דְּשָׁאנֵי בֵּין לְבַתְחִלָּה בֵּין לְדִיעֲבַד? דְּתָנַן: לֹא תִתְיַחֵד אִשָּׁה עִמָּהֶם, מִפְּנֵי שֶׁחֲשׁוּדִין עַל הָעֲרָיוֹת; וּרְמִינְהוּ: הָאִשָּׁה שֶׁנִּחְבְּשָׁה בִּידֵי גּוֹיִם, עַל יְדֵי מָמוֹן - מוּתֶּרֶת לְבַעְלָהּ, עַל יְדֵי נְפָשׁוֹת - אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינַּהּ: שָׁאנֵי לָן בֵּין לְבַתְחִלָּה לְדִיעֲבַד. - מַאי? דִּלְמָא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ: אֲפִילּוּ דִּיעֲבַד נַמִּי לָא, וְהָכָא הֵיכִי טָעֲמָא - דִּמְדַיְּירָא מִשּׁוּם הֶפְסֵד מָמוֹנוֹ! תַּדַּע, דְּקָתָנֵי סֵיפָא: עַל יְדֵי נְפָשׁוֹת אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ, וְתוּ לָא מִידֵּי. רַבִּי פְּדָת אָמַר, לָא קַשְׁיָא: הָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הָא רַבָּנָן; דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינָהּ נֶאֱחֶזֶת מִן הַגּוֹיִם, וַחֲכָמִים מַתִּירִין; מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר: חָיְישִׁינַן לְרִבְיָעָה, וְרַבָּנָן סָבְרִי: לָא חָיְישִׁינַן לְרִבְיָעָה? - מַמַּאי? דִּלְמָא דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא חָיְישִׁינַן לְרִבְיָעָה, וְהָכָא הֵיכִי טַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר - כְּדֶרֶךְ יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הַנִּיחַ עֲלֵיהֶן עוּדָּה שֶׁל שַׁקִּין - פַּסָּלָה, וּבְעֶגְלָה - עַד שֶׁתְּמַשׁוֹךְ בָּהּ; מַר סָבַר: חָיְישִׁינַן, וּמַר סָבַר: לָא חָיְישִׁינַן! - לָא פַּלְגָא דַּעְתָּךְ, מְשׁוּם נִיחָא פּוּרְתָּא - לָא מַפְסִיד טוּבָא. - הָכִי נַמִּי לֵימָא: מְשׁוּם הֶנְאָה פּוּרְתָּא לָא מַפְסִיד טוּבָא! - הָתָם יְצִרוֹ תּוֹקְפוֹ.

וְדִלְמָא דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא חָיְישִׁינַן לְרִבְיָעָה, וְהָכָא הֵיכִי טַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר - כִּדְתָנֵי שֵׁילָא: מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר? "דָּבָר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלַיִךְ" - בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקָּחוּ, וְאֵין הַגּוֹיִם יִקָּחוּ! - לָא פַּלְגָא דַּעְתָּךְ, דְּקָתָנֵי סֵיפָא: וְכֵן הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת כּוּלָּן; וְאִי פַּלְגָא דַּעְתָּךְ כְּדַרְתָּנֵי שֵׁילָא, בְּשִׁלְמָא פָּרָה כְּתִיב בָּהּ קִיחָה, אֶלָּא כּוּלָּהוּ קָרְבָּנוֹת קִיחָה כְּתִיב בְּהוּ? וְדִלְמָא עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי רַבָּנַן עָלֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אֶלָּא

נבעלה. וכן משמע בפרק שני דכתובות (כה, ב) דפשיטא ליה לתלמודא דמתניתין מיירי באשת כהן, דמייתי עלה בגמרא התם ההוא מעשה באשה אחת שהורהבה באשקלון ורחקוה בני משפחתה, ואי באשת ישראל הוה הדוחא עובדא מאי קאמר "ורחקוה בני משפחתה"? לא הוה להו לרחקן אלא לבעלה! ועוד מתוך המשנה יש להוכיח דמיירי באשת כהן, דקתני: על ידי ממון מותרת לבעלה; טעמא דעל ידי ממון דמרתת אהפסד ממונו, הא שלא על ידי ממון – אסורה, ואף על פי שאין לתלות נתרצית כיון שאינו על ידי נפשות, ואי באשת ישראל אמאי אסורה? אלא ודאי באשת כהן, והא דנקט "מותרת לבעלה" ולא נקט "מותרת לבהונה" – משום סיפא נקט דעל ידי נפשות אסורה לבעלה, והתם אף באשת ישראל אסורה לבעלה, דאיכא למימר משום פחד נפשות נתרצית לו. ואם תאמר: מאי סלקא דעתיה דרבינא דבעי לאוכוחי היתר דיעבד מהכא? הא ודאי דמשום הפסד ממונו הוא! ויש לומר: דסבר רבינא, דכיון דנחבשה שהיא מטורדת בידו – היה לו לאסור באשת כהן ולמיחש מיהא לבעילת אונס, ואף על גב דאיכא הפסד ממון, ומדשרינן הכא דיעבד – הוא הדין אף היכא דליכא הפסד ממון. ותלמודא דחי דלית ליה הך סברא, אלא אית ליה הפסד ממונו שאני. **תדע** דקתני סיפא על ידי נפשות אסורה לבעלה – תימה: מאי קאמר "תדע"? דלמא שאני על ידי נפשות דאיכא למימר מחמת פחד נתרצית לו ותבעתו, אבל שלא על ידי נפשות מותרת ואף היכא דליכא הפסד ממון! ויש לומר: דודאי שלא על ידי ממון אסורה, דאי סלקא דעתך מותרת אמאי נקט רישא הפסד ממון? ליתני "שלא על ידי נפשות מותרת"! אלא ודאי הפסד ממון דוקא נקט, וסיפא דקתני "על ידי נפשות" – הוא הדין שלא על ידי נפשות אסורה לבהן, דבה איירי, אלא בא להשמיענו דאף לישראל אסורה, דאיכא למימר מחמת פחד נתרצית לו. **ותו** לא מידי – פירוש: דודאי הפסד ממון שאני, אבל יחוד בעלמא אימא דאסור אף בדיעבד. תימה: אם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו אשת כהן! ישובת תחת בעלה, דאי אפשר שלא תתייחד עם שום גוי שעה אחת, וכיון דליכא הפסד ממון חיישינן! ויש לומר: דאין זה אלא דחוי בעלמא, כלומר מהכא לא תוכיח, ומכל מקום דברי רבינא אמת הן, ועוד יש לומר: דאפילו לפי המסקנא אין לאסור יחוד מועט, דדוקא נחבשה שאני לפי שהיא מטורדת בידו, כעין בדמזה דהכא דבידו לרבעה, אבל היכא שאינה תחת ידו של גוי כלל ויכולה לצעוק ויהיה לה מושיע – ודאי הגוי מרתת, ואין לאוסרה על אותו יחוד, וכן עיקר. ובירושלמי דחי דאין דמין אשה לבהמה, שאני אשה שדרכה לצווח, ואפילו תרשת דרכה לרמות.

ההם יצרו תקפו – תימה: לעיל דאמר רב גוי חס על בהמתו, ורבי פדת נמי אית ליה הדוחא שנוייא בדפרישית, נימא יצרו תקפו מכל שכן דפרה דדמיה יקרים! יש לומר: שאני הבא כיון דדמיה יקרים עומדת למכור לישראל, וכיון שהוא ודאי מוכר לפרה וסבור הוא להעלים, ואינו חושש כיון שיצרו תקפו.

שמע

שמע מינה דפרה קדושי מזבח היא – תימה לדהרב רבינו יצחק בן מרדכי: מנליה לדקדושי מזבח היא, ונטעמא משום רבינהו? דלמא לעולם הויא קדושי בדק הבית, ונטעמא משום שול, דתנן (פרה פרק ב משנה ד): עלה עליה זכר פסולתו: דרביעא אדם שהיא בקומה זקופה לא שייך בה שול כמו בבהמה. ועוד, מדקתני עלה: וכן היה רבי אליעזר פוסל בכל הקרבנות – אלמא לאו טעמא משום עול. **אלא** משעה דפסול ביציא דופן – לפום ריהטא משמע דקאי אהא דשני: שאני פרה דחטאת קרייה רחמנא. והכי פירושו: אי אמרת בשלמא טעם פסול רביעה משום דקדושי מזבח היא, איכא למימר דפליג רבי שמעון ואמר קדושי בדק הבית היא, ולהכך לא מיפסלא לא ברביעה ולא ביציא דופן. אלא כיון דאמרת טעמא דרביעה משום דחטאת קרייה רחמנא - דפסל ביציא דופן, דמסתמא לא פליג אהך דרשא, אלמה תניא כו'? עד דקאמר: אלא שאני פרה דואיל ומום פוסל בה. ולפי גירסא זו משמע דהשתא הדר ביה מטעמא דחטאת קרייה רחמנא. אלא לעולם קדושי בדק הבית לרבי שמעון, ורביעה הוא דפסלה כיון דמום פוסל בה, אבל ביציא דופן לא מיפסלא. ורבנן דפסלי ביציא דופן – משום דסברי דקדושי מזבח היא. וקשה, דסוף פרק קמא דשבועות (יא, ב) על דר' בריית"א דפרה, משני: [שאני] פרה דקדושי בדק הבית היא! ודוחק הוא דנוקי לה כרבי שמעון. ועוד, דסוגיא דהלמודא פרק קמא דזבחים (יד, ב) ופרק ("המזבח מקדש") ("חטאת העוף" (סח, ב) ובפרק קמא דמנחות (ו, ב) ובפרק שלישי דבכורות (כה, א) וביומא פרק "טרף בקלפי" (מב, א) ובתמורה פרק ("המזבח") ("אלו קדשים") משמע דפרה קדושי בדק הבית, ואין סברא להעמיד כל הני כרבי שמעון ולא כרבנן! ועוד קשה, דבפרק קמא דחולין (יא, א) מוכח תלמודא דטרפות פוסל בפרה משום דחטאת קרי רחמנא! לכך נראה לפרש: אלא מעתה תיפסל ביציא דופן – ולאו אשנוייא ד"חטאת קרייה רחמנא" קאי, אלא למאי דאסיקינא דמיפסלא ברביעה, או משום דקדושי מזבח או משום דחטאת קרייה רחמנא, ואם כן תפסל ביציא דופן, דאין לומר דפליג רבי שמעון על רבותיו רבי אליעזר ורבנן ולומר שיכשיר ברביעה, אלמה תניא כו'? ולא גרסינן "אלא". ובספרים לא היה כתוב "אלא", ובקונטרס הגיה וכתב, הכי גרסינן: אלא שאני פרה וכו'. לעולם קדושי בדק הבית היא לכולי עלמא, ונטעמא דמיפסלא ברביעה לרבי שמעון דואיל ומום פוסל בה, ורבנן טעמייהו משום דחטאת קרייה רחמנא. וניחא, דכל שיטת התלמוד אתיא נמי לרבנן, ומסקנא דפרק קמא דחולין נמי כרבנן אתיא. ויש ספרים שכתוב בהן אחר "ומורה רבי שמעון לענין קדשים": ואלא מאי, קדושי מזבח? סוף סוף תפסל ביציא דופן! הכי מאי, אי אמרת בשלמא קדושי מזבח היא היינו דפליגי רבי שמעון ורבנן, אלא אי אמרת קדושי בדק הבית היא, מי מפסלא ברביעה? לעולם אימא לך קדושי בדק הבית היא, ולעניין רביעה אפילו רבי שמעון מודי דפסלה, דתניא: "כי משתחם בהם" וגו', והאי גירסא משמע לפירוש ראשון שפירשתי.

בקשו ממנו אבנים לאפוד – האי דמא בן נתינה על כרחנו בבית שני היה, מדקאמר: לשנה אחרת נולדה לו פרה אדומה בעזרה, דהא קיימא לן בדימי בית ראשון לא נשרפה שום פרה, כי נסתפקו באותה שעשה משה כל ימי בית ראשון ועד עזרא שעשה השניה. וכיון דהיה אפוד בבית שני אם כן שמיר נמי היה בו, דהכי משמע בפרק "מי שאחזו" (ניסין סח, א) דאפוד צריך שמיר, דקאמר התם: איבא שמיר דאייתי משה לאבני אפוד. ואפילו לרבי נחמיה דאמר: לא בעי שמיר לאבני המקדש בפרק "עגלת ערופה" (סוטה מח, ב) ואלא היה מתקן מבחוץ ומכנים מבפנים, מכל מקום באבני אפוד מודי דבעי משום דכתיב "במלאתם", כותב עליהם בדיו ומראה להם שמיר והן נבקעות מאליהן, כתאנה זו שנבקעת בחמה ואינה חסרה כלום. ואין להקשות מהדהיא דפרק בתרא דסוטה, דתנן: משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים, משמחרב בית המקדש בטל השמיר, דמשמע "משחרב בית המקדש" היינו בית ראשון, מדקתני בתריה פלמוס אספסיינוס של טיטוס שהיו קודם חורבן בית שני – אלמא לא היה השמיר בבית שני. דא ליתא, דוודאי הדוא "משחרב בית המקדש בטל השמיר" בבית שני מיירי, דאי בבית ראשון – ליערבינהו וליתנינהו: משחרב בית המקדש בטלו אורים ותומים ושמיר, דהא בגמרא בברייתא אורים ותומים משחרב בית ראשון תני ליה, ואורים ותומים לא היו בבית שני, שהם מחמשה דברים שחסר בית שני. ויש תימה: היון דהוה שמיר בבית שני, אם כן לקמן פרק "רבי ישמעאל" (עבודה זרה נב, ב) גבי אבני מזבח ששקצום מלכי יון, דפריך: היכי ניעביד? ניתבריניהו – "אבנים שלמות" אמר רחמנא, ניחתיכינהו, פירושו: בבהל, שלא להזיח שם פגימה – "לא תניף עליהם ברזל" אמר רחמנא. ומאי קושיא? ליעבדינהו על ידי שמיר! ויש לומר: דעל ידי שמיר אינו נעשה חלק, כי אם מבקע בתאנה שלא תהא חסרה כלום, אבל אין עושה אותן שלימות שלא תחגור בהן צפורן, ופגימה בחגירת צפורן פסלה במזבח, כדאיתא בפרק קמא דחולין (יח, א).

ואבני

אלא בפרה אדומה – דדמיה יקרים, דחייש גזי להפסד מרובה ובייוץ ליציריה. **אבל בשאר קרבנות מזדי** – והא דתניא לעיל: לוקחין מזהן בהמה לקרבן, ומאמן תרמיזה? לא רבי אליעזר ולא רבנן! **כל צאן קדר** – קדר = ישמעאל, ובתיבי: "יעלו (לרצון על) ועל רצון) מובחיי", אלמא בשאר קרבנות נמי שרי, ושפיר איתרצן רומיין דלעיל. **עד כאן לא פליגי כו'** – מלתא באפי נפשיה קאמר ואזיל. **אלא בהשש** – דהיכא דלא חזינן דרבעה פליגי, דמר חייש ומר לא חייש. **קדשי מזבח היא** – דין קדושת מזבח יש לה, ליפסל ברביעה, ולענין פדייה דלא נפקא לחול בלא מום, ואף על גב דלאו למזבח קרבה. **דאי סלקא דעתך** – לא אלימא קדושתיה מקדושת בדק הבית, ועל כל דבר חל קדושת בדק הבית אפילו על אבנים. **אמאי** – פסלה בה רביעה? **שאני פרה דחטאת קרייה רחמנא** – לעולם גבי פדייה והעמדה והערכה דין קדשי בדק הבית עליה, ומיהו לענין פסולין סגיא מילתא לאתויי בפסול, דחטאת קרייה רחמנא: "למי נדה חטאת היא". **תפסל ביוצא דופן** – דפסול הוא לשאר קרבנות, דתניא (בבורות נז, א): "שור או כשב" – פרט לבלאים, "או עז" – פרט לנדמה, "כי יולד" – פרט ליוצא דופן, והאי קרא בקרבנות כתיב. **הקדיש ביוצא דופן** – הקדיש לפרה אדומה יוצא דופן – פסולה כו'. **ולד מעליא הוא** – במסכת נדה (מג, א): יוצא דופן אין יושבין עליו ימי טומאה וימי טהרה, ואין חייבין עליו קרבן לידה. רבי שמעון אומר: הרי הוא כילוד, ויש לו טומאת שבעה לזכר ושבועיים לנקבה, וכן ימי טהר וקרבן. **מודה רבי שמעון** – לענין קדשים, דבדמה שיצאה דרך דופן פסולה לקרבן. דגבי טומאה וטהרה דאמו הוא דקאמר ליה רבי שמעון מריבוי דכתיב: "אם נקבה תלד" – הוסיף לידה אחרת לרבות יוצא דופן, אבל בקדשים מודי. והא דרבי יוחנן במסכת נדה. הכי גרסינן: אלא שאני פרה הואיל ומום פוסל בה דבר שרוה ועבודה זרה פוסל בה דכתיב כי משחתם בהם מום ותנא דבי רבי ישמעאל כל מקום בו' עד פן תשחיתון כל שהמום פוסל בו בו' – לא תימא דטעמא דמיפסלא ברביעה משום דחטאת קרייה רחמנא. אלא היינו טעמא, דאף על גב דקדושי בדק הבית, הואיל ומום פוסל בה כדכתיב: "אשר אין בו מום". **הכי קיימא** – נרבע. **ועבודה זרה** – כגון מוקצה ונעבד, פסולין בה, דאיתקש השחתה למום. **כי השחית כל בשר את דרכו** – תשמיש. דור המבול בעבירה קלקלו, דכתיב: "ויראו בני האלהים" וגו'. **וכי תימא הכי נמי** – דאסור לקנות זהב ואבנים טובות למלאכת המשכן מן הגזים. **עד היכן כיבוד אב ואם** – כמה אדם מצווה להזדהר בכיבוד אב ואם. **מה עשה גוי** – וכל שכן ישראל שמצוות על כך.

בששים

1 אֶלָּא בְּפָרָה דְּדָמֶיהָ יְקָרִין, אֲבָל בִּשְׁאָר קָרְבָּנוֹת מוֹדוּ
2 לֵיהּ! - וְאֶלָּא הָא דְּתַנְיָא: לוֹקְחִין מֵהֶן בְּהֵמָה לְקָרְבָּן,
3 מַנִּי? לָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְלָא רַבָּנָן! וְעוֹד, תַּנְיָא בְּהֶדְיָא:
4 מַאי אוֹתְיבוּ לֵיהּ חֲבֵרוֹתָיו לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר? "כָּל צֹאן
5 קֵדָר יִקָּבְצוּ לָךְ... יַעֲלוּ לְרָצוֹן עַל מִזְבְּחִי". עַד כָּאן
6 לָא פְּלִיגִי אֶלָּא בַּהֲשָׁשָׁא, אֲבָל הֵיכָא דְּיָדְעִי רַבָּנָן -
7 פְּסֻלָּה; שְׁמַע מִינַּהּ דִּפְרָה קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הִיא, דְּאִי קָדְשֵׁי
8 בֶּדֶק הַבַּיִת, מִי מִיפְסְלָא בָּהּ רְבִיעָה? - שָׁאנֵי פָּרָה,
9 דַּחֲטָאת קְרֵייהּ רַחֲמָנָא. - אֶלָּא מֵעַתָּה, תִּיפָּסֵל בְּיוֹצֵא
10 דּוֹפֶן! וְכִי תֵּימָא הָכִי נָמִי, אַלְמָּה תָּנֵיא: הִקְדִּישָׁהּ
11 בְּיוֹצֵא דּוֹפֶן - פְּסוּלָה, וְרִבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר! וְכִי תֵּימָא,
12 רַבִּי שִׁמְעוֹן לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר: יוֹצֵא דּוֹפֶן יֶלֶד מְעֻלֶּה
13 הוּא, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מוֹדֶה הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן לְעִנְיַן
14 קָדָשִׁים שֶׁאֵינוֹ קָדוֹשׁ! אֶלָּא שָׁאנֵי פָּרָה, הוֹאִיל וּמוּם
15 פּוֹסֵל בָּהּ - דִּבֵּר עָרָה וַעֲבוֹדָה זָרָה נָמֵי פּוֹסֵל בָּהּ;
16 דִּכְתִיב: "כִּי כָּשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם", וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי
17 יִשְׁמָעֵאל: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר הַשְׁחָתָה - אֵינוֹ אֶלָּא
18 דִּבֵּר עָרָה וַעֲבוֹדָה זָרָה, דִּבֵּר עָרָה - דִּכְתִיב: "כִּי
19 הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ עַל הָאָרֶץ", וַעֲבוֹדָה
20 זָרָה - דִּכְתִיב: "פֶּן תַּשְׁחִתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל";
21 וְהָא פָּרָה נָמֵי, הוֹאִיל וּמוּם פּוֹסֵל בָּהּ - דִּבֵּר עָרָה
22 וַעֲבוֹדָה זָרָה פְּסֻלִּין בָּהּ. גּוּפָא, תָּנֵי שְׁיָלֵא: מַאי מַעֲמָא
23 דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר? דִּכְתִיב: "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ"
24 - בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקְחוּ, וְאֵין הַגּוֹיִם יְקִחוּ. אֶלָּא מֵעַתָּה,
25 "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה" - הָכִי נָמֵי
26 דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִקְחוּ, וְאֵין הַגּוֹיִם יְקִחוּ? וְכִי תֵּימָא הָכִי
27 נָמֵי, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי
28 אֱלִיעֶזֶר: עַד הֵיכָן כִּיבּוּד אָב וָאֵם? אָמַר לָהֶם: צְאוּ
29 וּרְאוּ מֶה עָשָׂה גּוֹי אֶחָד לְאָבִיו בְּאַשְׁקְלוֹן וְדָמָה בֶּן
30 נְתִינָה שְׁמוֹ, פַּעַם אַחַת בִּקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ אֲבָנִים לְאֵפוֹד

כששים ריבוא שכר – ששים ריבוא דינר היו רוצין ליתן לו ריוח. **לא ציערי** – להקיצו משנתו. **אבני שהם הפסיק הענין** – מדלא כתיב "ואבני שהם" כדכתיב בכולהו: "ונסף ונחשת ותכלת וארגמן ועורות" – הפסיק הענין, ולא קאי א"ויקחו". **והא ואבני טוּאים כתיב הדדר עריבתו** – למילתא קמיתא, וליתסרו! **ועוד** – הא קתני עלה דההיא דרבי אליעזר. **לשנה הבאה נולדה בו'** – אלמא ליח ליה קיהה לרבי אליעזר. **תנרי ישראל** – סרסור ישראל לקהה משלו מן הגוי לעצמו, וחזר ומכרה לצבור. **ורבי אליעזר לא חייש לריבעיה** – לשילא פרסנין, דתני טעמא דרבי אליעזר משום קיהה. **ודמא שמו** – זהו הנזכר למעלה. **אית ליה** – קיהה, ובענין תגרי, וחזיש לרביעה ובעינן שימור. **ולד נוּחת** – פרה שנגחה ישראל בשדהא מעוברת, ומת – ולדה פסול לקרבן. **והיא וולדה נגחוהו** – ונוגח שנגח בעד אחד, או על פי הבעלים שהודו מעצמן ואין עדים בדבר – אינו נסקל. ואמרינן בתורת כהנים: "מן הצאן" – להוציא את המוקצה, "ומן הצאן" ו"ו יתירה – להוציא את הנוגח. **משעה שנוצרה** – במעי אמה, לקמן מפרש מנא ידעי דהאי ולד אדום הוא. **ולהוחיזן מוחזרין** – אותן שנתעברו בהן אחרי כן. **מחלוקת** – דרבי אליעזר ורבנן, בשנרבעו בשהן מוקדשין. ובמסכת תמורה מפרש טעמא דרבי אליעזר – משום דבזיא מילתא. **שתי שערות פוסלות בה** – שחורות או לבנות. **ומאי שנא דיידהו** – דאולי ישראל ועבדי לדגריף נעבד הא מלתא בבהמת ישראל! **במוחזק** – מין משפחות פרות היו לו לדמא בן נתינא, מוחזקות לילד ולדות אדומין בהעברת כוס. **אקילע** = פורק"א לפני הטרקלין. **וכן היה רבי אליעזר בו'** – משום דחייש לרביעה. **גירודים** – מעצמן נגררין להתגייר, אף על פי שאין מקבלין אותן. **מעבודה זרה הדרי בהו** – כדכתיב: "לקרוא כולם בשם ה'", אבל מרביעה לא הדרי. **ותרייהו אמרי** – רבי אמי ורבי יצחק נפחא. בין דרב פפא לרב זביד איכא טובא, דרב פפא מתני: "פתח חד" "פתח אידך", ומתני': "מאי קראה" ברב יוסף, ואתקפתא ד"דלמא מעוברת זרה הוא" דהדרו? מתני לה באביי. **שכם אחד** – משמע: אין חילוק בעובדיה, ישראל והאומות תהא עבודתן שוה בכל מצותיו. **נם אתה תתן** – תיקשי לרבי אליעזר. **הניחא למאן דאמר** – פלוגתא דבני רבי חייא ורבי יהושע בן לוי בפרק בתרא דשחיטת קדשים (זבחים קטו, א).

ואבני מלואים כתיב דהדר ערביה – לפירוש הקונטרס משמע דזה הפסוק ב"ויקחו לי תרומה". ומתחלה היה דוחה: "אבני שהם" הפסיק הענין, והדר מקשה: והא "ואבני מלואים" כתיב, דהדר ערביה, שגם אבני שהם נקרא בהם "ויקחו". ותימה: דאטו בתר דכתיב "אבני שהם" להפסיק הענין לא יכתוב שום ו"ו בפסוקים? ועוד קשה: אי חשבי עירוב מקראות בכי האי גוונא. אם כן פרק קמא דשבועות (י, א) דתנן, רבי מאיר אומר: כל השעירים כפרתן שוה, ומפיק ליה בגמרא מדכתיב "ושעיר". ופריך: עשרת ויום הכפורים דלא כתיב בהו "ושעיר" מאי איכא למימר? ומאי פריך? הא כיון דבסוכות דבתריה כתיב "ושעיר" נמי הדר עריבי! לכך נראה דהאי מעשה דדמנא בן נתינא לאו באבני שהם הוה, אלא באבני החשן. ואף על גב דאמר בגמרא: בקשו ממנו אבנים לאפוד, יש לומר: כיון שחשן מחזור לאפוד קרי אפוד. וכן משמע בירושלמי דפאה דמייתי האי עובדא דדמנא בן נתינא גבי "פעם אחת אבדה ישפה מבניימן". והכי פריך הכא: והא כתיב "אבני מלואים" והדר עריבי, ובאבני מלואים מיהא דכתיב ו"ו לדדרש בהו "ויקחו" ויניחא נמי דהויא דפרק קמא דשבועות (י, א), דכיון דכתיב "ושעירי" בסוכות נימא דבההוא מרביה קרא. ורבינו תנאל גרס: והא "ואבני" הדר ערביה. וקאי אההוא דפרשת "ויקחל", דכתיב: "קחו מאתכם תרומה" וכתיב: "ואבני שהם ואבני מלואים", הכל בוו"ן בלא שום הפסק.

ורבי אליעזר לא חייש לרביעה והא תניא אמרו לו וכו' – הוה מצי לאקשויי מההיא ד"וכן היה רבי אליעזר פוסל בכל הקרבנות", אלמא חייש לרביעה. אלא ניחא ליה לאתויי מההיא מעשה דקיימיה עלה.

וניחוש דלמא רבעה לאמה – הא דלא פריך: דלמא עלה על אמה והיא ואמה נשאו עול – דאם כן לא אשכחן פרה שלא עלה על אמה, דתנן (פרה פרק ב משנה ד): עלה עליה זכר פסולה. **ותני** עלה רבי אליעזר אוסר וכו' – לאו דוקא א"בל הפסולין" קאי, דהא אתנן פסול לגבי המזבח, ואמרינן ב"מרובה" (בבא קמא סו, א) דבין לבית שמאי ובין לבית הלל ולדות של אתנן מותרים, ואין לומר דרבי אליעזר פליג עלייהו. **ישראל** היו משמרין לאמה משעה שנוצרה – תימה: לאב נמי אמאי אינם צריכים לשמור? דאליבא דרבי אליעזר קיימינן דאית ליה זה זה גורם אסור! ויש לומר: כיון דטעמא דאמר נמי אינו אלא משום דבזיא מילתא דדאמרינן בסוף תמורה (ל, ב), ומהאי טעמא אמרינן דנרבעו בשהן חולין מותרין, דבין דאשתנו לא בזיא מילתא – הכי נמי בנרבע האב לא מינברא ולא בזיא מילתא.

יתרו

בְּשִׁשִּׁים רִבּוֹא שָׂכָר; רַב כָּהֲנָא מָתְנֵי: בְּשִׁמּוֹנִים רִבּוֹא; וְחָיְוִ מְפַתְּחוֹת מִנָּחוֹת תַּחַת מַרְאֲשׁוֹתָיו שֶׁל אֲבָיו וְלֹא צִעֲרוּהוּ - "אַבְנֵי שֹׁהַם" הַפְסֵק הָעִנְיָן. - וְהָא "וְאַבְנֵי מִלּוּאִים" כְּתִיב, דְּהָדַר עָרֵיבֵיהּ! וְעוֹד, קָתָנֵי סֵיפָא: לְשָׁנָה הַבָּאָה נוֹלְדָה לוֹ פָּרָה אֲדוּמָּה בְּעֶדְרוֹ, נִכְנְסוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל אֶצְלוֹ, אָמַר לָהֶם: יוֹדֵעַ אֲנִי בָּכֶם שֶׁאֵם אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם כָּל מָמוֹן שֶׁבָּעוֹלָם אֵתֶם נוֹתְנִין לִי, עַכְשָׁיו אֵינִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם אֶלָּא אוֹתוֹ מָמוֹן שֶׁהִפְסַדְתִּי בִּשְׁבִיל אַבָּא! - הָתָם עַל יְדֵי תַּגְרֵי יִשְׂרָאֵל זְבוּן. - וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לָא חַיֵּישׁ לְרִבְעָה? וְהָתַנְיָא, אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מַעֲשֶׂה וּלְקָחוּהָ מִן הַגּוֹי וְדָמָא שְׁמוֹ, וְאָמְרֵי לָהּ רָמָץ שְׁמוֹ, אָמַר לָהֶן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מִשֶּׁם רְאָיָה? יִשְׂרָאֵל הָיוּ מְשַׁמְּרִין אוֹתָהּ מִשָּׁעָה שֶׁנּוֹלְדָה! - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר תַּרְתֵּי אִית לֵיהּ: קִיהָה, וְחָיֵישׁ נַמִי לְרִבְעָה. אָמַר מָר: יִשְׂרָאֵל הָיוּ מְשַׁמְּרִין אוֹתָהּ מִשָּׁעָה שֶׁנּוֹלְדָה. וְנֵיחוּשׁ דִּילְמָא רַבְעָא לְאִמָּא כִּי הֲוָה מַעֲבְּרָה, דְּאָמַר רָבָא: וְוֹלֶד הַנּוֹגַחַת - אֲסוּרָה, הִיא וְוֹלַדָּהּ נָגְחוֹ; וְוֹלֶד הַנִּרְבַּעַת - אֲסוּרָה, הִיא וְוֹלַדָּהּ נִרְבָּעוּ: אֵימָא: יִשְׂרָאֵל הָיוּ מְשַׁמְּרִין אוֹתָהּ מִשָּׁעָה שֶׁנִּצְטָרְכָה. וְנֵיחוּשׁ דִּילְמָא רְבָעוּהָ לְאִמָּא כִּי הֲוָה מַעֲבְּרָה, דִּתְנַן: כָּל הַפְּסוּלִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ - וְלַדּוֹתֵיהֶן מוּתָּרִין, וְתָנֵי עֲלָהּ: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹסֵר! הֵנִיחָא לְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן: מַחְלוֹקֶת בְּשֶׁנִּרְבָּעוּ בְּשֶׁהֵן מוּקְדָּשִׁין, אֲבָל בְּשֶׁהֵן חוּלִּין - דִּבְרֵי הַכֹּל מוּתָּרִין; אֶלָּא לְרַב הוּנָא בַּר חִינָּנָא אָמַר רַב נַחְמָן: מַחְלוֹקֶת בְּשֶׁנִּרְבָּעוּ בְּשֶׁהֵן חוּלִּין, אֲבָל בְּשֶׁהֵן מוּקְדָּשִׁין - דִּבְרֵי הַכֹּל אֲסוּרִין, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? - אֵימָא: יִשְׂרָאֵל הָיוּ מְשַׁמְּרִין אוֹתָהּ לְאִמָּא מִשָּׁעָה שֶׁנּוֹלְדָה. - וְנֵיחוּשׁ דִּילְמָא רְבָעוּהָ לְאִמָּא! - כּוּלֵּי הַאי לָא חַיְישִׁינַן. אָמַר מָר: יִשְׂרָאֵל הָיוּ מְשַׁמְּרִין אוֹתָהּ מִשָּׁעָה שֶׁנִּצְטָרְכָה. מְנָא יָדְעִינַן? אָמַר רַב כָּהֲנָא: כּוּס אָדוֹם מַעֲבִירִין לְפָנֶיהָ בְּשָׁעָה שֶׁעוֹלָה עֲלֵיהָ זָכָר, אֲמַאי דָּמְיָה יָקִירָן? - הוֹאִיל וּשְׁתֵּי שְׂעָרוֹת פּוֹסְלוֹת בָּהּ. וּמַאי שְׁנָא דִּידְהוּ? אָמַר רַב כָּהֲנָא: בְּמוּחְזָק. יִתִּיב רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא אִקְּלַע דְּרַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא, פְּתַח חַד מִינַּיְיהוּ וַאֲמַר: וְכֵן הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת כּוּלָּן; פְּתַח אִידָךְ מִינַּיְיהוּ וַאֲמַר: מַאי אוֹתְיבוּ לֵיהּ חֲבֵרוֹתֵי לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר? "כָּל צֹאן קֶדֶר יִקָּבְצוּ לָךְ" וגו'! אָמַר לָהֶן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: כּוּלָּם גֵּרִים גְּרוּרִים הֵם לָעֲתִיד לָבֹא. אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי קְרָא? "כִּי אָז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה" וגו'. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: וְדִלְמָא מְעַבְּדָה זָרָה הוּא! אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף: "לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד" כְּתִיב. רַב פָּפָּא מַתְנֵי הָכִי. וְרַב זְבִיד מַתְנֵי הָכִי: וְתַרְוַיְיהוּ אָמְרִי: וְכֵן הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת, וְתַרְוַיְיהוּ אָמְרִי: וּמַאי אוֹתְיבוּ לֵיהּ חֲבֵרוֹתֵי לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר? "כָּל צֹאן קֵדָר יִקָּבְצוּ לָךְ" וגו'. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: כּוּלָּם גֵּרִים גְּרוּרִים הֵם לָעֲתִיד לָבֹא; וּמַאי קְרָאָה? "כִּי אָז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה לִקְרֹא כֻּלָּם בְּשֵׁם ה'". מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף: וְדִלְמָא מְעַבְּדָה זָרָה הוּא! אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: "לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד" כְּתִיב. מֵיתִיבִי: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַּם אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ זְבָחִים וְעֹלֹת". - קוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה שָׁאנֵי. תָּא שְׁמַע: "וַיַּקְהֵל יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֹלָה וּזְבָחִים לֵאלֹהִים"! - יִתְרוֹ נַמִי קוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הֲוָה. - הֵנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: יִתְרוֹ קוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הָוָה, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר:

יתרו

יתרו לאחר מתן תורה היה – ואם תאמר: אם כן צפורה אשת משה לא באה אלא לאחר מתן תורה, ותיקשי על הא דאמרינן בפרק "הבא על יבמתו" (יבמות סב, א): שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקדוש ברוך הוא על ידו, וקדושיו פירש מן האשה. ומאי קאמר? הא לא היתה צפורה עמו! ויש לומר: שהקדוש ברוך הוא נתן לב לפרש מן האשה. ולמאן דאמר קודם מתן תורה בא, קשיא מה שאמר משה אל יתרו: "והודעתי את חוקי האלהים ואת תורותיו", דהא עדיין לא ניתנה תורה, ועוד קשיא מה שפירש רש"י בפרשת יתרו שלא היה לו למשה שהות לשפוט ישראל עד מוצאי יום הכפורים! ונראה דכל אותה פרשה ראשונה דיתרו נאמרה קודם מתן תורה, אבל סוף הפרשה ודאי לא נאמרה עד לאחר מתן תורה, אלא אגב שמספר ביאת חותנו מספר כל עניינו עד שחזר לארצו, ואפילו למאן דאמר לאחר מתן תורה בא, קצת קשה: למה נכתבה פרשה זו לאחריך ולמיר לומר: דלפי שספר בביאת עמלק שהרע לישראל ראשונה – מספר נמי מעשה יתרו שהטיב לישראל ראשונה מעצה חשובה שנתן להם. **רבי** יוחנן אמר גבול יש לה פחות מבת שלש נעקרת – וליכא למידחי לרביעה. וקאי לשנויי רומיא דמתניתין ד"אין מעמידין" והיא ד"לוקחין מהם בהמה לקרבן". ואליבא דרבנן קאמר, דאילו רבי אליעזר – אפילו בבת שתים חייש לרביעה, דהא פרה בת שתים חיישינן לרביעה. ותו, דקתני: וכן היה רבי אליעזר פוסל בכל הקרבנות, דמשמע אפילו בני שנה. ואם תאמר: לרבי יוחנן, היכי שרי ליקח לקרבן פחותה מבת שלש שנים? ניחוש דלמא רבעוה לאמה בשהיא מעוברת, והיא וולדה נרבעו! יש לומר: דרבי יוחנן לטעמיה, דאמר בפרק "הערל" (יבמות עח, א): עובר לאו ירך אמו הוא.

פרה חמורה בת שלש שנים ודאי לכהן – פירוש: דקודם שלש ודאי לא ילדה. ויש לתמוה: דהא מעשה בכל יום דפרה בת שתי שנים יולדת! ויש לומר: דוודאי עתה נשתנה העת מכמו שהיה בדורות הראשונים, כמו בעיניניתא דורדא, דאמרינן פרק "אלו טרפות" (חולין מה, א): כל חויא ברייתא הכי איתי להו – אלמא גוייתא ליתי להו, ועתה היא בכל ההבמות שלנו. **מזמורא** יתמא – פירש הקונטרס: שלא החזר שם האומר. ונקשה, דהא כמה מזמורים יש ביזבא בו: "מזמור לתתודה" (תהלים ק) "מזמור שיר ליום השבת" (שם צב) שלא החזר שם האומרן! ונראה לפרש שקרא לו "יתמא" משום שלא החזר על מה נאמר כמו "מזמור לתודה" שמפרש שנעשה לאמרו על התודה, וכן "מזמור שיר ליום השבת". ואף על פי שיש "ירושב בסתר עליון" (שם צא) "אשרי האיש" (שם א) "ה' מלך גאות לבש" (שם צג) שלא החזר על מה נעשו, מכל מקום אין כתוב בהן "מזמור". למשה

יִתְרוֹ לְאַחַר מַתַּן תּוֹרָה הָיָה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אֱלָּא, יִתְרוֹ מִישְׁרָאֵל זָבֵן. תָּא שְׁמַע: "וַיֹּאמֶר שָׁאוּל מֵעֲמֵלְקִי הֵבִיאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם עַל מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר (הַמִּשְׁנִים וְהַכָּרִים וְעַל כָּל הַטּוֹב וְלֹא אָבוּ הַחֲרִימָם לַה' אֱלֹהֶיךָ"! - מַאי "מֵיטַב"? דְּמֵי מֵיטַב. - וּמַאי שְׁנָא מֵיטַב? - כִּי הֵיכִי דְּלִיקְפֵּץ עֲלֵיהֶן וְבִינָא. תָּא שְׁמַע: "וַיֹּאמֶר אֲרַוְנָה אֶל דָּוִד יִקַּח וְיַעַל אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ (אֶת) הַטּוֹב בְּעֵינָיו (וְאֶת) [רְאֵה] הַבָּקָר לָעֹלָה וְהַמֹּרגִים וּכְלֵי הַבָּקָר לָעֵצִים"! אָמַר רַב נַחְמָן: אֲרַוְנָה גֵּר תּוֹשָׁב הָיָה. מַאי "מוֹרְגִים"? אָמַר עוּלָּא: מַטָּה שֶׁל טוּרְבִּיל. מַאי מַטָּה שֶׁל טוּרְבִּיל? עִיוָּא דְּקוֹרְקָפָא דְּדִישָׁן. אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי קְרָא? "הִנֵּה שִׁמְתִּיךָ לְמוֹרַג חָרוּץ חָדָשׁ בַּעַל פִּיפִיּוֹת תָּדוּשׁ הָרִים וְתָדֵק וּגְבָעוֹת כַּמֹּץ תָּשִׂים". מֵיתִיבִי: "וְאֵת הַפָּרוֹת הֶעֱלוּ עֹלָה לַה'"! - הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה. תָּנֵי רַבִּי יוֹסֵי: מִסְתַּבְּרָא, דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, עוֹלָה נִקְבָּה מִי אִיכָּא? - וּמַאי קוּשְׁיָא? דְּלֵמָא בְּבָמַת יָחִיד, וְכִדְרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, דְּאָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: מְנַיִן לְעוֹלָה נְקֵבָה שֶׁהִיא כְּשֵׁרָה בְּבָמַת יָחִיד? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִקַּח שְׁמוּאֵל טַלֶּה חָלָב אֶחָד וְיַעֲלֵהוּ עוֹלָה". - "וַיַּעֲלֵהוּ" זָכָר מַשְׁמַע! אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: "וַיַּעֲלֵה" כְּתִיב. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: גְּבוּל יֵשׁ לָהּ, פְּחוֹתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים - נֶעֱקֶרֶת, בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים - אֵינָהּ נֶעֱקֶרֶת. אִיתֵּיבִיהּ כָּל הֲנֵי תְּיוּבְתָּא, שֶׁנֵּי לְהוּ: פְּחוֹתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים. תָּא שְׁמַע: "וְאֵת הַפָּרוֹת הֶעֱלוּ עֹלָה לַה'"! - בְּפְחוֹתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים. מַתְקִיף לָהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן: אִם כֵּן, הֵיינוּ "וְאֶת בְּנֵיהֶם פִּלֵּט שָׁלֹשׁ שָׁנִים מִי קָא יָלְדָה"? וְהָתַנְיָא: פָּרָה וַחֲמוֹר, מִבַּת שָׁלֹשׁ - וְאֵילָךְ לְהַלָּן, מִכָּאן וְאֵילָךְ - סָפֵק! אֶלָּא, מְחַוְּרִתָּא כְּדִשְׁנִין מֵעִיקָּרָא. "וַיַּשְׁרֵנָה הַפָּרוֹת בְּדֶרֶךְ עַל דֶּרֶךְ בֵּית שֶׁמֶשׁ" וגו' - מַאי "וַיַּשְׁרֵנָה"? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר: שֶׁאָמְרוּ שִׁירָה; וְרַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה אָמַר רַב: שֶׁיִּשְּׁרוּ פְּנֵיהֶם כְּנֶגֶד אֲרוֹן וְאָמְרוּ שִׁירָה. וּמַאי שִׁירָה אָמְרוּ? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר: "אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל". וְרַבִּי יוֹחָנָן דִּידְיהּ אָמַר: "וַיַּאַמְרֻהָם בְּיוֹם הַהוּא הוֹדוּ לַה' קִרְאוּ בִשְׁמוֹ" וגו'. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר: מִזְמוֹרָא יַתְמָא, "מִזְמוֹר שִׁירוּ לַה' שִׁיר חָדָשׁ כִּי נִפְלָאוֹת עָשָׂה הוֹשִׁיעָה לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ". רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: "ה' מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים". רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: "ה' מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ". רַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא אָמַר: "רוֹנִי רוֹנִי הַשִּׂיחָה, הִתְנוֹסְפִי בְּרוֹב הֲדָרֵךְ הִמָּהוּשְׁקֶת בְּרִיקְמִי וָהָב הִמָּהוּפְלָה בְּדִבְרֵי אַרְמוֹן וּמְפוֹאָרָה בַּעֲדֵי עֲדָיִים". רַב אַשִׁי מִיתְנֵי לָהּ לְהָא דְּרַבִּי יִצְחָק אַהָא: "וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ה'" - יִשְׂרָאֵל מַאי אָמְרוּ? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: "רוֹנִי רוֹנִי הַשִּׂיחָה" וכו'. אָמַר רַב: כְּמַאן קָרוּ פָּרָשַׁאי לְפִרְקָא "דִּבּוּר"? מַהְכָא: "וְשָׁם דִּבּוּר לְפָנִים קְרִיַת סֵפֶר". רַב אַשִׁי אָמַר: כְּמַאן קָרוּ פָּרָשַׁאי לִנְדָרִים "דִּשְׁתָּנָא"? מַהְכָא: "כִּי דֶּרֶךְ נָשִׁים לִי".

דמי מיטב – למוכרן ולקנות בדמיהן בהמות מישראל להקריב. **זבינא** = מֶכֶר. **ארזנה** – יבוסי היה, בספר שמואל. **ראה הבקר לעולה** – אלמא הקריב דוד בהמת גוי לקרבן! **גר תושב** – שקיבל שבע מצות בני נח, והרי רביעה בכלל. **טורביל עיוא דקורקפא** – גדול ועב מאד ורחב, וטרוף בפגימות הרבה לרוחבו עמוקות תכופות זו אצל זו, ודשין בו תבואה, שמעבירין עליו הבהמות, והפגימות נכנסו בדישׁ והתבואה נחבטת. למורג חריץ – טרוף בפגימות, והן "פיפיות". **תדוש הרים** – אלמא לדישה עבדי ליה. **ואת הפרות** – באנשי בית שמש מישתעי קרא, בפרות שהביאו הארון מארץ פלשתים. **הוראת שעה** – מפני נס שנעשה על ידיהן, שהביאו הארון מעצמן ואין איש מנהיגם, ואת בניהם כלו בבית ולא נגעו אחרי בניהם, אלא הוליכוהו ואמרו שירה בלקלמן. **דלמא בבמת יחיד** – שרי, דדחמה בבמת יחיד הואי, דבמה גדולה בגוב היתה באותה שעה, בשנלקח הארון וחרב משכן שילה ובאו להן לנוב. **טלה חלב** – רחל ומניקה את בנה. **רבי יוחנן אמר** – האי דקתני לעיל: לוקחין מהם לקרבן – לאו מלחא פשיטתא היא לכל בהמות, **אלא** גבול יש לה **פחותה מבת שלש שנים נעקרת** – בהרבעת איש, ונקחת מן הגוי דחזיס עלה. **אבל בת שלש** – שוב אינה נעקרת, וחיישינן לרביעה. **כל הני תיובתא** – דהני קראי דשרו בהמות גוי להקרבה. **פרה וחמור בו'** – בבבורות (יט, ב) תנן: הלוקח בהמה מן הנברי ואינו יודע אם כבר בכרה אם לאו – עד בת שנתה ודאי לכהן, מכאן ואילך ספק. פרה וחמור בת שלש ודאי לכהן – ולד ראשון שתלד ביד ישראל אם זכר הוא ודאי לכהן אם אינה יתירה בעת לידתה על בת שלש, דוודאי לא ילדה בבית נכרי. **מכאן ואילך** – אם יתירה על בת שלש היתה בשילדה בבית ישראל, הוי ולדה זה ספק בכור, ואיכא למימר כבר בכרה בבית גוי, ואיכא למימר לא בכרה זה בבית הגוי וזה בכור שלה. וירעה בכור זה עד שיסתאב, שהרי אינו ראוי לקרבן שמא אין זה בכור, ולאחר שיש בו מום יאכלנו בעליו. ולא יתננו לכהן, שמבור בעל מום מותר לזרים ואין בו אלא משום גזילת מתנות כהונה אפילו הוא ודאי, והוי ספק, דוזה הכהן מוציא מחבירו ועליו הראיה שלא ילדה בבית הגוי. וגבי ספק פטר חמור – מפריש עליו טלה להתירו בהנאה, דהתיר: "תפדה בשה", והשלה יעכב בעצמו, דאפילו ודאי פטר אין קדושה חלה על טלה הניתן, אלא משום גזילת כהן יש, וכיון שהוא ספק, אפילו גזל ליכא, דראיה על הכהן. **כלו בבית** – לשון "בית הבלא" (מלכים א כב). לישנא אחרינא: לשון מניעה, כמו "לא יכלה ממך" (בראשית כג), מנעום מלילך אחריהם. **וישרשה** – אז ישיר כי נאה קאי לשלוח יד בפלשתים ובדגון אלהיהם. **יתמא** – שלא החזר שם אומרו. **ירגזו** – על שהכם במכת טחורים. **השיטה** – ארון עצי שטים. **התנופפי** = התרוממי. **המהושקת** = קשורה, כמו "וחשוקיהם כסף" (שמות כו). **בריקמי זהב** = מצועפה זהב טהור מבית ומחוץ. **המהוללה בדביר ארמון** – שספר תורה של משה בתוכו, וארון מהולל ומפואר במה שבתוכו. **בעדי עדיים** – ואין לך עדי גדול מזה. **דביר** – הוא ספר בלשון פרסי. **וישראל מאי אמרו** – בנסוע הארון בעת המסעות שבמדבר, שהיה משה אומר "קומה ה'" (במדבר י) ומה ישראל עונין אחריו? **דשתנא** – נוטריקון, ד' – דרך, ש' – נשים.

[י.]

הֲלָכָה ב: **מַתְנִיתִין**: מוֹדֶה רִבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: ׳שָׂדֶה זוֹ, שֶׁל אָבִיךָ הָיְתָה, וּלְקַחְתִּיהָ מִמֶּנּוּ׳ - נֶאֱמָן, שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר. אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁל אָבִיו, וְהוּא אוֹמֵר: ׳לְקַחְתִּיהָ מִמֶּנּוּ׳ - אֵינוֹ נֶאֱמָן.

גְּמָרָא: מוֹדֶה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְכוּ׳ - מוֹדֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְאָן פְּלֵג? בְּקַדְמֵיתָא.

׳אֵינוֹ נֶאֱמָן׳ - בְּשֶׁלֹּא אָכְלָה שְׁנֵי חֲזָקָה, אֲבָל אִם אָכְלָה שְׁנֵי חֲזָקָה נֶאֱמָן?! בְּשֶׁלֹּא מֵת אָבִיו מִתּוֹכָהּ, אֲבָל אִם מֵת אָבִיו מִתּוֹכָהּ, אֲפִלּוּ לֹא אָכְלָה שְׁנֵי חֲזָקָה אֵינוֹ נֶאֱמָן. כְּהָדָא: רָאוּבֵן אוֹכֵל שָׂדֶה בְּחֶזְקַת שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ, וְהֵבִיא שִׁמְעוֹן עֵדִים שֶׁמֵּת אָבִיו מִתּוֹכָהּ, מַפְקִין לָהּ מֵרָאוּבֵן וּמַחְזִירִין לָהּ לְשִׁמְעוֹן. חָזַר רָאוּבֵן וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁלֹּא מֵת אָבִיו מִתּוֹכָהּ - אָמַר רַבִּי נַחְמָן בַּר יַעֲקֹב: אֲנָה אַפִּיקְתֵּהּ מֵרָאוּבֵן, אֲנָה מַחְזִיר לָהּ לְרָאוּבֵן. רַבָּנִין דְּהָכָא סָבְרִין כֵּן, רַבָּנִין דְּתַמָּן אָמְרִין: מִשְׁעָה שֶׁיָּצְאת עֵדוּת בְּרוּרָה יָצָאת.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵה: מוֹדוּ רַבָּנִין דְּתַמָּן, שֶׁאִלּוּ מִשְׁעָה רִאשׁוֹנָה, שְׁנַיִם אוֹמְרִים מֵת אָבִיו מִתּוֹכָהּ, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא מֵת מִתּוֹכָהּ, שֶׁהַשָּׂדֶה בְּחֶזְקַת רְאוּבֵן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְתָנֵי כֵן: ׳שְׁנַיִם אוֹמְרִים: ׳מֵת׳, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים: ׳לֹא מֵת׳ -

[י:]

לֹא תִנָּשֵׂא, וְאִם נִשֵּׂאת - לֹא תֵצֵא. שְׁנַיִם אוֹמְרִים: ׳נִתְגָּרְשָׁה׳, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים: ׳לֹא נִתְגָּרְשָׁה׳ - לֹא תִנָּשֵׂא, וְאִם נִשֵּׂאת - תֵּצֵא. תַּמָּן אָמְרִין: לֹא שָׁנְיָה, הִיא מִיתָּה הִיא גֵּרוּשִׁין - לֹא תִנָּשֵׂא, וְאִם נִשֵּׂאת לֹא תֵצֵא. עַל דַּעְתְּהוֹן דְּרַבָּנִין דְּתַמָּן נִיחָא, הִיא מִיתָּה הִיא גֵּרוּשִׁין. עַל דַּעְתְּהוֹן דְּרַבָּנִין דְּהָכָא, מַה בֵּין מִיתָּה מַה בֵּין גֵּרוּשִׁין? רַבִּי זְעִירָא אָמַר לַהּ סְתָם רַבִּי חִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: הַדַּעַת מַכְרַעַת בְּעֵדֵי מִיתָּה, שֶׁאִלּוּ יָבוֹא הוּא מַכְחִישׁ. אָמַר רַבִּי חִזְקִיָּה: רַבָּנָן דְּתַמָּן כְּדַעְתִּין, כְּמַה דְּרַבָּנָן דְּתַמָּן אָמְרִין: בְּשָׁעָה שֶׁיָּצָאת, בְּעֵדוּת בְּרוּרָה יָצָאת, כֵּן רַבָּנִין דְּתַמָּן אָמְרִין: מִשָּׁעָה שֶׁנִּשֵּׂאת, בְּעֵדוּת בְּרוּרָה נִשֵּׂאת.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵה: לָא מִסְתַּבְּרָה דְּלָא, מְחַלְפָא שִׁטְתִּין דְּרַבָּנִין דְּתַמָּן! לָא מוֹדוּ רַבָּנָן דְּתַמָּן, שֶׁאִלּוּ מִשָּׁעָה רִאשׁוֹנָה, שְׁנַיִם אוֹמְרִים: ׳מֵת אָבִיו מִתּוֹכָהּ׳, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים: ׳לֹא מֵת אָבִיו מִתּוֹכָהּ׳, שֶׁהַשָּׂדֶה בְּחֶזְקַת רְאוּבֵן? אִלּוּ אָמְרוּ שְׁנַיִם: ׳נִתְגָּרְשָׁה, וְנִשֵּׂאת׳, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים: ׳לֹא נִתְגָּרְשָׁה׳ - לֹא תֵצֵא, יָאוּת.

מַתְנִיתָא פְּלִיגָא עַל רַבִּי יוֹחָנָן: ׳שְׁנַיִם אוֹמְרִים: ׳נִתְקַדְּשָׁה׳, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים: ׳לֹא נִתְקַדְּשָׁה׳ - לֹא תִנָּשֵׂא, וְאִם נִשֵּׂאת - לֹא תֵצֵא׳. אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָה: פְּתַר לַהּ רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁנַיִם אוֹמְרִים: ׳נִתְקַדְּשָׁה, וְנִתְגָּרְשָׁה׳, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים: ׳לֹא נִתְגָּרְשָׁה׳ - לֹא תִנָּשֵׂא, וְאִם נִשֵּׂאת - לֹא תֵצֵא. מַה בֵּינָהּ לְקַדְמֵיתָא? תַּמָּן: הַחֲזָקָה אֵשֶׁת אִישׁ בִּפְנֵי הַכֹּל, בְּרַם הָכָא: לֹא הַחֲזָקָה אֵשֶׁת אִישׁ, אֶלָּא בִּפְנֵי שְׁנַיִם.

[י״א.]

מַתְנִיתָא פְּלִיגָא עַל רַבִּי יוֹחָנָן: ׳שְׁנַיִם אוֹמְרִים: ׳נִשְׁבֵּית וְהִיא טְהוֹרָה׳, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים: ׳נִשְׁבֵּית וְהִיא טְמֵאָה׳ - לֹא תִנָּשֵׂא, וְאִם נִשֵּׂאת - לֹא תֵצֵא׳. אָמַר רַבִּי יוֹסֵה: מֵאַחַר שֶׁאִלּוּ אוֹמְרִים: ׳טְהוֹרָה׳, וְאִלּוּ אוֹמְרִים: ׳טְמֵאָה׳ - כְּמִי שֶׁאִלּוּ אוֹמְרִים: ׳נִשְׁבֵּית׳, וְאִלּוּ אוֹמְרִים: ׳לֹא נִשְׁבֵּית׳, וַאֲנַן חַיִּים מִפִּיהָ.

שְׁנַיִם אוֹמְרִים: ׳נִתְקַדְּשָׁה׳, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים: ׳לֹא נִתְקַדְּשָׁה׳, רַבִּי יוֹנָה מְדַמֵּי לַהּ לַחֲלָבִים. אִלּוּ שְׁנַיִם אוֹמְרִים: ׳פִּלּוֹנִי אָכַל חֵלֶב׳, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים: ׳לֹא אָכַל חֵלֶב׳, שֶׁמָּא אֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי מִסָּפֵק? וְכָא יִתֵּן גֵּט מִסָּפֵק. אָמַר לַהּ רַבִּי יוֹסֵה: לָא תְּדַמְּנַהּ לַחֲלָבִים, שֶׁכֵּן אֲפִלּוּ אָמַר: ׳לִבִּי נוֹקְדֵנִי׳ – מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי.

מַתְנִיתָא פְלִיגָא עַל רַבִּי יוֹסֵה: ׳שְׁנַיִם אוֹמְרִים: ׳נִתְקַדְּשָׁה׳, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים: ׳לֹא נִתְקַדְּשָׁה׳ – לֹא תִּנָּשֵׂא׳. וְסֵיפָא פְלִיגָא עַל רַבִּי יוֹנָה: ׳אִם נִשֵּׂאת – לֹא תֵּצֵא׳. אָמַר רַבִּי מָנָא לָא דְּרַבִּי יוֹסֵה ׳תִּנָּשֵׂא׳, וְלָא רַבִּי יוֹנָה ׳אִם נִשֵּׂאת – תֵּצֵא׳, לָא אָמַר לָהּ אֶלָּא: לָא תְּדַמְּנַהּ לַחֲלָבִים, שֶׁכֵּן אֲפִלּוּ אָמַר: ׳לִבִּי נוֹקְדֵנִי׳ – מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי.

הֲלָכָה ג: מַתְנִיתִין: הָעֵדִים שֶׁאָמְרוּ: ׳כְּתַב יָדֵינוּ זֶה, אֲבָל אֲנוּסִים הָיִינוּ, קְטַנִּים הָיִינוּ, פְּסוּלֵי עֵדוּת הָיִינוּ׳ – הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין. אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁהוּא כְּתַב יָדָן, אוֹ שֶׁהָיָה כְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר – אֵינָן נֶאֱמָנִין.

גְּמָרָא: הָעֵדִים שֶׁאָמְרוּ: ׳כְּתַב יָדֵינוּ הוּא זֶה׳ וְכוּ׳ – תָּנֵי: ׳וְכֵן הָעֵדִים שֶׁהֵעִידוּ, בֵּין לְטַמֵּא, בֵּין לְטַהֵר, בֵּין לְרַחֵק, בֵּין לְקָרֵב, בֵּין לֶאֱסֹר, בֵּין לְהַתִּיר, בֵּין לִזְכוּת, בֵּין לְחוֹבָה, עַד שֶׁלֹּא נֶחְקְרָה עֵדוּתָן בְּבֵית דִּין, אָמְרוּ: ׳מִבַּדִּין הָיִינוּ׳ – הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין. מִשֶּׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתָן בְּבֵית־דִּין, אָמְרוּ: ׳מִבַּדִּין הָיִינוּ׳ – אֵינָן נֶאֱמָנִין׳. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר: עָשׂוּ הָעֵדִים הַחֲתוּמִין עַל הַשְּׁטָר, כְּמִי שֶׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתָן בְּבֵית־דִּין.

הֵן אוֹמְרִים: ׳אֵינוֹ כְּתַב יָדֵינוּ׳, וַאֲחֵרִים אוֹמְרִים: ׳כְּתַב יָדָן הוּא׳. תָּנֵי רַבִּי חִיָּה: ׳לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין׳. אָמַר רַבִּי יוֹסֵה: מַתְנִיתָא אָמְרָה כֵן: ׳אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁהוּא כְּתַב יָדָן, אוֹ שֶׁהָיָה כְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר – אֵינָן נֶאֱמָנִין׳. הֵן אוֹמְרִים: ׳כְּתַב יָדֵינוּ הוּא׳, וַאֲחֵרִים אוֹמְרִים: ״אֵינוֹ כְּתַב יָדָם״? אָמַר רַבִּי מָנָא: נַעֲשָׂה כְּשֶׁטָּר שֶׁנִּקְרָא עָלָיו עַרְעָר. אָמַר רַב אַסִּי: וּבִלְבַד בְּשֶׁטָּר שֶׁנִּקְרָא עָלָיו עַרְעָר וְנִתְקַיֵּם בְּבֵית דִּין.

[יא:]

רַבִּי לְעָזָר אָמַר: לֹא נִתְקַיֵּם בְּבֵית־דִּין. אָמַר רַבִּי אִילָא: טַעְמָא דְּרַבִּי לְעָזָר, כֵּיוָן שֶׁהֶחְזִקוּ הָעֵדִים לִהְיוֹת חֲתוּמִין בִּשְׁטָר – כְּמִי שֶׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתָן בְּבֵית־דִּין. רַב חַנָּה אָמַר: לְמֵדִין מִסֵּפֶר מַגָּהּ. כְּגוֹן אִלֵּין דְּאָמְרִין: סִפְרוֹי דְּאַסֵּי וּבְאִלֵּין אִגְּרָתָא צְרִיכִין, אָמַר רַבִּי יוֹסֵה בְּרַבִּי בוּן: וּבִלְבַד שְׁלֹשָׁה שְׁטָרוֹת שֶׁל שְׁלֹשָׁה בְּנֵי־אָדָם.

רַב חוּנָה בְּשֵׁם רַב: נֶאֱמָנִין הָעֵדִים לוֹמַר שְׁטַר אֲמָנָה וּשְׁטַר פּוֹסִיטִים הוּא, וְרַב אָמַר: אָסוּר לַחְתּוֹם בִּשְׁטַר אֲמָנָה וּבִשְׁטַר פּוֹסִיטִים. מָה, וּפְלִיג? אָמְרִין בְּשֵׁם רַב: נֶאֱמָנִין הָעֵדִים לוֹמַר: ׳שְׁטַר אֲמָנָה וּשְׁטַר פּוֹסִיטִים הוּא׳. מִלְּתָא דְּרַב פְּלִיגָא עַל מִלְּתָא דְּרַב! אָמַר רַבִּי חַגַּי: לָא דְּרַב אָמַר: אָסוּר לַחְתּוֹם, אֶלָּא אָסוּר לְקַיֵּם. כְּהָדָא (איוב יא, יד): ״אִם אָוֶן בְּיָדְךָ הַרְחִיקֵהוּ״ – זֶה שְׁטַר אֲמָנָה וּשְׁטַר פּוֹסִיטִים; ״וְאַל תַּשְׁכֵּן בְּאָהָלֶיךָ עַוְלָה״ – זֶה שְׁטַר פָּרוּעַ.

הֲלָכָה ד: מַתְנִיתִין: זֶה אוֹמֵר: ׳זֶה כְּתַב יָדִי, וְזֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל חֲבֵרִי׳, וְזֶה אוֹמֵר: ׳זֶה כְּתַב יָדִי, וְזֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל חֲבֵרִי׳ – הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין. זֶה אוֹמֵר: ׳זֶה כְּתַב יָדִי׳, וְזֶה אוֹמֵר: ׳זֶה כְּתַב יָדִי׳ – צְרִיכִין שֶׁיְּצָטָרֵף עִמָּהֶן אַחֵר, דִּבְרֵי רַבִּי; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינָן צְרִיכִין שֶׁיְּצָטָרֵף עִמָּהֶן אַחֵר, אֶלָּא נֶאֱמָן אָדָם לוֹמַר: ׳זֶה כְּתַב יָדִי׳.

גְּמָרָא: זֶה אוֹמֵר: ׳זֶה כְּתַב יָדִי׳ וְכוּ׳ – לְמָה נִצְרְכָה? לְרַבִּי. אַף־עַל־גַּב דְּרַבִּי אוֹמֵר: צְרִיכִין שֶׁיְּצָטָרֵף אַחֵר עִמָּהֶן – מוֹדֶה הוּא הָכָא

שֶׁהֵן נֶאֱמָנִין. אָמַר רַבִּי זְעֵירָא: תָּנֵי בִּכְתֻבּוֹת דְּבֵית רַב: ׳דִּבְרֵי רַבִּי, כְּמֵעִיד עַל הַשֶּׁטַר, וְדִבְרֵי חֲכָמִים, כְּמֵעִיד עַל הַמִּלְוָה׳.

תָּנֵי: ׳כּוֹתֵב אָדָם עֵדוּתוֹ, וּמְעִידָהּ אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים׳. רַב חוּנָה אָמַר: וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה זָכוּר עֵדוּתוֹ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ זָכוּר עֵדוּתוֹ. וַתְיָא דְּרַב חוּנָה כְּרַבִּי, וְרַבִּי יוֹחָנָן כְּרַבָּנִין. רַבִּי זְעֵירָא רַב חוּנָה בְּשֵׁם רַב: אֵין הוּא וְאַחֵר מִצְטָרְפִין עַל חֲתִימַת הָעֵד הַשֵּׁנִי. הֵיךְ עֲבִידָא? הָיָה אֶחָד מַכִּיר כְּתַב יָדוֹ וּכְתַב יָדוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ,

[יב.]

וְאֶחָד, אֵין אָדָם מַכִּירוֹ, וַחֲבֵרוֹ מַכִּירוֹ, חֲבֵרוֹ, מַהוּ שֶׁיִּצְטָרֵף עִם אֶחָד מִן הַשּׁוּק לְהָעִיד עָלָיו? הָדָא הוּא דְמַר רַבִּי זְעֵירָא, רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַב: אֵין הוּא וְאַחֵר מִצְטָרְפִין עַל חֲתִימַת הָעֵד הַשֵּׁנִי. לָא צָרְכָה דֶּלָא[1] כְּשֶׁהָיוּ שְׁנַיִם. אֶחָד, הַכֹּל מַכִּירִין כְּתַב יָדוֹ, וְאֶחָד, אֵין אָדָם מַכִּירוֹ, וַחֲבֵרוֹ מַכִּירוֹ, חֲבֵרוֹ, מַהוּ שֶׁיֵּעָשֶׂה כְּאֶחָד מִן הַשּׁוּק לְהָעִיד עָלָיו? אִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן - נִמְצֵאת כָּל הָעֵדוּת מִתְקַיֶּמֶת בְּעֵד אֶחָד! רַבִּי, אָמַר רַבִּי יוּדָן: וְיָאוּת! אִלּוּ שְׁנַיִם שֶׁיָּצְאוּ מֵעִיר שֶׁרֻבָּהּ גּוֹיִם, כְּגוֹן הָדָא סוּסִיתָא, אֶחָד, הַכֹּל מַכִּירִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל, וְאֶחָד, אֵין אָדָם מַכִּירוֹ, חֲבֵרוֹ מַכִּירוֹ, מַהוּ שֶׁיֵּעָשֶׂה כְּאֶחָד מִן הַשּׁוּק לְהָעִיד עָלָיו? אִם אוֹמֵר אַתְּ כֵּן, לֹא נִמְצֵאת כָּל הָעֵדוּת מִתְקַיֶּמֶת בְּעֵד אֶחָד? וְכָא נִמְצֵאת כָּל הָעֵדוּת מִתְקַיֶּמֶת בְּעֵד אֶחָד.

רַבִּי חַגַּי אָמַר: רַבִּי זְעֵירָא בְּעָא: עֵד אֶחָד בַּפֶּה וְעֵד אֶחָד בִּשְׁטָר, מַהוּ שֶׁיִּצְטָרְפוּ? עֵד אֶחָד בִּכְתָב, כְּלוּם הוּא? לָכֵן צְרִיכָה. כְּשֶׁהָיוּ שְׁנַיִם, מָצְאוּ לְקַיֵּם כְּתַב יָדוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, וְלֹא מָצְאוּ לְקַיֵּם כְּתַב יָדוֹ שֶׁל שֵׁנִי? רַבִּי מָנָא בְּעָא: עֵד אֶחָד בִּכְתָב, מַהוּ לְזוֹקְקוֹ לִשְׁבוּעָה? עֵד אֶחָד בִּכְתָב, כְּלוּם הוּא? לָכֵן צְרִיכָה כְּשֶׁהָיוּ שְׁנַיִם, מָצְאוּ לְקַיֵּם כְּתַב יָדוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, וְלֹא מָצְאוּ לְקַיֵּם כְּתַב יָדוֹ שֶׁל שֵׁנִי? כְּהָדָא:

[יב:]

׳אֵין מְקַבְּלִין מִן הָעֵדִים, אֶלָּא אִם־כֵּן רָאוּ שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: אֲפִלּוּ רָאוּ זֶה אַחַר זֶה׳. רַבִּי יִרְמְיָה, רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק בְּשֵׁם רַב: מוֹדִין חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה בְּעֵדֵי בְכוֹרָה וּבְעֵדֵי חֲזָקָה. רַבִּי בָּא בְּשֵׁם רַבִּי יִרְמְיָה: אַף בְּעֵדֵי סִימָנִים כֵּן. מָה, דָּא פְּשִׁיטָא, כְּשֶׁזֶּה אוֹמֵר: ׳רָאִיתִי שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת בְּגַבּוֹ׳. וְזֶה אוֹמֵר: ׳רָאִיתִי שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת בְּגַבּוֹ׳. אֶחָד אוֹמֵר: ׳רָאִיתִי שַׁעֲרָה אַחַת בְּגַבּוֹ׳. וְאֶחָד אוֹמֵר: ׳רָאִיתִי שַׁעֲרָה אַחַת בִּכְרֵסוֹ׳ - לֹא כְלוּם, כָּל שֶׁכֵּן גַּבּוֹ וְגַבּוֹ. שְׁנַיִם אוֹמְרִים: ׳רָאִינוּ שַׁעֲרָה אַחַת בְּגַבּוֹ׳, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים: ׳רָאִינוּ שַׁעֲרָה אַחַת בִּכְרֵסוֹ׳ - רַבִּי יוֹסֵה בַּר בּוּן וְרַבִּי הוֹשַׁעְיָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שַׁמַּאי: חַד אָמַר: פָּסוּל, וְחוֹרָנָא אָמַר: כָּשֵׁר. מַאן דְּמַר: פָּסוּל - כְּמֵעִיד עַל חֲצִי סִימָנִין, וּמַאן דְּמַר: כָּשֵׁר - שֶׁמָּא נִשְׁרָה. אֶחָד אוֹמֵר: ׳רָאִיתִי שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת בְּגַבּוֹ׳, וְאֶחָד אוֹמֵר: ׳רָאִיתִי שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת בִּכְרֵסוֹ׳, רַבִּי בָּא אוֹמֵר: דִּבְרֵי הַכֹּל: כָּשֵׁר. רַבִּי חַגַּי אוֹמֵר: דִּבְרֵי הַכֹּל: פָּסוּל. רַבִּי יוֹסֵה אָמַר בְּמַחֲלֹקֶת. אָמַר רַבִּי יוֹסֵה לְרַבִּי חַגַּי: וְהָא רַבִּי יוּדָן סָבַר דִּכְוָתִי? ! אָמַר עַל דְּרַבֵּהּ אֲנָה פָּלֵג, לֹא כָל־שֶׁכֵּן עִלַּוֵּיהּ?

אָמַר רַבִּי מָנָא: יָאוּת אָמַר רַבִּי חַגַּי, אִלּוּ שְׁטָר שֶׁהוּא מְחֻתָּם בְּאַרְבַּע חוֹתָמוֹת, וְקָרָא עָלָיו עַרְעָר, זֶה מֵעִיד עַל שְׁנַיִם, וְזֶה מֵעִיד עַל שְׁנַיִם, שֶׁמָּא כְּלוּם הוּא? וְאֵין כָּל חֲתִימָה וַחֲתִימָה צְרִיכָה שְׁנֵי עֵדִים? וְכָה כָּל סִימָן

[1] אֵין מְסַפֵּק אֶלָּא

וְסִימָן צָרִיךְ שְׁנֵי עֵדִים. רַבִּי חֲנִינָא יָלִיף לַהּ מִשְּׁנֵי חֲזָקָה. אִלּוּ אֶחָד מְעִידָהּ, שֶׁאָכְלָה שָׁנָה רִאשׁוֹנָה, שְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית, וְאֶחָד מְעִידָהּ, שֶׁאָכְלָה שָׁנָה רְבִיעִית, חֲמִשִּׁית וְשִׁשִּׁית, שֶׁמָּא כְּלוּם הוּא? וְאֵין כָּל חֲזָקָה וַחֲזָקָה צְרִיכָה שְׁנֵי עֵדִים? וְכָה כָּל סִימָן וְסִימָן צָרִיךְ שְׁנֵי עֵדִים.

הֲלָכָה ה: מַתְנִיתִין: הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה: ׳אֵשֶׁת אִישׁ הָיִיתִי, וּגְרוּשָׁה אֲנִי׳ – נֶאֱמֶנֶת, שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר. אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁהָיְתָה אֵשֶׁת אִישׁ, וְהִיא אוֹמֶרֶת: ׳גְּרוּשָׁה אֲנִי׳ – אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת.

גְּמָרָא: ׳הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה: ׳אֵשֶׁת אִישׁ הָיִיתִי׳׳ – תָּנֵי: ׳אִם מִשֶּׁנִּשֵּׂאת בָּאוּ עֵדִים – הֲרֵי זוֹ לֹא תֵצֵא׳; רַב חוּנָה וְרַבִּי חֲנִינָה תְּרֵיהוֹן אָמְרִין: לֹא סוֹף דָּבָר מִשֶּׁנִּשֵּׂאת, אֶלָּא אֲפִלּוּ הִתִּירוּהָ בֵּית־דִּין לְהִנָּשֵׂא. כְּהָדָא חֲדָא אִתָּא אֲתַת לְגַבֵּי רַבִּי יוֹחָנָן, אָמְרָה לֵהּ: ׳אֵשֶׁת אִישׁ הָיִיתִי, וּגְרוּשָׁה אֲנִי׳! וְהִתִּירוּהָ. מִן דְּנַפְקַת, אָמְרִין לֵהּ: רַבִּי, הֲרֵי עֵדֶיהָ בְּלוּד! אֲמַר: כָּךְ אֲנִי אוֹמֵר: אֲפִלּוּ עֵדֶיהָ בְּקִסּוֹסְנוֹן – תַּמְתִּין?! אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר בּוּן: תְּרֵין עוֹבְדִין הֲווֹן. אֶחָד אָמְרִין לֵהּ: ׳הֲרֵי עֵדֶיהָ בְּלוּד׳. וְאֶחָד אָמְרִין לֵהּ: ׳הֲרֵי עֵדֶיהָ בְּקֶסָרִין׳. וְכֵן הֲוָה אֲמַר לוֹן: כָּךְ אוֹמֵר אֲנִי: אֲפִלּוּ בְּקִסּוֹסְנוֹן, תַּמְתִּין?

רַבִּי יוּדָן בְּעָא: ׳אֵשֶׁת אִישׁ הָיִיתִי, וְנִתְגָּרַשְׁתִּי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי׳, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: ׳לֹא נִתְגָּרְשָׁה אִשָּׁה בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי׳? מַכְחִישִׁין הֵן אוֹתָהּ? רַבִּי יוֹסֵה בְּעָא: אָמְרָה: ׳אֵשֶׁת אִישׁ הָיִיתִי, וְנִתְגָּרַשְׁתִּי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם׳. וּבָאוּ וְאָמְרוּ: ׳נִתְגָּרְשָׁה אִשָּׁה בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי׳, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: ׳לֹא נִתְגָּרְשָׁה אִשָּׁה בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי׳? כְּהִכְחִישׁ עֵדוּת בְּתוֹךְ עֵדוּת, אָנוּ כְחַיִּין מִפִּיהָ?

[יג.]

הַיּוֹם אָמְרָה: ׳אֵשֶׁת אִישׁ הָיִיתִי׳, וּלְמָחָר אָמְרָה: גְּרוּשָׁה אֲנִי׳ – אָמְרִינַן לַהּ: אֶתְמוֹל אָמַרְתְּ אָכֵן, וְיוֹם דֵּין אָכֵן?! אָמְרָה לוֹן: מִפְּנֵי כַּת שֶׁל פְּרִיצִים שֶׁהָיוּ בָאִין לְהִזְדַּוֵּג לִי. רַבִּי אָבִין בְּשֵׁם רַבִּי אִילָא: מִכַּיוָן שֶׁהֵבִיאָה מַתְלָא לִדְבָרֶיהָ – נֶאֱמֶנֶת. כְּהָדָא שְׁמוּאֵל, בְּעָא אִזְדְּקוּקֵי לְאִיתְּתֵהּ, אָמְרָה לֵהּ: ׳טְמֵאָה אֲנִי׳! לְמָחָר אָמְרָה לֵהּ: ׳טְהוֹרָה אֲנִי׳! אֲמַר לַהּ: ׳אֶתְמוֹל אָמַרְתְּ טְמֵאָה, סְמִירוֹן[2] טְהוֹרָה׳?! אָמְרָה לֵהּ: ׳לָא הֲוָה בְּחַיְלִי הָיֵי שַׁעֲתָא׳. אֲתָא שְׁאַל לְרַב, אֲמַר לֵהּ: מִכַּיוָן שֶׁהֵבִיאָה מַתְלָא לִדְבָרֶיהָ – נֶאֱמֶנֶת.

הֲלָכָה ו: מַתְנִיתִין: הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה: ׳נִשְׁבֵּיתִי וּטְהוֹרָה אֲנִי׳ – נֶאֱמֶנֶת, שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסוּר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר. אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁנִּשְׁבֵּית, וְהִיא אוֹמֶרֶת: ׳טְהוֹרָה אֲנִי׳ – אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת, אִם מִשֶּׁנִּשֵּׂאת בָּאוּ עֵדִים – הֲרֵי זוֹ לֹא תֵצֵא.

גְּמָרָא: ׳הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה: ׳נִשְׁבֵּיתִי׳׳ – רַב חוּנָה אָמַר: לֹא סוֹף דָּבָר שֶׁנִּשֵּׂאת, אֶלָּא אֲפִלּוּ הִתִּירוּהָ בֵּית־דִּין לְנָשֵׂא. נָשִׁים נִשְׁבּוּ לְשָׁם, אַתָּא עוֹבְדָא קֳמֵי אַבָּא בַּר בָּא וְלֵוִי, אָמְרִין: וּמָסְרוּ לָהֶן עֵדִים, נִסְקוֹן לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל. אֲמַר לֵהּ: וּמָה נַעֲשֶׂה לַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁנִּתְיַחֲדוּ? אֲמַר לֵהּ אַבָּא בַּר בָּא: אִלּוּ הָוֶיָן בְּנָתָךְ כֵּן הָיִיתָ אוֹמֵר? וְאִשְׁתַּבְּיָן בְּנָתֵהּ דְּשְׁמוּאֵל, "כִּשְׁגָּגָה שֶׁיָּצָא מִלִּפְנֵי הַשַּׁלִּיט" (קֹהֶלֶת י, ה). כַּד סַלְקוּן לְהָכָא סַלְקוּן שַׁבָּיָן עִמְּהוֹן, עֲלִין קֳמֵי רַבִּי חֲנִינָה אוֹקִימַן שַׁבָּיָן מִלְּבַר, אֲמְרוּ לֵהּ: ׳נִשְׁבִּינוּ וּטְהוֹרוֹת אָנוּ׳, וְהִתִּירָן. מִן דְּנָפְקָן שַׁלְחוּן שַׁבָּיָן עֲלִין. אֲמַר: נִכְרוֹת אֵלּוּ שֶׁבְּנוֹת חָכָם הֵן. מִן דְּאִתּוֹדְעִין מַאן הָוְיָן, אָמְרִין לְשִׁמְעוֹן בַּר בָּא: ׳אִטַּפֵּל בְּקִרְיָתָךְ׳! נִסַּב לְקַדְמִיתָא וּמִיתַּת, לְתִנְיָנָא

[2] וְהַיּוֹם

וּמִיתַת, לָמָּה? בְּגִין דְּשַׁקְרוֹן? חַס וְשָׁלוֹם! לָא שַׁקְרוֹן! אֶלָּא מִן חֵטְאֵהּ דַּחֲנַנְיָה בֶּן אֲחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁעִבֵּר אֶת הַשָּׁנָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ.

הֲלָכָה ז: מַתְנִיתִין: שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁנִּשְׁבּוּ, זֹאת אוֹמֶרֶת: ׳טְהוֹרָה אֲנִי׳, וְזֹאת אוֹמֶרֶת: ׳טְהוֹרָה אֲנִי׳ – אֵינָן נֶאֱמָנוֹת. בִּזְמַן שֶׁהֵן מְעִידוֹת זוֹ עַל זוֹ – הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנוֹת. וְכֵן שְׁנֵי אֲנָשִׁים, זֶה אוֹמֵר: ׳כֹּהֵן אֲנִי׳, וְזֶה אוֹמֵר: ׳כֹּהֵן אֲנִי׳ – אֵינָן נֶאֱמָנִין, בִּזְמַן שֶׁהֵן מְעִידִין זֶה אֶת זֶה – הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין.

[יג:]

גְּמָרָא: ׳וְכֵן שְׁנֵי אֲנָשִׁים׳ – רַבִּי חִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: מַתְנִיתָא לְעִנְיַן קָדְשֵׁי הַגְּבוּל, אֲבָל לְעִנְיַן מִשְׁפָּחָה וּלְקָדְשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ – צָרִיךְ שְׁנֵי עֵדִים. וְהָא תָנֵי: ׳מַעֲלִין לַכֹּהֲנָה, לַלְוִיָּה, לְיִשְׂרְאֵל, עַל־פִּי עֵד אֶחָד׳? נִיחָא, לַכֹּהֲנָה, לַלְוִיָּה, לְיִשְׂרְאֵל?! וְלֹא לְעִנְיַן מִשְׁפָּחָה? לִתֵּן לוֹ מַעֲשֵׂר עָנִי.

׳שְׁתֵּי חֲזָקוֹת לְכֹהֲנָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם וְחִלּוּק גְּרָנוֹת, וּבְסוּרְיָא: נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, אֲבָל לֹא חִלּוּק גְּרָנוֹת, עַד מָקוֹם שֶׁשִּׁלּוּחֵי הַחֹדֶשׁ מַגִּיעִין עַד נִמְרִין, וּבָבֶל – כְּסוּרְיָא. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף בְּאַלְכְּסַנְדְּרִיָא בְּשָׁעָה שֶׁבָּתֵּי דִינִין יוֹשְׁבִין שָׁם׳. תָּנֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: ׳כְּשֵׁם שֶׁהַתְּרוּמָה חֲזָקָה לַכֹּהֲנָה – כָּךְ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן חֲזָקָה לַכֹּהֲנָה, וְהַחוֹלֵק עַל־פִּי בֵית דִּין, אֵינָהּ חֲזָקָה לַכֹּהֲנָה. אֲנִי אוֹמֵר: תְּרוּמָה נְפִלָה לוֹ מֵאֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן׳.

׳אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵה: מִימַי לֹא הַעִדְתִּי עֵדוּת וּפַעַם אַחַת הַעִדְתִּי וְהֶעֱלֵתִי עֶבֶד לַכֹּהֲנָה׳. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בֶּן חֲקוֹלָה: רַבִּי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי: חַד הֶעֱלָה אַח מִפִּי אָחִיו, וְחוֹרָנָה הֶעֱלָה בֶּן מִפִּי אָבִיו. חַד לַכֹּהֲנָה, וְחַד לַלְוִיָּה. חַד בַּר נָשׁ אֲתָא לְגַבֵּי דְּרַבִּי, אֲמַר לֵהּ: ׳בְּנִי הוּא זֶה, וְכֹהֵן הוּא׳. אֲמַר לֵהּ: ׳בִּנְךָ הוּא, וְאֵינוֹ כֹּהֵן׳. אֲמַר לֵהּ רַבִּי חִיָּה רָבָּה: אִם מַאֲמִינוֹ אַתְּ שֶׁהוּא בְנוֹ – הַאֲמִינוֹ שֶׁהוּא כֹּהֵן, וְאִם אֵין אַתְּ מַאֲמִינוֹ שֶׁהוּא כֹּהֵן – אַל תַּאֲמִינוֹ שֶׁהוּא בְנוֹ. אֲמַר לֵהּ: בְּנוֹ הוּא, אֶלָּא אֲנִי אוֹמֵר: בֶּן גְּרוּשָׁה הוּא אוֹ בֶן חֲלוּצָה הוּא. אֲמַר רַבִּי אַבִּין: אָכֵן אֲמַר לֵהּ: ׳אִם מַאֲמִינוֹ אַתְּ שֶׁהוּא בְנוֹ – הַאֲמִינוֹ שֶׁהוּא כֹּהֵן, וְאִם אֵין אַתְּ מַאֲמִינוֹ שֶׁהוּא כֹּהֵן – אַל תַּאֲמִינוֹ שֶׁהוּא בְנוֹ, וְיֵעָשֶׂה כְּהֶרְחֵק עֵדוּת וְיִהְיֶה נֶאֱמָן עָלָיו. אָמַר לוֹ: בְּנוֹ הוּא, אֶלָּא אֲנִי אוֹמֵר: בֶּן גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה הוּא. לָא־כֵן אָמַר רַבִּי יִצְחָק בֶּן חֲקוֹלָה, רַבִּי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי: חַד הֶעֱלָה אֶחָד עַל־פִּי אָחִיו, וְחוֹרָנָה הֶעֱלָה בֶּן מִפְּנֵי אָבִיו. נִימָא מִשֶּׁהֶעֱלָה רַבִּי אָח מִפִּי אָחִיו.

[יד.]

אַפְלוּ תֵּימָא: בֶּן מִפִּי אָבִיו לַלְוִיָּה.

הֲלָכָה ח: מַתְנִיתִין: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין מַעֲלִין לַכֹּהֲנָה עַל־פִּי עֵד אֶחָד, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵימָתַי? בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ עוֹרְרִין, אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹרְרִין – מַעֲלִין לַכֹּהֲנָה עַל־פִּי עֵד אֶחָד. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן הַסְּגָן: מַעֲלִין לַכֹּהֲנָה עַל־פִּי עֵד אֶחָד.

גְּמָרָא: ׳רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין מַעֲלִין׳ – רַבִּי חִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין עַרְעָר פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם. רַבִּי בּוּן בַּר חִיָּה בְּעָא: מָה אֲנַן קַיְמִין? אִם בְּשֶׁהֶעֱלוּ אוֹתוֹ בְּאֶחָד – יוֹרִידוּ אוֹתוֹ בְּאֶחָד! וְאִם בְּשֶׁהֶעֱלוּ אוֹתוֹ בִּשְׁנַיִם – אֲפִלּוּ כַּמָּה לֹא יוֹרִידוּ אוֹתוֹ? אֲמַר רַב הוּנָא אָתְיָא כְּרַבָּנִין דְּתַמָּן, בְּרַם רַבָּנִין דְּהָכָא וּכְרַב נַחְמָן בַּר יַעֲקֹב: כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲלִים אוֹתוֹ בִּשְׁנַיִם – כָּךְ מוֹרִידִין אוֹתוֹ בִּשְׁנַיִם.

הֲלָכָה ט: מַתְנִיתִין: הָאִשָּׁה שֶׁנֶּחְבְּשָׁה עַל־יְדֵי גּוֹיִים, עַל־יְדֵי מָמוֹן – מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ. עַל־יְדֵי נְפָשׁוֹת – אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ. עִיר שֶׁכְּבָשָׁהּ כַּרְקוֹם – כָּל הַכֹּהֲנוֹת שֶׁבְּתוֹכָהּ פְּסוּלוֹת. וְאִם יֵשׁ עֵדִים, אֲפִלּוּ עֶבֶד, אֲפִלּוּ שִׁפְחָה – הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין. שֶׁאֵין אָדָם נֶאֱמָן עַל־יְדֵי עַצְמוֹ. אָמַר רַבִּי זְכַרְיָה בֶּן הַקַּצָּב: הַמָּעוֹן הַזֶּה לֹא זָזָה יָדָהּ מִתּוֹךְ יָדִי מִשָּׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ גּוֹיִים לִירוּשָׁלַיִם עַד שֶׁיָּצְאוּ! אָמְרוּ לוֹ: אֵין אָדָם מֵעִיד עַל־יְדֵי עַצְמוֹ.

גְּמָרָא: ״הָאִשָּׁה שֶׁנֶּחְבְּשָׁה בִּידֵי גּוֹיִים״ וְכוּ׳ – תַּמָּן תָּנֵינַן: ״הֵעִיד רַבִּי יוֹסֵה הַכֹּהֵן וְרַבִּי זְכַרְיָה בֶּן הַקַּצָּב, עַל תִּינֹקֶת שֶׁהוּרְהֲנָה בְּאַשְׁקְלוֹן, וְרִחֲקוּהָ בְּנֵי מִשְׁפָּחָה, וְעֵדֶיהָ מְעִידִין אוֹתָהּ שֶׁלֹּא נִסְתְּרָה וְלֹא נִטְמְאָה״. לְפִי שֶׁהָעֵדִים מְעִידִין אוֹתָהּ, שֶׁלֹּא נִסְתְּרָה וְשֶׁלֹּא נִטְמְאָה, הָא אִם אֵין עֵדֶיהָ מְעִידִין אוֹתָהּ, שֶׁלֹּא נִסְתְּרָה וְשֶׁלֹּא נִטְמְאָה – לֹא. אָמַר רַבִּי לְעָזָר: שְׁנָיָה הִיא בְּהִרְהוּן, שֶׁהָרַבִּים נוֹהֲגִין לוֹ בְּהֶתֵּר.

״עַל־יְדֵי נְפָשׁוֹת אֲסוּרָה״ – רַבִּי יוּדָן בְּרֵהּ דְּרַב חָמָא דִּכְפַר תַּחֲמִין בְּשֵׁם חִזְקִיָּה: וְהוּא שֶׁנִּגְמַר דִּינָהּ לַהֲרִיגָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִלּוּ לֹא נִגְמַר דִּינוֹ לַהֲרִיגָה. אָמְרִין בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: אֵשֶׁת לִסְטִים כִּלְסְטִים. אִי זֶהוּ ״כַּרְקוֹם״? רַבִּי בָּא בְּשֵׁם רַב חִיָּה בַּר אָשִׁי: כְּגוֹן

[יד:]

זוֹגִין וְשַׁלְשְׁלָיוֹת, וּכְלָבִים וְאַוָּזִים וְתַרְנְגוֹלִין וַאֲסַרְטוּטוֹת מַקִּיפִין אֶת הָעִיר.

וְאָמַר רַבִּי בָּא בְּשֵׁם רַב חָמָא בַּר אָשִׁי: מַעֲשֶׂה הָיָה וּבָרְחָה מִשָּׁם סוֹמָה אַחַת. הָיָה שָׁם פִּרְצָה אַחַת מַצֶּלֶת אֶת הַכֹּל, הָיוּ שָׁם מַחֲבוֹיָה, צְרִיכָה.

רַבִּי זְעִירָה, רַבִּי בָּא בַּר זַבְדָּא, רַבִּי יִצְחָק בַּר חֲקוֹלָה, בְּשֵׁם רַבִּי יוּדָן נְשִׂיאָה: וּבִלְבַד כַּרְקוֹם שֶׁל אוֹתָהּ מַלְכוּת, אֲבָל כַּרְקוֹם שֶׁל מַלְכוּת אַחֶרֶת כְּלִיסְטִים הֵן.

״וַאֲפִלּוּ קָטָן״, רַבִּי אִימִי בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֲפִלּוּ קָטָן אֲפִלּוּ קָרוֹב. אֲפִלּוּ קָטָן וְקָרוֹב? נִשְׁמְעִנַּהּ מִן הָדָא: חֲנַנְיָה קָרְתִּיסָיָה אִשְׁתְּבַאי הוּא וּבְנֵיהּ וְאִתְּתֵהּ, אַתּוֹן לְגַבֵּי רַבִּי חֲנִינָא, וְלֹא קַבְּלוֹן. אַתּוֹן לְגַבֵּי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, וְקַבְּלוֹן. הָדָא אָמְרָה: ״אֲפִלּוּ קָטָן וְקָרוֹב״.

רַבִּי חִיָּה בַּר יוֹסֵף שְׁלַח בָּתַר אִתְּתֵהּ, אֲמַר: יִסְקוֹן עִמָּהּ תִּלְתָּא תַּלְמִידִין, שֶׁאִם יִפְּנֶה אֶחָד מֵהֶן לְצָרְכּוֹ – תִּתְיַחֵד עִם שְׁנַיִם. וְהָא תָּנֵינַן: ״מוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁמָּא יָבוֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ״? אֲמַר רַבִּי אָבִין: וּבַעְלָהּ, הֲרֵי שְׁלִשָּׁה. ״אַף הוּא שָׂכַר לָהּ אֶת הַבַּיִת, וְהוּא מַעֲלֶה לָהּ מְזוֹנוֹת, וְלֹא הָיָה מִתְיַחֵד עִמָּהּ, אֶלָּא בִּפְנֵי בָנֶיהָ, וְקָרָא עַל עַצְמוֹ הַפָּסוּק הַזֶּה (יִרְמְיָה מה, ג): ״יָגַעְתִּי בְאַנְחָתִי וּמְנוּחָה לֹא מָצָאתִי״״.

הֲלָכָה י: מַתְנִיתִין: וְאֵלּוּ נֶאֱמָנִין לְהָעִיד בְּגוּדְלָן מַה שָּׁרָאוּ בְּקוֹטְנָן: נֶאֱמָן אָדָם לוֹמַר: ״זֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אַבָּא״, וְ״זֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל רַבִּי״, וְ״זֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אָחִי״. ״זְכוּר אֲנִי בְּאֵשֶׁת פְּלוֹנִי שֶׁיָּצְתָה בְּהִנּוּמָא וּרְאִשָּׁהּ פָּרוּעַ״, וְ״שֶׁהָיָה אִישׁ פְּלוֹנִי יוֹצֵא מִבֵּית הַסֵּפֶר לִטְבֹּל לְתִרוּמָתוֹ״, וְ״שֶׁהָיָה חוֹלֵק עִמָּנוּ בַּגֹּרֶן״, וְ״שֶׁהַמָּקוֹם הַזֶּה בֵּית הַפְּרָס הוּא״, וְ״עַד כָּאן הָיִינוּ בָּאִין בְּשַׁבָּת״. אֲבָל אֵינוֹ נֶאֱמָן אָדָם לוֹמַר: ״דֶּרֶךְ הָיָה לְאִישׁ פְּלוֹנִי בַּמָּקוֹם הַזֶּה, ״מַעֲמָד וּמוֹשָׁב הָיָה לְאִישׁ פְּלוֹנִי בַּמָּקוֹם הַזֶּה״.

גְּמָרָא: תָּנֵי: ״וּבִלְבַד דְּבָרִים שֶׁהֵן רְגִילִין בָּהֶן״. תָּנֵי: ״וּבִלְבַד שֶׁיִּצְטָרֵף עִם אֲחֵרִים״. וְחָשׁ לוֹמַר, שֶׁמָּא עֶבֶד הוּא? הָדָא מְסַיְּעָא

לְהָהִיא דְּמַר רַבִּי חֲמָא בַּר עֻקְבָּה, בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵה בַּר חֲנִינָה: ׳אָסוּר לְאָדָם לְלַמֵּד אֶת עַבְדּוֹ תּוֹרָה׳. לָא־כֵן

[טו.]

אָמַר רַבִּי זְעֵירָא בְּשֵׁם רַב יִרְמְיָה: הָעֶבֶד עוֹלֶה מִשְׁבְעָה קָרָיוֹת, ״וַיְדַבֵּר״ - עוֹלֶה מִשָּׁלֹשׁ פְּסוּקִים? תִּפְתֵּר, שֶׁלָּמַד מֵאֵלָיו אוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ רַבּוֹ כְּטָבִי. וְחָשׁ לוֹמַר, שֶׁמָּא עֶבֶד הוּא? מְסַיְּעָא לְהָהִיא דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּה: ׳נָשִׁים וַעֲבָדִים אֵינָן חוֹלְקִין עַל הַגֶּרֶן, אֲבָל נוֹתְנִין לָהֶן מַתָּנוֹת כְּהֶנָּה וּלְוִיָּה מִתּוֹךְ הַבַּיִת׳. מַהוּ לְהוֹצִיא מָמוֹן מִתּוֹךְ עֵדוּתָן? הֵיךְ עֲבִידָא: הָיוּ הַכֹּל יוֹדְעִין עַד שְׁדֶה רְאוּבֵן תְּחוּם שַׁבָּת, וּבָאוּ וְאָמְרוּ: ׳עַד כָּאן הָיֵינוּ בָאִין בְּשַׁבָּת׳! וְנִמְצֵאת הַשָּׂדֶה שֶׁל שִׁמְעוֹן. מַהוּ מַפִּיקָתַהּ מִן שִׁמְעוֹן וּמַחְזַרְתַּהּ לִרְאוּבֵן? מַהוּ שֶׁיְּהוּ נֶאֱמָנִין לוֹמַר: ׳יוֹצְאִין הָיוּ לְלַקֵּט בְּפַגֵּי שְׁבִיעִית, וְשָׁמַעְנוּ פְּלוֹנִי מְמַלֵּל עַל פְּלוֹנִית אִשְׁתּוֹ, אִשָּׁה פְּלוֹנִית מְמַלֶּלֶת עַל בָּנֶיהָ׳?

רַבִּי אַחָא רַבִּי שְׁמוּאֵל בָּעֵי: הֲזִמּוּ מַהוּ שֶׁיִּשַּׁלְמוּ? אוֹ יֵיבַהּ כַּיי דַּאֲמַר רַבִּי בָּא, רַב יְהוּדָה בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל: אֵין לוֹמְדִין דָּבָר מִדָּבָר בְּעֵדִים זוֹמְמִין, וְכָא כֵּן.

תָּנֵי: ׳שֶׁאָכְלוּ בִּקְצִיצַת פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי׳. מַהוּ ׳בִּקְצִיצַת׳? בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה אָדָם מוֹכֵר אֶת שָׂדֶה אֲחֻזָּתוֹ, הָיוּ קְרוֹבִין מְמַלִּין חֲבִיּוֹת קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִים, וְשׁוֹבְרִין לִפְנֵי הַתִּינוֹקוֹת, וְהַתִּינוֹקוֹת מְלַקְּטִין, וְאוֹמְרִים: ׳נִקְצַץ פְּלוֹנִי מֵאֲחֻזָּתוֹ׳, וּבְשָׁעָה שֶׁהָיְתָה חוֹזֶרֶת לוֹ, הָיוּ עוֹשִׂין לוֹ כֵּן, וְאוֹמְרִים: ׳חֲזַר פְּלוֹנִי לַאֲחֻזָּתוֹ׳! אֲמַר רַבִּי יוֹסֵה בְּרַבִּי בוּן: אַף מִי שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ - קְרוֹבָיו מְמַלִּין חֲבִיּוֹת קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִים, וְשׁוֹבְרִין לִפְנֵי הַתִּינוֹקוֹת, וְהַתִּינוֹקוֹת מְלַקְּטִין, וְאוֹמְרִים: ׳נִקְצַץ פְּלוֹנִי מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ׳! וּבְשָׁעָה שֶׁהָיָה מְגָרְשָׁהּ, הָיוּ עוֹשִׂין לוֹ כֵּן, וְאוֹמְרִים: ׳חֲזַר פְּלוֹנִי לְמִשְׁפַּחְתּוֹ׳!

׳אֵלּוּ נֶאֱמָנִין לְהָעִיד בְּגוּדְלָן מַה שֶּׁרָאוּ בְּקוֹטְנָן׳ וְכוּ׳. אֵין נֶאֱמָנִין אֶלָּא בְּגוּדְלָן מַה שֶּׁרָאוּ בְּקוֹטְנָן, הָא בְּקוֹטְנָן לָא. תַּמָּן תָּנֵינַן: ׳נֶאֱמֶנֶת אִשָּׁה אוֹ קָטָן לוֹמַר: ׳מִכָּן יָצָא נְחִיל זֶה׳ - מְהַלֵּךְ לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְנוֹטֵל אֶת נְחִילוֹ׳. וּבְהַהוּא אָמַר כֵּן? רַבִּי אַחָא רַבִּי חֲנַנְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה, אֶלָּא עַל נְחִיל שֶׁל דְּבוֹרִים, שֶׁאֵין גְּזֵלוֹ דָּבָר תּוֹרָה.

תָּנֵי רַב אוֹשַׁעְיָה: וּבִלְבַד בְּמַפְרִיחַ, אֲבָל שׁוֹכֵן - לֹא. רַבִּי זְעֵירָא בְּעָא קֳמֵי רַבִּי מָנָא: לָא מִסְתַּבְּרָה עַל אֲתַר, הָא לְאַחַר זְמַן - לָא? אֲמַר לֵהּ: אַף אֲנָה סָבוּר כֵּן. וְתָנֵינָן: ׳בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁהֵעִידוּ בְּמַעֲמָדָן, אֲבָל יָצְאוּ וְחָזְרוּ - אֲנִי אוֹמֵר: מִפְּנֵי יִרְאָה וּפְתוּיֵי אָמְרוּ׳.

הַדָּרָן עָלָךְ פֶּרֶק הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְאַלְמְנָה

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

[טו:]

הֲלָכָה א: מַתְנִיתִין: אֵלּוּ נְעָרוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶן קְנָס: הַבָּא עַל הַמְּמְזֶרֶת, וְעַל הַנְּתִינָה, וְעַל הַכּוּתִית, וְהַבָּא עַל הַגִּיֹּרֶת, וְעַל הַשִּׁפְחָה, וְעַל הַשְּׁבוּיָה, שֶׁנִּפְדּוּ, אוֹ שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ, אוֹ שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרוּ, פְּחוּתוֹת מִבְּנוֹת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד. הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ, וְעַל אָחוֹת אָבִיו, וְעַל אֲחוֹת אִמּוֹ, וְעַל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ, וְעַל אֵשֶׁת אָחִיו, וְעַל אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו, וְעַל הַנִּדָּה – יֵשׁ לָהֶן קְנָס. אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן בְּהִכָּרֵת – אֵין בָּהֶן מִיתַת בֵּית דִּין.

גְּמָרָא: ״וְאֵלּוּ נְעָרוֹת״ וְכוּ׳ – כְּתִיב (דְּבָרִים כב, כט): ״וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה״ – אִשָּׁה שֶׁהִיא רְאוּיָה לוֹ. וּמַמְזֶרֶת הִיא רְאוּיָה לוֹ? ! רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר (שְׁמוֹת כב, טז): ״כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר הַבְּתוּלֹת״; רִבָּה כָּאן ״בְּתוּלוֹת״ הַרְבֵּה. אָמַר רַבִּי זְעֵירָא: אִלּוּ הָיָה כְתִיב: ׳בְּתוּלוֹת כְּמוֹהֲרִיּוֹת׳, לֵית כְּתִיב: אֶלָּא: ״כְּמֹהַר הַבְּתוּלֹת״, לֹא רִבָּה אוֹתָן הַכָּתוּב אֶלָּא לְמוֹהַר בִּלְבַד. וַיְדָא אָמְרָה? הָדָא דְתָנֵי חִזְקִיָּה (שָׁם): ״אִם מָאֵן יְמָאֵן אָבִיהָ״ – אֵין לִי אֶלָּא שֶׁמֵּאֵן אָבִיהָ, מִנַּיִן שֶׁאִם יְמָאֲנוּ אֲפִלּוּ מֵהַשָּׁמַיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״מָאֵן יְמָאֵן״ – מִכָּל מָקוֹם. מֵעַתָּה, הַבָּא עַל הַשִּׁפְחָה יְהֵא לָהּ קְנָס! לֵית יָכֵל, דְּתָנֵי: ׳יָכוֹל הַבָּא עַל הַשִּׁפְחָה אֲרַמִּית יְהֵא חַיָּב? תַּלְמוּד לוֹמַר (שָׁם טו): ״מָהֹר יְמָהֲרֶנָּה לוֹ לְאִשָּׁה״ – אֶת שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֲוָיָה בָּהּ, יָצְאַת שִׁפְחָה אֲרַמִּית שֶׁאֵין לוֹ הֲוָיָה בָּהּ׳. הֲתִיבוֹן: הֲרֵי אֲחוֹתוֹ אֵין לוֹ הֲוָיָה בַּהּ וְהוּא מְשַׁלֵּם קְנָס! שָׁנְיָא הִיא, שֶׁיֵּשׁ לָהּ הֲוָיָה אֵצֶל אַחֵר. הֲרֵי בִּתּוֹ יֵשׁ לָהּ הֲוָיָה אֵצֶל אַחֵר וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם קְנָס! שָׁנְיָא הִיא, שֶׁהוּא מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, שֶׁכָּל הַמִּתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ אֵינוֹ מְשַׁלֵּם מָמוֹן.

׳נְתִינָה׳ – אָמַר רַבִּי יוֹסֵה: נְתִינִים לֹא חָשׁוּ לָהֶם אֶלָּא מִשּׁוּם פְּסוּלֵי מִשְׁפָּחָה. אֵין תֵּימַר: מִשּׁוּם פְּסוּלֵי עֲבָדוּת, מֵעַתָּה, הַבָּא עַל הַנְּתִינָה לֹא יִהְיֶה לוֹ קְנָס, וְתָנֵינָן: ׳הַבָּא עַל הַנְּתִינָה – יֵשׁ לוֹ קְנָס׳. ׳כּוּתִית׳ – אָתְיָא כְּמַן דְּאָמַר: כּוּתִי כְּיִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר, בְּרַם כְּמַן דְּמַר: כּוּתִי כְּגוֹי – לָא בְדָא. דְּאִתְפַּלְגּוֹן: ׳כּוּתִי כְּגוֹי; דִּבְרֵי רַבִּי. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כּוּתִי כְּיִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר׳. אֲפִלּוּ תֵימָא: כּוּתִי כְּגוֹי, כּוּתִי מִשּׁוּם מָה הֵן פְּסוּלִין? לֹא מִשּׁוּם גּוֹי וְעֶבֶד? גּוֹי וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל – הַוָּלָד מַמְזֵר, וּמַמְזֶרֶת יֵשׁ לָהּ קְנָס. לְחֻמְרִין לְעִנְיַן מִשְׁפָּחָה, אַתְּ עָבֵד לֵהּ גּוֹי וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל – הַוָּלָד מַמְזֵר,

[טז.]

לְעִנְיַן קְנָס אַתְּ עָבֵד לֵהּ, כְּיִשְׂרָאֵל הַבָּא עַל הַגּוֹיָה – הַוָּלָד גּוֹי.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵה בְּרַבִּי חֲנִינָא: הָאוֹנֵס וְהַמְפַתֶּה אֶת הַיְתוֹמָה – פָּטוּר. אָמַר רַבִּי בָּא בַּר מַמָּל: מַחֲלֹקֶת כְּרַבִּי יוֹסֵה הַגְּלִילִי, בְּרַם כְּרַבִּי עֲקִיבָה – יֵשׁ לַהּ קְנָס, וּקְנָסָהּ שֶׁל עַצְמָהּ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵה: מַתְנִיתָא אָמְרָה: ׳פְּחוּתוֹת מִבְּנוֹת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד׳. וְלֹא כְיתוֹמָה הִיא? ! וְהָתְנֵי (דְּבָרִים כב, כט): ״תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ״ – לְרַבּוֹת אֶת הַיְתוֹמָה לִקְנָס; דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵה הַגְּלִילִי. אָמַר רַבִּי אַחַי: תִּפְתֵּר, שֶׁבָּא עָלֶיהָ עַד שֶׁלֹּא מֵת אָבִיהָ, וּמֵת אָבִיהָ, כְּבָר נִרְאֶה לִתֵּן לְאָבִיהָ.

תַּמָּן תְּנִינַן: ״הָאוֹכֵל תְּרוּמָה מְזִיד - מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ. וְתָנֵינָן: ״אֵלּוּ הֵן הַלּוֹקִין. הָכָא אַתְּ אָמַר: לוֹקֶה. וְכָא אַתְּ אָמַר: מְשַׁלֵּם! אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לְצָדָדִין הִיא מַתְנִיתָה: אִם הִתְרוּ בּוֹ - לוֹקֶה, לֹא הִתְרוּ בּוֹ - מְשַׁלֵּם. סָבַר רַבִּי יוֹחָנָן לְמֵימַר: בְּמָקוֹם מַכּוֹת וְתַשְׁלוּמִים לוֹקֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם. וְיִלְקֶה וִישַׁלֵּם! ״כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ״ (דְּבָרִים כה, ב) - מְשׁוּם רִשְׁעָה אַחַת אַתָּה מְחַיְּבוֹ, וְאִי אַתָּה מְחַיְּבוֹ מְשׁוּם שְׁתֵּי רִשְׁעִיּוֹת. וִישַׁלֵּם וְלֹא יִלְקֶה! בְּמִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁתֵּי רִשְׁעִיּוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר: ״וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר״.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר: וַאֲפִלּוּ לֹא הִתְרוּ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם, מֵאַחַר שֶׁאִלּוּ מַתְרִין בּוֹ - לוֹקֶה. מַתְנִיתָא פְּלִיגָא עַל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: ׳הָאוֹכֵל תְּרוּמָה שׁוֹגֵג - מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן וְחֹמֶשׁ. וְאִלּוּ הִתְרוּ בּוֹ אֵינוֹ לוֹקֶה? פְּתַר לַהּ כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּרַבִּי מֵאִיר אָמַר: ׳לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם׳. מַתְנִיתָא פְּלִיגָא עַל דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, דְּתָנֵינָן: ׳אֵלּוּ נְעָרוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶן קְנָס׳. אִלּוּ הִתְרוּ בּוֹ אֵינוֹ לוֹקֶה? פְּתַר לַהּ כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּרַבִּי מֵאִיר אָמַר: ׳לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם׳.

רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: מִן הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע לָמַד רַבִּי מֵאִיר (דְּבָרִים כב, יח-יט): ״וְיִסְּרוּ אֹתוֹ״ - מַכּוֹת, ״וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ״ - מָמוֹן. רַבָּנִין אָמְרִין: לְחִדּוּשׁוֹ יָצָא הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע, וּבְדָבָר שֶׁהוּא יוֹצֵא לְחִדּוּשׁוֹ - אֵין לוֹמְדִין מִמֶּנּוּ. לְפִי שֶׁבְּכָל מָקוֹם אֵין אָדָם מִתְחַיֵּב מִדִּבּוּרוֹ, וְכָאן אָדָם מִתְחַיֵּב מִדִּבּוּרוֹ, הוֹאִיל וְכֵן, כְּשֵׁם שֶׁאִי אַתְּ לָמֵד מִמֶּנּוּ דָּבָר אַחֵר, כֵּן אֵין אַתְּ לָמֵד מִמֶּנּוּ לֹא עוֹנָשִׁין וְלֹא מַכּוֹת.

לָא כֵן אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: מְזִיד בְּחֵלֶב,

[טז:]

שׁוֹגֵג בְּקָרְבָּן - מַתְרִין בּוֹ, לוֹקֶה וּמֵבִיא קָרְבָּן. וְכָא ׳לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם׳! רַבִּי בּוּן בַּר חִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק אָמַר: ״כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ״, שְׁנֵי דְבָרִים מְסוּרִין לְבֵית דִּין - אַתְּ תּוֹפֵס אֶחָד מֵהֶן, יָצָא דָּבָר שֶׁמָּסוּר לַשָּׁמַיִם.

הַכֹּל מוֹדִין שֶׁאֵין מָמוֹן אֵצֶל מִיתָה, מִן הָדָא (וַיִּקְרָא כד, כא): ״מַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה, וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת״; מָה ״מַכֵּה בְהֵמָה״, לֹא חִלַּקְתָּ בּוֹ בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד לְחַיְּבוֹ מָמוֹן - אַף ״מַכֵּה אָדָם״, לֹא תַחֲלֹק בּוֹ בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד לְפָטְרוֹ מָמוֹן. מַה פְּלִיגִין? בְּמָמוֹן אֵצֶל מַכּוֹת. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֵין מָמוֹן אֵצֶל מִיתָה, וְיֵשׁ מָמוֹן אֵצֶל מַכּוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁאֵין מָמוֹן אֵצֶל מִיתָה - כָּךְ אֵין מָמוֹן אֵצֶל מַכּוֹת.

רַבִּי אָמִי בַּבְלָיָה בְּשֵׁם רַבָּנִין דְּתַמָּן: טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: ״רָשָׁע״, ״רָשָׁע״; נֶאֱמַר: ״רָשָׁע״ בְּמְחַיְּבֵי מִיתָה (בַּמִּדְבָּר לה, לא), וְנֶאֱמַר: ״רָשָׁע״ בְּמְחַיְּבֵי מַכּוֹת (דְּבָרִים כה, ב), מָה ״רָשָׁע״ שֶׁנֶּאֱמַר בְּמְחַיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית־דִּין, אֵין מָמוֹן אֵצֶל מִיתָה - אַף ״רָשָׁע״ שֶׁנֶּאֱמַר בְּמְחַיְּבֵי מַכּוֹת, אֵין מָמוֹן אֵצֶל מַכּוֹת.

נָתָן בַּר הוֹשַׁעְיָה אָמַר: כָּאן בְּנַעֲרָה וְכָאן בְּבוֹגֶרֶת, נַעֲרָה יֵשׁ לָהּ קְנָס וְאֵין לָהּ מַכּוֹת, בּוֹגֶרֶת יֵשׁ לָהּ מַכּוֹת וְאֵין לָהּ קְנָס. וְאֵין לָהּ בֹּשֶׁת וּפְגָם? רַבָּנִין דְּקֵסָרִין אָמְרִין: תִּפְתֵּר, שֶׁפִּתְּתָהּ אוֹ שֶׁמָּחֲלָה לוֹ. וְסָבַר נָתָן בַּר הוֹשַׁעְיָה: בְּמָקוֹם מַכּוֹת וְתַשְׁלוּמִין - מְשַׁלֵּם וְאֵינוֹ לוֹקֶה. וְיִלְקֶה וִישַׁלֵּם! ״כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ״ - מְשׁוּם רִשְׁעָה אַחַת אַתָּה מְחַיְּבוֹ, וְאִי אַתָּה

מְחַיְבוֹ מִשּׁוּם שְׁתֵּי רִשְׁעָיוֹת. וְיִלְקֶה וְלֹא יְשַׁלֵּם! כְּעֵדִים זוֹמְמִין, כְּמַה דְתֵימַר תַּמָּן בְּעֵדִים זוֹמְמִין - מְשַׁלְמִין וְאֵין לוֹקִין, וְכָא מְשַׁלֵּם וְאֵינוֹ לוֹקֶה.

אֲמַר רַבִּי יוֹנָה: טַעְמָא דְרַבִּי נָתָן בַּר הוֹשַׁעְיָה: "כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ" - אֶת שֶׁמַּכּוֹתָיו יוֹצְאוֹת כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ, יָצָא זֶה שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: 'עֲמֹד וְשַׁלֵּם'!

מַתְנִיתָא פְלִיגָא עַל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: 'הָאוֹכֵל תְּרוּמָה מֵזִיד - מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ'. עַל דַּעְתֵּיהּ דְּנָתָן בַּר הוֹשַׁעְיָה דְּאָמַר מְשַׁלֵּם - נִיחָא; עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן דַּאֲמַר: אִם הִתְרוּ בּוֹ - לוֹקֶה, וְאִם לֹא הִתְרוּ בּוֹ - מְשַׁלֵּם. פְּתַר לַהּ מֵזִיד בְּלֹא הַתְרָאָה. עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ לָא שָׁנְיָא, הִיא שׁוֹגֵג, הִיא מֵזִיד; הִיא הִתְרוּ בּוֹ, הִיא לֹא הִתְרוּ בּוֹ. פְּתַר לַהּ כְּרַבִּי מֵאִיר דַּאֲמַר: 'לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם'.

אֲמַר רַבִּי חֲנִינָה קָמֵי רַבִּי מָנָא: וַאֲפִלּוּ

תּוֹסֶפְתָּא

מַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין פֶּרֶק שִׁישִּׁי

ו,א הָעֵדִים שֶׁאָמְרוּ ׳מְעִידִים אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהָרַג שׁוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי וְקִצֵּץ נְטִיעוֹתָיו שֶׁל פְּלוֹנִי׳, וְהַלָּה אוֹמֵר ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳ – חַיָּב. ׳אַתָּה אָמַרְתָּ לְהָרְגוֹ׳, ׳אַתָּה אָמַרְתָּ לְקַצְּצוֹ׳ – הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַטַּעֲנָה. ׳הָרַגְתָּ אֶת שׁוֹרוֹ וְקִצַּצְתָּ אֶת נְטִיעוֹתָיו שֶׁל פְּלוֹנִי׳, וְהַלָּה אוֹמֵר לָאו ; שֶׁהוּא כְּמַתְמִיהַּ, אוֹ הֵן שֶׁהוּא כְּמַתְמִיהַּ ; יֵשׁ לָאו שֶׁהוּא כְּהֵן, וְיֵשׁ הֵן שֶׁהוּא כְּלָאו.

ו,ב אֵין דָּנִין אֶלָּא מֵעָמָּד, וְאֵין מְעִידִין אֶלָּא מֵעָמָּד, וְאֵין נִשְׁאָלִין לְנָדָרִין אֶלָּא מֵעָמָּד, וְאֵין מַעֲלִין לִכְהוּנָּה וּלְוִיָּה וְלִישְׂרָאֵל אֶלָּא מֵעָמָּד, וְלֹא יְהֵא מַאֲרִיךְ פָּנָיו כְּנֶגֶד אֶחָד, וְלֹא יְהֵא מַעֲמִיד אֶחָד וְלֹא מוֹשִׁיב אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט): ״בְּצֶדֶק תִּשְׁפּוֹט עֲמִיתֶךָ״, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מְקַבֵּל אֲנִי, שֶׁאִם רָצוּ לְהוֹשִׁיב שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד - מוֹשִׁיבִין וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם. וְאֵיזֶה הוּא הָאָסוּר? שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד עוֹמֵד וְאֶחָד יוֹשֵׁב, מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ: אוֹמְרִין לוֹ לְבוּשׁ כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא לָבוּשׁ, אוֹ הַלְבִּישֵׁהוּ כְּדֶרֶךְ שָׁאַתָּה לָבוּשׁ.

ו,ג כֵּיצַד הֵן דָּנִין? הַדַּיָּנִין יוֹשְׁבִין וּבַעֲלֵי הַדִּין עוֹמְדִין לִפְנֵיהֶם, וְכָל הַתּוֹבֵעַ אֶת חֲבֵרוֹ הוּא פּוֹתֵחַ רִאשׁוֹן, אִם יֵשׁ עֵדִים מַכְנִיסִים אוֹתָן וּמְאַיְּמִין עֲלֵיהֶן, וּמוֹצִיאִים אוֹתָן לַחוּץ, וּמְשַׁיְּרִין אֶת הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם, וְשׁוֹמְעִין אֶת דְּבָרָיו וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ לַחוּץ, וְאַחַר כָּךְ מַכְנִיסִין אֶת הַשֵּׁנִי וְשׁוֹמְעִין אֶת דְּבָרָיו וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ לַחוּץ, וְאַחַר כָּךְ מַכְנִיסִין אֶת שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד, וְאוֹמְרִים דִּבְרֵיהֶם זֶה בִּפְנֵי זֶה, אִם אָמְרוּ זַכַּאי – זַכַּאי. וְאִם אָמְרוּ חַיָּב – חַיָּב. אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת אֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת.

ו,ד דִּינֵי מָמוֹנוֹת בִּשְׁלֹשָׁה, שְׁנַיִם מְזַכִּין אוֹ מְחַיְּבִין, וְאֶחָד אוֹמֵר ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳ – יוֹסִיפוּ הַדַּיָּנִין. יָפָה כֹּחַ הָאוֹמֵר ׳חַיָּב׳ מִכֹּחַ הָאוֹמֵר ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳, עַד כַּמָּה מוֹסִיפִין? אֵין פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם, יוֹסִיפוּ הַדַּיָּנִין. אִם אָמְרוּ זַכַּאי – זַכַּאי. אִם אָמְרוּ חַיָּב – חַיָּב. אֶחָד אוֹמֵר

הַשָּׁלֵם

זַכַּאי וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ - יוֹסִיפוּ הַדַּיָּנִין, שֶׁעַד עַכְשָׁו בֵּית דִּין שָׁקוּל, אֶחָד אוֹמֵר זַכַּאי, וְאֶחָד אוֹמֵר חַיָּב, וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ - יוֹסִיפוּ הַדַּיָּנִין, שֶׁעַד עַכְשָׁו לֹא הוֹסִיפוּ אֶלָּא אֶחָד.

ו,ה לְעוֹלָם מוֹסִיפִין הַדַּיָּנִין עַד שֶׁיְּגַמֵּר הַדִּין. לְעוֹלָם אֵין הָעֵדִים יְכוֹלִין לַחֲזוֹר בָּהֶן עַד שֶׁיְּגַמֵּר הַדִּין. לְעוֹלָם מֵבִיא עֵדֵיוֹתָיו לְבֵית דִּין עַד שֶׁיְּגַמֵּר הַדִּין, אוֹ עַד שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ זְמַן. נָתְנוּ לוֹ זְמַן, הֵבִיא בְּתוֹךְ זְמַן - מְקַבְּלִין הֵימֶנּוּ, לְאַחַר זְמַן - אֵין מְקַבְּלִין הֵימֶנּוּ; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֲפִלּוּ הֵבִיא לְאַחַר שְׁלֹשׁ שָׁנִים - מְקַבְּלִין הֵימֶנּוּ, וְסוֹתְרִין דִּבָּרָיו שֶׁל זֶה.

ו,ו ״יֵשׁ לְךָ עֵדִים אֲחֵרִים׳? וְאָמַר: ׳אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ׳. ״יֵשׁ לְךָ רְאָיוֹת אֲחֵרוֹת׳? וְאָמַר: ׳אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ׳, וְאַחַר זְמַן מָצָא עֵדִים אֲחֵרִים וּמָצָא רְאָיוֹת אֲחֵרוֹת - הֲרֵי זֶה אֵין מְקַבְּלִין הֵימֶנּוּ עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ בָּהֶן. לְעוֹלָם אֵין הָעֵדִים יְכוֹלִין לַחֲזוֹר בָּהֶן, עַד שֶׁתֵּחָקֵר עֵדוּתָן לְבֵית דִּין. נֶחְקְרָה עֵדוּתָן לְבֵית דִּין - אֵין יְכוֹלִין לַחֲזוֹר בָּהֶן. וְזֶהוּ כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ לְטַמֵּא וּלְטַהֵר, לְרַחֵק וּלְקָרֵב, לֶאֱסוֹר וּלְהַתִּיר, לִפְטוֹר וּלְחַיֵּב, עַד שֶׁלֹּא נֶחְקְרָה עֵדוּתָן וְאָמְרוּ מְבוּדִּין אָנוּ - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים. מִשֶּׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתָן וְאָמְרוּ מְבוּדִּין אָנוּ - אֵין נֶאֱמָנִין. לְעוֹלָם אֵין הָעֵדִים נַעֲשִׂים זוֹמְמִין עַד שֶׁיְּגַמֵּר הַדִּין, לֹא לוֹקִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין, וְלֹא נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיְּגַמֵּר הַדִּין. לְעוֹלָם אֵין אֶחָד מִן הָעֵדִים נַעֲשֶׂה זוֹמֵם עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם זוֹמְמִין, וְאֵין לוֹקֶה עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם לוֹקִין, וְאֵין נֶהֱרָג עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם נֶהֱרָגִים, וְלֹא מְשַׁלֵּם עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם מְשַׁלְּמִין. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי: אֲרָאֶה בְּנַחְמָה אִם לֹא הָרַגְתִּי עַד זוֹמֵם בִּשְׁבִיל לַעֲקֹר מַלְבֵּן שֶׁל בַּיְתוֹסִין, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים עַד שֶׁיְּהָרֵג הַנִּדּוֹן. אָמַר לוֹ שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח: אֲרָאֶה בַּנַּחְמָה אִם לֹא שָׁפַכְתָּ דָּם נָקִי, שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה (דברים יז): ״עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת״, בְּעֵדִים שְׁנַיִם

תּוֹסֶפְתָּא

וּבְזוֹמְמִים שְׁנַיִם, מַה עֵדִים שְׁנַיִם - אַף זוֹמְמִין שְׁנַיִם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה קִבֵּל עָלָיו יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מוֹרֶה הֲלָכָה אֶלָּא עַל פִּי שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח.

מַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין פֶּרֶק שְׁבִיעִי

ז,א אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: בְּרֹאשׁוֹנָה לֹא הָיוּ חוֹתְמִים עַל כְּתֻבַּת נָשִׁים כְּשֵׁרוֹת, אֶלָּא כֹּהֲנִים אוֹ לְוִיִּם אוֹ יִשְׂרְאֵלִים הַמְּשִׁיאִין לַכְּהֻנָּה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בְּרֹאשׁוֹנָה לֹא הָיָה מַחְלֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל, בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד שֶׁהָיוּ בְלִשְׁכַּת הַגָּזִית וּשְׁאָר בָּתֵּי דִינִין שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה הָיוּ בְעָיָרוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּשְׁנֵי בָּתֵּי דִינִין שֶׁל שְׁלֹשָׁה הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, אֶחָד בְּהַר הַבַּיִת וְאֶחָד בַּחֵיל, נִצְרַךְ אֶחָד מֵהֶן הֲלָכָה הוֹלְכִין אֵצֶל בֵּית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ, אֵין בֵּית דִּין בְּעִירוֹ - הוֹלְכִין לְבֵית דִּין הַסָּמוּךְ לְעִירוֹ. אִם שָׁמְעוּ - אָמְרוּ לָהֶם. וְאִם לָאו - הוּא וְהַמְּפָלֵא שֶׁבָּהֶן בָּאִין לְבֵית דִּין שֶׁבְּהַר הַבַּיִת, אִם שָׁמְעוּ - אָמְרוּ לָהֶם. וְאִם לָאו - הוּא וְהַמְּפָלֵא שֶׁבָּהֶן בָּאִין לְבֵית דִּין שֶׁבַּחֵיל. אִם שָׁמְעוּ - אָמְרוּ לָהֶם. וְאִם לָאו אֵלּוּ וְאֵלּוּ בָּאִין לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּלְשְׁכַּת הַגָּזִית, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא שִׁבְעִים וְאֶחָד, אֵין פָּחוֹת מֵעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, נִצְרָךְ אֶחָד מֵהֶן לָצֵאת, רוֹאֶה אִם יֵשׁ שָׁם עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה - יוֹצֵא, וְאִם לָאו - אֵינוֹ יוֹצֵא, עַד שֶׁיִּהוּ שָׁם עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. וְשָׁם הָיוּ יוֹשְׁבִין מִתָּמִיד שֶׁל שַׁחַר וְעַד תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, בַּשַּׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים לֹא הָיוּ נִכְנָסִין אֶלָּא לְבֵית הַמִּדְרָשׁ שֶׁבְּהַר הַבַּיִת. נִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה, אִם שָׁמְעוּ - אָמְרוּ לָהֶם, אִם לָאו - עוֹמְדִין לִמְנָיָן, אִם רַבּוּ מְטַמְּאִין - טִמְּאוּ, רַבּוּ מְטַהֲרִין - טִהֲרוּ, וּמִשָּׁם הֲלָכָה רוֹחֶשֶׁת בְּיִשְׂרָאֵל. מְשֻׁרְבִּין תַּלְמִידֵי שַׁמַּאי וְהִלֵּל שֶׁלֹּא שִׁמְּשׁוּ כָּל צָרְכָּן, הִרְבּוּ מַחֲלוֹקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וְנַעֲשׂוּ שְׁתֵּי תוֹרוֹת, וּמִשָּׁם שׁוֹלְחִין וּבוֹדְקִין, כָּל מִי שֶׁהוּא חָכָם וְעָנָיו וְשָׁפֵל וִירֵא חֵטְא, וּפִרְקוֹ טוֹב וְרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה עָלָיו - עוֹשִׂין אוֹתוֹ דַּיָּן בְּעִירוֹ. מְשֻׁנְעָשָׂה דַּיָּן בְּעִירוֹ - מַעֲלִין וּמוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ בְּהַר הַבַּיִת, מִשָּׁם מַעֲלִין וּמוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ בַּחֵיל, מִשָּׁם מַעֲלִין וּמוֹשִׁיבִין בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית, וְשָׁם יוֹשְׁבִין וּבוֹדְקִין אֶת יַחֲסֵי כְּהוּנָּה וְאֶת יַחֲסֵי לְוִיָּה, כֹּהֵן שֶׁנִּמְצָא בּוֹ פְּסוּל - לוֹבֵשׁ שְׁחוֹרִין וּמִתְעַטֵּף שְׁחוֹרִין, וְשֶׁלֹּא נִמְצָא בּוֹ פְּסוּל - לוֹבֵשׁ לְבָנִים וּמְשַׁמֵּשׁ עִם אֶחָיו הַכֹּהֲנִים. מֵבִיא עֲשִׁירִית הָאֵיפָה מְשֻׁלּוֹ וַעֲבוֹדָה בְּיָדוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמִּשְׁמָר שֶׁלּוֹ. אֶחָד כֹּהֵן גָּדוֹל וְאֶחָד כֹּהֵן הֶדְיוֹט שֶׁעָבְדוּ עַד שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ הָעֲשִׁירִית הָאֵיפָה - עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה.

ז,ב אֵין דָּנִין שְׁנֵי דִינִין בְּיוֹם אֶחָד, אֲפִלּוּ נוֹאַף וְנוֹאֶפֶת, אֶלָּא דָּנִין אֶת הָרִאשׁוֹן וְאַחַר כָּךְ דָּנִין אֶת הַשֵּׁנִי, אֵין נִמְנִין עַל שְׁנֵי דְּבָרִים כְּאֶחָד, וְאֵין נִשְׁאָלִין עַל שְׁתֵּי שְׁאֵלוֹת כְּאֶחָד, אֶלָּא נִמְנִין עַל הָרִאשׁוֹן וְאַחַר כָּךְ נִמְנִין עַל הַשֵּׁנִי, וְנִשְׁאָלִים עַל הָרִאשׁוֹן וְאַחַר כָּךְ נִשְׁאָלִין עַל הַשְּׁנִיָּה, אֵין דָּנִין אֶלָּא בְּמָקוֹם גָּדוֹל, וְאֵין נִמְנִין אֶלָּא בְּמָקוֹם שְׁמוּעָה, אֶחָד אוֹמֵר מְשׁוּם שְׁמוּעָה, וְכֻלָּם אוֹמְרִים לֹא שָׁמַעְנוּ עַל זֶה, מִנְיָן עוֹמֵד אֶחָד אוֹסֵר וְאֶחָד מַתִּיר, אֶחָד מְטַמֵּא וְאֶחָד מְטַהֵר, וְכֻלָּן אוֹמְרִים לֹא שָׁמַעְנוּ, מִנְיָן עוֹמֵד אֶחָד אוֹמֵר מְשׁוּם שְׁנַיִם וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים מְשׁוּם אֶחָד, יָפֶה כֹּחַ אֶחָד הָאוֹמֵר מְשׁוּם שְׁנַיִם מִכֹּחַ שְׁנַיִם הָאוֹמְרִים מְשׁוּם אֶחָד. עֲשָׂרָה אוֹמְרִים מְשׁוּם אֶחָד - כֻּלָּן אֶחָד, וּבְטָהֳרוֹת וּבְטֻמְאוֹת - הָאָב וּבְנוֹ הָרַב וְתַלְמִידוֹ - שְׁנֵיהֶם נִמְנִין שְׁנַיִם. בְּקִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ וּבְעִבּוּר שָׁנָה, בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת וּבְדִינֵי נְפָשׁוֹת, אָב וּבְנוֹ הָרַב וְתַלְמִידוֹ - שְׁנֵיהֶן נִמְנִין אֶחָד. וְלֹא יְהֵא יוֹשֵׁב בְּצִדּוֹ, וַאֲפִילּוּ הוּא שׁוֹתֵק, אֶלָּא עוֹמֵד וְהוֹלֵךְ לוֹ בְּקִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ וּבְעִבּוּר שָׁנָה. בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת - מַתְחִילִין מִן הַגָּדוֹל. מִפְּנֵי מַה בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת מַתְחִילִין מִן הַצַּד? שֶׁלֹּא יְהֵא סָמוּךְ עַל דִּבְרֵי רַבּוֹ.

ז,ג בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת פּוֹתְחִין לִזְכוּת וְאֵין פּוֹתְחִין לְחוֹבָה, חוּץ מִן הַמַּסִית. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: אַף הַמַּדִּיחַ. חַיָּבֵי גָלֻיּוֹת - בֵּית דִּין מַחֲזִירִין אוֹתָם לִזְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּמִדְבַּר לה): "וְלֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לָנֻפֶשׁ

הַשָּׁלֵם

תּוֹסֶפְתָּא

רוֹצֵחַ״, וְאוֹמֵר (דְּבָרִים יט): ״זֶה דְּבַר הָרוֹצֵחַ״, רוֹצֵחַ רוֹצֵחַ לְגְזֵרָה שָׁוָה, חִיבֵּי מַלְקִיּוֹת - בֵּית דִּין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לְזְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים כה): ״וְהִצְדִּיקוּ אֶת הַצַּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁע״ וְגוֹ׳, וְאוֹמֵר (דְּבָרִים כה): ״וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע״; רָשָׁע רָשָׁע לְגְזֵרָה שָׁוָה. הַסָּרִיס, וּמִי שֶׁלֹּא רָאָה לוֹ בָּנִים - כָּשֵׁר לָדוּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֵין כָּשֵׁר לָדוּן דִּינֵי נְפָשׁוֹת. רַבִּי יְהוּדָה מוֹסִיף אַף אַכְזָרִי וְהָרַחְמָן. אֵין מוֹסִיפִין עַל הַדִּין בַּתְּחִלָּה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מוֹסִיפִין עַל הַדִּין.

ז,ד בַּתְּחִלָּה הָיוּ שְׁנַיִם, אֶחָד אוֹסֵר וְאֶחָד מַתִּיר, אֶחָד מְטַמֵּא וְאֶחָד מְטַהֵר, הָאוֹסֵר וְהַמְטַמֵּא - עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה, וְכָל הַמַּחְמִיר - עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף הַמֵּקֵל. אֵין נִזְקָקִין לְדִין אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מַכְרִיעִין, וְאֵין מוֹשִׁיבִין אֶת הָאָדָם אֶלָּא כְּמִדּוֹתָיו, נִסְתַּלֵּק הַדִּין - אֵין רַשַּׁאי לְהָשִׁיב. כֵּיצַד אֵין מוֹסִיפִין עַל הַדִּין בַּתְּחִלָּה? נִגְמַר דִּבְרוֹ - אֵין רַשַּׁאי לְהָשִׁיב. נָתַן לוֹ חֲבֵרוֹ רְשׁוּת - רַשַּׁאי לְהָשִׁיב. נִסְתַּלֵּק הָעִקָּר נַעֲשֶׂה טְפֵלָה עִקָּר, לֹא יָשִׁיב אֶת חֲבֵרוֹ יַתִּיר מִשָּׁלֹשׁ תְּשׁוּבוֹת כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטָּרֵף דַּעְתּוֹ. אֶחָד דָּן כְּנֶגֶד שְׁנַיִם וּשְׁנַיִם דָּנִין כְּנֶגֶד אֶחָד, שְׁנַיִם דָּנִין כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה וּשְׁלֹשָׁה דָּנִין כְּנֶגֶד שְׁנַיִם, אֲבָל לֹא שְׁלֹשָׁה כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה, וְלֹא מֶהֶן וּלְמַעְלָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה בֵּית דִּין מְעֹרָב.

ז,ה בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת אוֹמְרִין ׳נְזַדַּקֵּק הַדִּין׳. בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת, אֵין אוֹמְרִין ׳נְזַדַּקֵּק הַדִּין׳. וְהַגָּדוֹל שֶׁבַּדַּיָּנִים אוֹמֵר: ׳נְזַדַּקֵּק הַדִּין׳, אֵין שׁוֹאֲלִין מֵעֵמָּד וְאֵין מְשִׁיבִין מֵעֵמָּד, לֹא מִגְּבוֹהַּ וְלֹא מֵרָחוֹק, וְלֹא מֵאֲחוֹרֵי הַזְּקֵנִים. אֵין שׁוֹאֲלִין אֶלָּא בְּעִנְיָן וְאֵין מְשִׁיבִין אֶלָּא בְּמַדָּע, וְלֹא יִשְׁאַל הַשּׁוֹאֵל בָּעִנְיָן יַתִּיר מִשָּׁלֹשׁ הֲלָכוֹת. אֶחָד שׁוֹאֵל וְאֶחָד אוֹמֵר שֶׁלֹּא לִשְׁאוֹל - נִזְקָקִין לַשּׁוֹאֵל. וְהַשּׁוֹאֵל מַעֲשֶׂה - צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר: ״מַעֲשֶׂה אֲנִי שׁוֹאֵל״! וְהַשּׁוֹאֵל כְּעִנְיָן וְהַשּׁוֹאֵל שֶׁלֹּא כְּעִנְיָן -מְשִׁיבִין אֶת הַשּׁוֹאֵל כְּעִנְיָן. וְהַשּׁוֹאֵל שֶׁלֹּא כְּעִנְיָן - צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר ״שֶׁלֹּא כְּעִנְיָן

הַשָּׁלֵם

שְׁאַלְתִּי״; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין צָרִיךְ, שֶׁכָּל הַתּוֹרָה עִנְיָן אֶחָד. עִנְיָן וְשֶׁאֵינוֹ עִנְיָן -נִזְקָקִין לָעִנְיָן. מַעֲשֶׂה וְשֶׁאֵינוֹ מַעֲשֶׂה - נִזְקָקִין לַמַּעֲשֶׂה. הֲלָכָה וּמִדְרָשׁ - נִזְקָקִין לַהֲלָכָה. מִדְרָשׁ וְאַגָּדָה - נִזְקָקִין לַמִּדְרָשׁ. מִדְרָשׁ וְקַל וָחוֹמֶר - נִזְקָקִין לְקַל וָחוֹמֶר. קַל וָחוֹמֶר וּגְזֵרָה שָׁוָה - נִזְקָקִין לְקַל וָחוֹמֶר. חָכָם וְתַלְמִיד - נִזְקָקִין לְחָכָם. תַּלְמִיד וְעַם הָאָרֶץ - נִזְקָקִין לְתַלְמִיד. הָיוּ שְׁנֵיהֶם חֲכָמִים, וּשְׁנֵיהֶם תַּלְמִידִים, וּשְׁנֵיהֶם עַמֵּי הָאָרֶץ, שְׁתֵּי הֲלָכוֹת, וּשְׁתֵּי שְׁאֵלוֹת, וּשְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת, וּשְׁנֵי מַעֲשִׂים - הָרִשׁוּת בְּיַד הַתַּרְגְּמָן מֵעַתָּה.

כְּשֶׁהַנָּשִׂיא נִכְנַס, כָּל הָעָם עוֹמְדִים, וְהֵן יָשְׁבוּ, עַד שֶׁאָמַר לָהֶם: שְׁבוּ! כְּשֶׁאָב בֵּית דִּין נִכְנַס, עוֹשִׂים לוֹ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת מִכָּאן וּמִכָּאן, עַד שֶׁנִּכְנַס וְיָשַׁב בִּמְקוֹמוֹ. חָכָם שֶׁנִּכְנַס, אֶחָד עוֹמֵד וְאֶחָד יוֹשֵׁב, עַד שֶׁנִּכְנַס וְיָשַׁב בִּמְקוֹמוֹ.

בְּנֵי חֲכָמִים וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים, בִּזְמַן שֶׁהָרַבִּים צְרִיכִים לָהֶם - מְקַפְּצִין אֲפִלּוּ עַל רֹאשֵׁי הָעָם, וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ אֵין שֶׁבַח לְתַלְמִיד שֶׁיִּכָּנֵס בְּאַחֲרוֹנָה. יָצָא לְצָרְךְ - נִכְנַס וְיָשַׁב בִּמְקוֹמוֹ. בְּנֵי חֲכָמִים תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם דַּעַת לִשְׁמֹעַ - הוֹפְכִין אֶת פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי אֲבֵיהֶם. אֵין בָּהֶם דַּעַת לִשְׁמֹעַ - הוֹפְכִין אֶת פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הָעָם. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר: בְּבֵית הַמִּשְׁתֶּה עוֹשִׂים אוֹתָן סְנִיפִין. חָכָם שֶׁנִּכְנַס - אֵין שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ. נִכְנַס וּמְצָאָם כְּשֶׁהֵם עוֹסְקִים בַּהֲלָכָה - לֹא יְהֵא קוֹפֵץ לְתוֹךְ דִּבְרֵיהֶם, עַד שֶׁיְּוַדַּע בְּאֵיזֶה עִנְיָן הֵן עוֹסְקִים. וְאִם עָשָׂה כֵּן, עַל זֶה נֶאֱמַר: ׳שִׁבְעָה דְּבָרִים בְּגֹלֶם׳. שֶׁבַע מִדּוֹת דָּרַשׁ הִלֵּל לִפְנֵי זְקֵנֵי בְתֵרָה: קַל וָחוֹמֶר, וּגְזֵרָה שָׁוָה, וּבִנְיַן אָב, וְכָתוּב אֶחָד, וּבִנְיַן אָב וּשְׁנֵי כְּתוּבִים, וּכְלָל וּפְרָט וּכְלָל, וְכֵיוֹצֵא בּוֹ מִמָּקוֹם אַחֵר- דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ; אִלּוּ שֶׁבַע מִדּוֹת שֶׁדָּרַשׁ הִלֵּל הַזָּקֵן לִפְנֵי זְקֵנֵי בְתֵרָה.

תּוֹסֶפְתָּא

מַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין פֶּרֶק שְׁמִינִי

ח,א כָּל סַנְהֶדְרִין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שִׁנַּיִם יוֹדְעִים לְדַבֵּר וְכֻלָּם רְאוּיִן לִשְׁמוֹעַ - רְאוּיִם לַעֲשׂוֹת סַנְהֶדְרִין. שְׁלֹשָׁה - בֵּינוֹנִית. אַרְבָּעָה - חֲכָמָה. סַנְהֶדְרִין הָיְתָה כַּחֲצִי גֹּרֶן עֲגוּלָה, כְּדֵי שֶׁיְּהוּ רוֹאִין זֶה אֶת זֶה. הַנָּשִׂיא יוֹשֵׁב בְּאֶמְצַע וּזְקֵנִים יוֹשְׁבִים מִימִינוֹ וּשְׂמֹאלוֹ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי צָדוֹק: כְּשֶׁהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל יוֹשֵׁב בְּבֵית דִּין בְּיַבְנֶה, אַבָּא יוֹשֵׁב בִּימִינוֹ וּזְקֵנִים מִשְּׂמֹאלוֹ, מִפְּנֵי מַה אֶחָד יוֹשֵׁב מִימִינוֹ שֶׁל זָקֵן? מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל זָקֵן! שֶׁלֹּשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים יוֹשְׁבִים לְפָנָיהֶם, גְּדוֹלִים בָּרִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיִּים בַּשְּׁנִיָּה, וּשְׁלִישִׁים בַּשְּׁלִישִׁית, מִכָּאן וָאֵילָךְ לֹא הָיָה שָׁם סֵדֶר אֶלָּא כָּל הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת - זָכָה. שׁוֹטְרֵי הַדַּיָּנִים וְהַנִּדּוֹן, וְהָעֵדִים, וּזְמַמְיהֶם וּזְמַמֵּי זְמַמֵּיהֶם - עוֹמְדִין מְשׁוּרָה הַחִיצוֹנָה וְלָעָם, וְלֹא הָיוּ צְרִיכִים לֵידַע אֵיזֶהוּ נִדּוֹן, מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲמִידִים אוֹתוֹ שֵׁנִי לָעֵד הָרִאשׁוֹן.

ח,ב כֵּיצַד אוֹמֵר? שָׁמָא תֹּאמַר רְאִינוּהוּ שֶׁרָץ אַחַר חֲבֵרוֹ וְסַיִף בְּיָדוֹ, נִכְנַס מִפָּנָיו לַחֲנוּת, נִכְנַס אַחֲרָיו לַחֲנוּת, וְנִכְנְסוּ אַחֲרָיו וּמְצָאנֻהוּ הָרוּג וְסַיִף בְּיָד הָרוֹצֵחַ, וּמִטָּנֵף דָּם! שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ: אִם לָאו? מִי הֲרָגוֹ? אָמַר שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח: אֶרְאֶה בְּנָחָמָה אִם לֹא רָאִיתִי אֶחָד שָׁרָץ אַחַר חֲבֵרוֹ וְסַיִף בְּיָדוֹ, נִכְנַס מִפָּנָיו לְחָרְבָּה, וְנִכְנַס אַחֲרָיו, וְנִכְנָסְתִּי אַחֲרָיו וּמְצָאתִיהוּ הָרוּג וְהַסַּיִף בְּיַד הָרוֹצֵחַ, וְהַטִּיף דָּם. נַמְתִּי לוֹ: רָשָׁע! מִי הֲרָגוֹ לָזֶה? אֶרְאֶה בְּנָחָמָה אִם לֹא אוֹ אֲנִי אוֹ אַתָּה הֲרַגְנוּהוּ, אֲבָל מַה אֶעֱשֶׂה לְךָ? דִּאֲיַן דִּינָךְ מָסוּר בְּיָדִי, שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה (דְּבָרִים יט): "עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת", אֶלָּא יוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת הוּא יִפָּרַע מֵאוֹתוֹ הָאִישׁ, לֹא זָז מִשָּׁם עַד שֶׁנְּשָׁכוֹ נָחָשׁ וָמֵת.

ח,ג אָדָם נִבְרָא יְחִידִי בָּעוֹלָם, וְלָמָּה נִבְרָא יְחִידִי בָּעוֹלָם? שֶׁלֹּא יְהוּ צַדִּיקִים אוֹמְרִים: "אָנוּ בָנָיו שֶׁל צַדִּיק"! וְשֶׁלֹּא יְהוּ רְשָׁעִים אוֹמְרִים: "אָנוּ בָנָיו שֶׁל רָשָׁע"! דָּבָר אַחֵר: לְמָה נִבְרָא יְחִידִי: שֶׁלֹּא יְהוּ מִשְׁפָּחוֹת מִתְגָּרוֹת זוֹ בְּזוֹ, וּמַה עָכְשָׁו שֶׁנִּבְרָא יְחִידִי מִתְגָּרוֹת זוֹ בְּזוֹ, אִילּוּ נִבְרָא שְׁנַיִם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! דָּבָר אַחֵר: לְמָה נִבְרָא יְחִידִי? מִפְּנֵי הַגְּזָלָנִין וְהַחַמְסָנִין, וּמַה עָכְשָׁו שֶׁנִּבְרָא יְחִידִי - גְּזָלָנִין וְחַמְסָנִין, אִלּוּ נִבְרָא שְׁנַיִם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! דָּבָר אַחֵר: לְמָה נִבְרָא יְחִידִי? לְהַגִּיד גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁבְּחוֹתָם אֶחָד בָּרָא אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, וּמֵחוֹתָם אֶחָד יָצְאוּ חוֹתָמוֹת הַרְבֵּה, שֶׁנֶּאֱמַר (אִיּוֹב לח): "תִּתְהַפֵּךְ כְּחֹמֶר חוֹתָם" וְגוֹ'. מִפְּנֵי מַה אֵין פַּרְצוּפוֹתֵיהֶן דּוֹמוֹת זוֹ לְזוֹ? מִפְּנֵי הָרַמָּאִים, שֶׁלֹּא יְהֵא כָּל אֶחָד וְאֶחָד קוֹפֵץ בְּתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵרוֹ, וּבָא עַל אֶשֶׁת אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (אִיּוֹב לח): "וְיִמָּנַע מֵרְשָׁעִים אוֹרָם" וְגוֹ'. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: שְׁנָה מָקוֹם מֵרָאֶה פָּנִים דַּעַת וְקוֹל, מֵרָאֶה פָּנִים וְדַעַת - מִפְּנֵי הַחַמְסָנִין וְהַגְּזָלָנִין. קוֹל - מִפְּנֵי הָעֲרָוָה.

ח,ד אָדָם נִבְרָא בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְלָמָּה נִבְרָא בָּאַחֲרוֹנָה? שֶׁאִם תָּזוּחַ דַּעְתּוֹ עָלָיו, אוֹמֵר לוֹ: "יַתּוּשׁ קָדְמָךְ בְּמַעֲשֶׂה בְרֵאשִׁית"! דָּבָר אַחֵר: כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לְמִצְוָה מִיָּד. דָּבָר אַחֵר: כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לַסְּעוּדָה מִיָּד. מָשְׁלוּ מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁבָּנָה פַּלְטְרִין, וְחָצָבָה, וְהִתְקִין סְעוּדָה, וְאַחַר כָּךְ זִמֵּן הָאוֹרְחִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מִשְׁלֵי ט): "חָכְמוֹת נָשִׁים בָּנְתָה בֵיתָהּ חָצְבָה עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה". "חָכְמוֹת נָשִׁים בָּנְתָה בֵיתָהּ" - זֶהוּ מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁבָּנָה כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּחָכְמָה. "חָצְבָה עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה" - אֵלּוּ שִׁבְעַת יְמֵי בְרֵאשִׁית. "טָבְחָה טִבְחָהּ מָסְכָה יֵינָהּ" - אֵלּוּ יַמִּים וּנְהָרוֹת וּמִדְבָּרוֹת וּשְׁאָר כָּל צָרְכֵי עוֹלָם, וְאַחַר כָּךְ "שָׁלְחָה נַעֲרוֹתֶיהָ תִּקְרָא" - זֶה אָדָם וְחַוָּה.

מַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

ט,א רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מַסִּיעִין אֶת הָעֵד מִמְּקוֹמוֹ בִּשְׁבִיל שֶׁתִּטְרַח דַּעְתּוֹ

הַשָּׁלֵם

תּוֹסֶפְתָּא

עָלָיו. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לֹא הָיוּ צְרִיכִין לוֹמַר בְּאֵיזֶה שָׁבוּעַ? בְּאֵיזוֹ שָׁנָה? בְּאֵיזֶה חֹדֶשׁ? בְּכַמָּה בַּחֹדֶשׁ? אֶלָּא בְּאֵיזֶה יוֹם? בְּאֵיזֶה חֹדֶשׁ? בְּאֵיזוֹ שָׁעָה? בְּאֵיזֶה מָקוֹם? מַכִּירִין אַתֶּם אוֹתוֹ? הִתְרֵיתֶם בּוֹ? בַּמֶּה הֲרָגוֹ? בְּסַיִף הֲרָגוֹ? בְּמַקֵּל הֲרָגוֹ? עַל שׁוֹקָיו הִכָּהוּ? אוֹ עַל צַפּוֹר נַפְשׁוֹ הִכָּהוּ? לְהֵיכָן הָיוּ פָּנָיו הֲפוּכוֹת בְּשָׁעָה שֶׁהֲרָגוֹ? אֶחָד אוֹמֵר ׳בַּשְּׁנַיִם בַּחֹדֶשׁ׳, וְאֶחָד אוֹמֵר ׳בִּשְׁלִשָּׁה בַּחֹדֶשׁ׳ - עֲדוּתָן קַיֶּמֶת, שֶׁאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין בָּעִבּוּר. אֶחָד אוֹמֵר ׳בִּשְׁתֵּי שָׁעוֹת׳, וְאֶחָד אוֹמֵר ׳בִּשְׁלֹשׁ שָׁעוֹת׳ - עֲדוּתָן קַיֶּמֶת, שֶׁאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין בַּשָּׁעוֹת, אֶחָד אוֹמֵר ׳בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת׳, וְאֶחָד אוֹמֵר ׳בְּחָמֵשׁ׳ - עֲדוּתָן בְּטֵלָה. וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר - קַיֶּמֶת. אֶחָד אוֹמֵר ׳בְּחָמֵשׁ׳, וְאֶחָד אוֹמֵר ׳בְּשֵׁבַע׳ - עֲדוּתָן בְּטֵלָה, שֶׁהַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁבְּחָמֵשׁ חַמָּה בַּמִּזְרָח, וּבְשֶׁבַע חַמָּה בַּמַּעֲרָב.

ט,ב נִמְצָא עֲדוּתָן שֶׁל עֵדִים מְכַוֶּנֶת, הַגָּדוֹל שֶׁבַּדַּיָּנִים פּוֹתֵחַ בִּזְכוּת, וַחֲבֵרוֹ מְסַיְּעוֹ. מָצְאוּ לוֹ זְכוּת - פְּטָרוּהוּ. אִם לָאו - מַעֲבִירִין אוֹתוֹ, וּלְמָחָר מְזַדְּוְגִין זוּגוֹת, וּמְמַעֲטִים בְּמַאֲכָל, וְלֹא הָיוּ שׁוֹתִין יַיִן, וְנוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין בְּפָרָשַׁת הָעִנְיָן כָּל הַלַּיְלָה. וְאִם הָיָה רוֹצֶה, נוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין בְּפָרָשַׁת רוֹצֵחַ, וְאִם הָיָה מְגַלֶּה עֲרָיוֹת נוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין בְּפָרָשַׁת מְגַלֶּה עֲרָיוֹת, וּלְמָחָר מַשְׁכִּימִין וּבָאִין לְבֵית דִּין, הַחַזָּנִין קוֹרִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּשְׁמוֹ - פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי. מְזַכֶּה הָיִיתִי וְעַכְשָׁו מְזַכֶּה אֲנִי - מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. מְחַיֵּב הָיִיתִי וְעַכְשָׁו מְחַיֵּב אֲנִי - מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. מְזַכֶּה הָיִיתִי וְעַכְשָׁו מְחַיֵּב אֲנִי אוֹתוֹ - אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. מְחַיֵּב הָיִיתִי וְעַכְשָׁו מְחַיֵּב אֲנִי - אוֹמְרִים לוֹ: ׳לְמַד דְּבָרֶיךָ כְּבַתְּחִלָּה׳. טָעָה אֶחָד בִּדְבָרָיו מִן הַמְּזַכִּין - סוֹפְרֵי הַדַּיָּנִין מְזַכִּירִין אוֹתוֹ. מִן הַמְּחַיְּבִין - אֵין סוֹפְרֵי הַדַּיָּנִין מַזְכִּירִין אוֹתוֹ, אֶלָּא אוֹמְרִין לוֹ: לְמַד דְּבָרֶיךָ כְּבַתְּחִלָּה. אִם מָצְאוּ לוֹ זְכוּת - פְּטָרוּהוּ. אִם לָאו - עוֹמְדִין לְמִנְיָן, שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מְזַכִּים וּשְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה מְחַיְּבִין - זַכַּאי. שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה

הַשָּׁלֵם

מְחַיְּבִים וּשְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה מְזַכִּים - דָּנִין אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ, עַד שֶׁיֹּאמַר אֶחָד מִן הַמְּחַיְּבִין - רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי הַמְּזַכִּין. אָמַר אֶחָד מִן הַתַּלְמִידִים: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת - מְקַבְּלִין אוֹתוֹ בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, וּמַעֲלִין וּמוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ עִמָּהֶן, אִם יֵשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו - פְּטָרוּהוּ, וְלֹא הָיָה יוֹרֵד מִשָּׁם עוֹלָמִית, וְאִם לָאו - לֹא יֵרֵד מִשָּׁם כָּל הַיּוֹם, שֶׁלֹּא תְּהֵא עֲלִיָּתוֹ יְרִידָה. הוּא שֶׁאָמַר יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עַל עַצְמִי זְכוּת - שׁוֹמְעִין לוֹ. חוֹבָה - מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ בְּנִזִּיפָה. הָעֵד, אֵין מְלַמֵּד עָלָיו לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְלַמֵּד זְכוּת וְאֵין מְלַמֵּד חוֹבָה. שְׁנַיִם עָשָׂר מְזַכִּין וְאַחַד עָשָׂר מְחַיְּבִין - זַכַּאי. שְׁנַיִם עָשָׂר מְחַיְּבִין וְאַחַד עָשָׂר מְזַכִּין - יוֹסִיפוּ הַדַּיָּנִים, עַד שֶׁיַּכְרִיעַ אֶחָד לִזְכוּת וּשְׁנַיִם לְחוֹבָה. וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: יַחְזְרוּ וְיִמְנוּ בַּתְּחִלָּה, פַּעַם רִאשׁוֹנָה שְׁנֵיָּה וּשְׁלִישִׁית, בֵּין שֶׁיֵּשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו בֵּין שֶׁאֵין מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו, מִכָּאן וָאֵילָךְ, אִם יֵשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו - שׁוֹמְעִין לוֹ, וְאִם לָאו - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

ט,ג הֲרוּגֵי בֵּית דִּין יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, מִפְּנֵי שְׁמִתְוַדִּין עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶן, רָחוֹק מִבֵּית הַסְּקִילָה עָשָׂר אַמּוֹת, וְאוֹמְרִין לוֹ: הִתְוַדֵּה! וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁיָּצָא לִסְקֵל, אָמְרוּ לוֹ: הִתְוַדֵּה! אָמַר: תְּהֵא מִיתָתִי כַּפָּרָה עַל כָּל עֲוֹנוֹתַי, וְאִם עָשִׂיתִי כָּךְ - אַל יִמָּחֵל לִי וְיִהְיֶה בֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל נָקִי, וּכְשֶׁבָּא דָּבָר אֲצָל חֲכָמִים - זָלְגוּ דְּמָעוֹת. אָמְרוּ לָהֶם: לְהַחְזִירוֹ אִי אֶפְשָׁר, שֶׁכְּבָר נִגְזְרָה גְּזֵרָה, אֶלָּא הֲרֵי דָּמָיו תְּלוּיִן בְּעֵדָיו, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דִּבְרֵי הַיָּמִים-א ב, ו): "וּבְנֵי זֶרַח זִמְרִי וְאֵיתָן וְהֵימָן וְכַלְכֹּל וְדָרְדַּע כֹּלָם חֲמִשָּׁה"; וְכִי אֵין יוֹדְעִים שֶׁכֻּלָּם חֲמִשָּׁה? אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁאַף עָכָן הוּא עִמָּהֶם לְעוֹלָם הַבָּא. רָחוֹק מִבֵּית הַסְּקִילָה אַרְבַּע אַמּוֹת מַפְשִׁיטִין אֶת בְּגָדָיו, הָאִישׁ מְכַסִּים אוֹתוֹ פָּרָק מִלְּפָנָיו, וְהָאִשָּׁה פָּרָק מִלְּפָנֶיהָ וּפָרָק מֵאַחֲרֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁהָאִשָּׁה כְּלָה עֶרְוָה; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה שֶׁאָמַר מִשֵּׁם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הָאִישׁ נִסְקָל

תּוֹסֶפְתָּא

עָרוֹם וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֶרְמָה. בֵּית הַסְּקִילָה הָיָה גָּבוֹהַּ שְׁתֵּי קוֹמוֹת, וְהוּא קוֹמָה אַחַת - הֲרֵי שָׁלֹשׁ קוֹמוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אֶבֶן הָיְתָה שָׁם, וְיֵשׁ בָּהּ מִשְּׁאוּי שְׁנַיִם, נוֹטֵל וְנוֹתְנָהּ עַל לִבּוֹ, כְּדֵי לְקַיֵּם בּוֹ מִצְוַת סְקִילָה. וּכְשֶׁתּוֹלִין - אֶחָד קוֹשֵׁר וְאֶחָד מַתִּיר, כְּדֵי לְקַיֵּם בּוֹ מִצְוַת תְּלִיָּה. הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר (דְּבָרִים כא, כג): ״כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי״, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לִשְׁנֵי אַחִים דּוֹמִים זֶה לָזֶה, אֶחָד שַׂר עַל כָּל הָעוֹלָם, וְאֶחָד יָצָא לִסְטִים. לְאַחַר זְמַן, נִתְפַּס זֶה שֶׁיָּצָא לִסְטִים, הָיוּ צוֹלְבִין אוֹתוֹ עַל הַצֶּלוּב, וְהָיָה כָּל עוֹבֵר וְשָׁב אוֹמֵר: דּוֹמֶה שֶׁהַשַּׂר צָלוּב, לְכָךְ נֶאֱמַר: ״כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי״, סִיף שֶׁנֶּחֱרַג בּוֹ, סוֹדֵר שֶׁנֶּחֱנַק בּוֹ, אֶבֶן שֶׁנִּסְקַל בָּהּ, וְעֵץ שֶׁנִּתְלָה עָלָיו - כְּלָן טְעוּנִין קְבוּרָה, וְלֹא הָיוּ קוֹבְרִין אוֹתוֹ עִמּוֹ. נִתְאַכֵּל הַבָּשָׂר, שִׁלּוּחֵי בֵּית דִּין מְלַקְּטִין אֶת הָעֲצָמוֹת, וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ בְּאַרְזִין, אֲפִלּוּ מֶלֶךְ שֶׁבַּמְּלָכִים לֹא הָיוּ קוֹבְרִין אוֹתוֹ בְּקִבְרֵי אֲבוֹתָיו, אֶלָּא בְּקִבְרֵי בֵּית דִּין, שְׁנֵי קְבָרוֹת הָיוּ מִתְקָנִין לְבֵית דִּין, אֶחָד לַנִּסְקָלִין וְלַנִּשְׂרָפִין, וְאֶחָד לַנֶּחְנָקִים וְלַנֶּהֱרָגִים. וְכֵן דָּוִד אוֹמֵר (תְּהִלִּים כו, ט): ״אַל תֶּאֱסֹף עִם חַטָּאִים נַפְשִׁי״ וְגוֹ׳, אַרְבַּע מִיתוֹת נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין - סְקִילָה, שְׂרֵפָה, הֶרֶג וְחֶנֶק. הֶרְאוּת - לֹא נִתַּן לָהּ אֶלָּא סַיִף בִּלְבַד. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק: תֵּינוֹק הָיִיתִי, וְהָיִיתִי רוֹכֵב עַל כְּתֵפוֹ שֶׁל אַבָּא, וְרָאִיתִי בַּת כֹּהֵן שֶׁזִּנְּתָה בִּירוּשָׁלַיִם, וְהִקִּיפוּהָ חֲבִילֵי זְמוֹרוֹת וּשְׂרָפוּהָ. אָמְרוּ לוֹ: תֵּינוֹק הָיָה, וְאֵין עֵדוּת לְתֵינוֹק. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הֲרֵי אוֹמֵר (וַיִּקְרָא יט, יח): ״וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ״ - בְּרֹר לוֹ מִיתָה יָפָה שֶׁבְּמִיתוֹת! כֵּיצַד עוֹשִׂין לוֹ? מְנִיחַ רֹאשׁוֹ עַל הַסַּדָּן וְקוֹצֵץ בְּקוֹפִיץ. אָמְרוּ לוֹ: אֵין מִיתָה מְנֻוֶּלֶת מִזּוֹ. אָמַר לָהֶם: וַדַּאי אֵין מִיתָה מְנֻוֶּלֶת מִזּוֹ, אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר (וַיִּקְרָא יח, ג): ״וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ״.

הַשָּׁלֵם

מַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין פֶּרֶק עֲשִׁירִי

י,א רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַבָּא עַל הָאֵם - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מִשּׁוּם הָאֵם בִּלְבַד. וְכֵן הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַבָּא עַל אֶשֶׁת אָב - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מִשּׁוּם אֶשֶׁת אָב בִּלְבַד. הַבָּא עַל הָאֵם, אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, אוֹ שֶׁהָיְתָה אֲנוּסְתּוֹ וּמְפוּתָּתוֹ שֶׁל אָבִיו, אוֹ שֶׁהָיְתָה אַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת שֶׁל אָבִיו - חַיָּב. הַבָּא עַל אֶשֶׁת אָב, אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט - חַיָּב. אֲנוּסְתּוֹ וּמְפוּתָּתוֹ שֶׁל אָבִיו - פָּטוּר. אוֹ שֶׁהָיְתָה אַחַת מִכָּל עֲרָיוֹת שֶׁל אָבִיו - פָּטוּר. הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ - חַיָּב עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֲחוֹתוֹ, וּמִשּׁוּם בַּת אֶשֶׁת אָב. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מִשּׁוּם אֲחוֹתוֹ בִּלְבַד. וְכֵן הַבָּא עַל כַּלָּתוֹ, הַבָּא עַל הַזָּכוּר, בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, וְהַבָּא עַל הַבְּהֵמָה, כְּדַרְכָּהּ וְשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. הָאִשָּׁה הַמְּבִיאָה אֶת הַבְּהֵמָה כְּדַרְכָּהּ וְשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ.

י,ב וְהָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, אֶחָד הָעוֹבֵד וְאֶחָד הַמְזַבֵּחַ, וְאֶחָד הַמַּקְטִיר וְאֶחָד הַמְנַסֵּךְ, וְאֶחָד הַמִּשְׁתַּחֲוֶה, וְהַמְקַבְּלוֹ עָלָיו לֵאלֹהַּ, וְאוֹמֵר לוֹ: ׳אֵלִי אָתָּה׳! הַצִּילֵנִי׳! כָּלָן בִּסְקִילָה. הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדָה זָרָה, הַמְּחַתֵּךְ וְהַמַּעֲמִיד, הַסָּךְ, הַמְקַנֵּחַ, הַמְגָרֵד - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. אֲבָל אֵינָן חַיָּבִים קָרְבָּן, אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעֲשֶׂה, כְּגוֹן הַמְזַבֵּחַ וְהַמַּקְטִיר וְהַמְנַסֵּךְ, וְהַמִּשְׁתַּחֲוֶה. אֲבָל הַמְגַפֵּף, וְהַמְנַשֵּׁק, הַמְכַבֵּד, הַמְרַבִּיץ, הַמַּלְבִּישׁ וְהַמַּנְעִיל, וְהַמַּעֲטִיף - הֲרֵי אֵלּוּ בְּאַזְהָרָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (מְלָכִים א יט, יח): ״וְהִשְׁאַרְתִּי בְיִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת אֲלָפִים כָּל הַבְּרֵכִים אֲשֶׁר לֹא כָרְעוּ לַבַּעַל וְכָל הַפֶּה אֲשֶׁר לֹא נָשַׁק לוֹ״ - מַקִּישׁ נְשִׁיקָה לְכָרִיעָה, מַה כְּרִיעָה - חַיָּבִין עָלֶיהָ, אַף נְשִׁיקָה חַיָּבִין עָלֶיהָ. וּבַמֶּה הִיא מִיתָתָן? בִּידֵי שָׁמַיִם.

י,ג הַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ - אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּמְסֹר לַמֹּלֶךְ, וְיַעֲבִיר בָּאֵשׁ. מָסַר לַמֹּלֶךְ וְלֹא הֶעֱבִיר בָּאֵשׁ, הֶעֱבִיר בָּאֵשׁ וְלֹא מָסַר -

תּוֹסֶפְתָּא

אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּמְסֹר לַמֶּלֶךְ וְיַעֲבִיר בָּאֵשׁ, וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲבִיר כְּדַרְכּוֹ, הֶעֱבִיר בְּרַגְלָיו - פָּטוּר. וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל יוֹצְאֵי יְרֵיכוֹ, הַמַּעֲבִיר אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ, וְאֶת אָחִיו וְאֶת אֲחוֹתוֹ - פָּטוּר. הַמַּעֲבִיר עַצְמוֹ - פָּטוּר. וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מְחַיֵּב. אֶחָד מוֹלֵךְ וְאֶחָד שֶׁאָר עֲבוֹדָה זָרָה - חַיָּב, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מֹשֶׁם מוֹלֵךְ בִּלְבַד. בַּעַל אוֹב - זֶה פִּיתוֹם, הַמְדַבֵּר מִבֵּין פְּרָקָיו, וּמְבִין אֲצִילִי יָדָיו. יִדְּעוֹנִי - זֶה הַשָּׁם עֵצֶם שֶׁל יְדִעוֹנִי בְּפִיו - הֲרֵי אֵלּוּ בִּסְקִילָה, וְהַנִּשְׁאָל בָּהֶן בְּאַזְהָרָה. "דּוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים" - זֶה הַמַּעֲלֶה בְּזִכּוּרוֹ. אֶחָד הַמַּעֲלֶה בְּזִכּוּרוֹ, וְאֶחָד הַנִּשְׁאָל בְּגִלְגֹּלֶת, מַה בֵּין מַעֲלֶה בְּזִכּוּרוֹ לַנִּשְׁאָל בְּגִלְגֹּלֶת? שֶׁהַמַּעֲלֶה בְּזִכּוּרוֹ אֵינוֹ עוֹלֶה כְּדַרְכּוֹ, וְאֵינוֹ עוֹלֶה בְּשַׁבָּת, וְהַנִּשְׁאָל בְּגִלְגֹּלֶת - עוֹלֶה כְּדַרְכּוֹ וְעוֹלֶה בְּשַׁבָּת.

י,ד הַבָּא עַל נַעֲרָה מְאוֹרָסָה - אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁתְּהֵא נַעֲרָה בְּתוּלָה מְאוֹרָסָה, וְהִיא בְּבֵית אָבִיהָ. נַעֲרָה אֲרוּסָה בְּבֵית בַּעְלָהּ, בּוֹגֶרֶת אֲרוּסָה בְּבֵית אָבִיהָ, נְשׂוּאָה בֵּין בְּבֵית אָבִיהָ בֵּין בְּבֵית בַּעְלָהּ. הַבָּא עָלֶיהָ - הֲרֵי זֶה בְּחֶנֶק. בָּאוּ עָלֶיהָ עֲשָׂרָה, וַעֲדַיִן הִיא בְּתוּלָה - כֻּלָּם בְּסִקִילָה. וְאִם אֵינָהּ בְּתוּלָה, הָרִאשׁוֹן בְּסִקִילָה וְכֻלָּם בְּחֶנֶק. הַמְקַבֶּלֶת אֶת בַּעְלָהּ בְּבֵית אָבִיהָ, וְאַף עַל פִּי בְּתוּלָה, הַבָּא עָלֶיהָ - הֲרֵי זֶה בְּחֶנֶק. נַעֲרָה אֲרוּסָה שֶׁזִּנְּתָה - סוֹקְלִין אוֹתָהּ עַל פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ. אֵין לָהּ פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ - סוֹקְלִין אוֹתָהּ בְּמָקוֹם שֶׁזִּנְּתָה, וְאִם הָיְתָה עִיר שֶׁל נָכְרִים - סוֹקְלִין אוֹתָהּ עַל פֶּתַח בֵּית דִּין. כַּיּוֹצֵא בּוֹ, הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה - סוֹקְלִין אוֹתוֹ בְּמָקוֹם שֶׁעָבַד, וְאִם הָיְתָה עִיר שֶׁל נָכְרִים - סוֹקְלִין אוֹתוֹ עַל פֶּתַח בֵּית דִּין.

י,ה כָּל חַיְּבֵי מִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין מַכְמִינִין עֲלֵיהֶם חוּץ מִן הַמְּסִית כֵּיצַד עוֹשִׂין לוֹ? כּוֹנְסִין לוֹ שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים לְבֵית הַפְּנִימִי, וְהוּא יוֹשֵׁב בְּבֵית הַחִיצוֹן, וּמְדַלִּיקִין לוֹ אֶת הַנֵּר, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ רוֹאִין אוֹתוֹ וְשׁוֹמְעִים אֶת קוֹלוֹ, וְכֵן עָשׂוּ לְאִישׁ

הַשָּׁלֵם

אֶחָד בְּלוּד, נִמְנוּ עָלָיו שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים, וְהֵבִיאוּהוּ לְבֵית דִּין, וְסָקְלוּהוּ, פּוֹתְחִין אֶת דִּינוֹ בַּיּוֹם וְגוֹמְרִין אַף בַּלַּיְלָה. פּוֹתְחִין וְגוֹמְרִין בּוֹ בַּיּוֹם, בֵּין לְזִכּוּת בֵּין לְחוֹבָה, מַטִּין עַל פִּי עֵד אֶחָד, בֵּין לְזִכּוּת בֵּין לְחוֹבָה, הַכֹּל מִלְמַדִּין זְכוּת וְחוֹבָה. הַמְלַמֵּד זְכוּת - יָכוֹל לַחֲזוֹר וְלִלְמֹד חוֹבָה. הַסָּרִיס, וּמִי שֶׁלֹּא רָאָה לוֹ בָּנִים - יוֹשְׁבִין בְּדִינוֹ. וְרַבִּי יְהוּדָה מוֹסִיף אֶת הָאַכְזָרִי.

מַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר

יא,א וּשְׁאָר חַיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, אֵין מְמִיתִין אוֹתָם אֶלָּא עַל פִּי עֵדִים וְהַתְרָאָה, עַד שֶׁיּוֹדִיעוּהוּ שֶׁחַיָּב מִיתָה בְּבֵית דִּין. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיּוֹדִיעוּהוּ בְּאֵיזֶה מִיתָה הוּא מֵת, בֵּין שֶׁהִתְרוּ בּוֹ כָּל עֻדָּיו, וּבֵין שֶׁהִתְרוּ בּוֹ מִקְצָת עֻדָּיו - חַיָּב. וְרַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר, עַד שֶׁהִתְרוּ בּוֹ כָּל עֻדָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים יט, טו): "עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים" - עַד שֶׁיִּהְיוּ פִּי שְׁנֵי עֵדִים מַתְרִין בּוֹ כְּאֶחָד. מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יוֹסֵי שֶׁאִם הִתְרָה בּוֹ הָרִאשׁוֹן וְהָלַךְ לוֹ, הַשֵּׁנִי וְהָלַךְ לוֹ - שֶׁהוּא פָּטוּר. מַתְרִין בּוֹ וְשׁוֹתְקִים, מַתְרִין בּוֹ וּמַרְכִּין בְּרֹאשׁוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר "יוֹדֵעַ אֲנִי" - פָּטוּר, עַד שֶׁיֹּאמַר: "יוֹדֵעַ אֲנִי וְעַל מְנָת כָּךְ אֲנִי עוֹשֶׂה". כֵּיצַד? רָאוּהוּ שֶׁמְּחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת, וְאוֹמְרִים לוֹ: הֲוֵי יוֹדֵעַ שֶׁהַשַּׁבָּת "מְחַלֶּלְיהָ מוֹת יוּמָת", אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר "יוֹדֵעַ אֲנִי" - פָּטוּר, עַד שֶׁיֹּאמַר "יוֹדֵעַ אֲנִי וְעַל מְנָת כָּךְ אֲנִי עוֹשֶׂה". כֵּיצַד? שֶׁהוֹרֵג אֶת הַנֶּפֶשׁ, וְאוֹמֵר: 'הֲוֵי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא בֶּן בְּרִית', וְנֶאֱמַר (בְּרֵאשִׁית ט, ו): "שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ" וְגוֹ', אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר: 'יוֹדֵעַ אֲנִי' - פָּטוּר, עַד שֶׁיֹּאמַר: "יוֹדֵעַ אֲנִי וְעַל מְנָת כֵּן אֲנִי עוֹשֶׂה". רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הוּא שֶׁיִּתְרַוֶּה בְּעַצְמוֹ - פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים יט, טז): "לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה" - שֶׁיִּחָזְרוּ בּוֹ אֲחֵרִים וְלֹא שֶׁיִּתְרַוֶּה הוּא בְּעַצְמוֹ.

יא,ב רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשֵּׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן: הַמַּדִּיחַ - הֲרֵי זֶה בְּחֶנֶק. אָמַר רַבִּי

תּוֹסֶפְתָּא

עֲקִיבָה: שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הֲלָכוֹת הָיָה רַבִּי אֶלִיעֶזֶר שׁוֹנֶה בְּמִכְשֶׁפָה, וְלֹא לָמַדְתִּי מִמֶּנּוּ אֶלָּא שְׁנֵי דְּבָרִים. שְׁנַיִם מְלַקְּטִין קִשּׁוּאִין, אֶחָד לוֹקֵט - פָּטוּר. וְאֶחָד לוֹקֵט - חַיָּב. הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה - חַיָּב. הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם - פָּטוּר. בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה לֹא הָיָה וְלֹא עָתִיד לִהְיוֹת. לָמָּה נִכְתַּב? אֶלָּא לוֹמַר דְּרֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: בְּדִין הוּא, הַבַּת וְלֹא הַבֵּן, אֶלָּא גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ הָיָה. בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, אֲפִלּוּ הֶעֱלָה עַל שֻׁלְחָנוֹ כִּשְׁלֹמֹה בִּשְׁעָתוֹ - אֵין נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, עַד שֶׁיִּתֵּן לְתוֹךְ פִּיו כַּשְּׁעוּר, אוֹ עַד שֶׁיֹּאכַל בַּחֲבֵרָה, שֶׁהוּא כַּיּוֹצֵא בּוֹ.

יא,ג בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, מַתְרִין בּוֹ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים כא): "וְתָפְשׂוּ בוֹ" וְגוֹ' וְאָמְרוּ אֶל זְקֵנֵי עִירוֹ" - מְצָוָה בִּזְקֵנֵי עִירוֹ. "בְּנֵנוּ זֶה" - זֶה הָאִישׁ לָקָה בִּפְנֵיכֶם. דָּבָר אַחֵר: "בְּנֵנוּ זֶה" - פְּרַט לְשֶׁבֵּרַח וּבָא מִשֶּׁהִגְדִּיל. "בְּנֵנוּ זֶה" - פְּרַט לְשֶׁמֵּת אֶחָד מִן הַדַּיָּנִין. דָּבָר אַחֵר: "בְּנֵנוּ זֶה" - מְלַמֵּד שֶׁאֶחָד מִן הָרִאשׁוֹנִים מִצְטָרֵף עִם הָאַחֲרוֹנִים, לְחַיְּבוֹ מִיתָה. בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה וְזָקֵן מַמְרֶא עַל פִּי בֵּית דִּין, וְהַמַּסִית וְהַמַּדִּיחַ, וּנְבִיא הַשֶּׁקֶר, וְעֵדִים זוֹמְמִין - אֵין מְמִיתִין אוֹתָן מִיַּד, אֶלָּא מַעֲלִין אוֹתָן לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, וּמְשַׁמְּרִין אוֹתָן עַד הָרֶגֶל, וּמְמִיתִים אוֹתָן בָּרֶגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים יז, יג): "וְכָל הָעָם יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ" וְגוֹ'; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָה. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה: וְכִי נֶאֱמַר: "וְכָל הָעָם יִרְאוּ וְיִרָאוּ", וַהֲלֹא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "וְכָל הָעָם יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ", לָמָּה מְעַנִּין דִּינוֹ שֶׁל זֶה? אֶלָּא מְמִיתִין אוֹתוֹ מִיַּד, וְכוֹתְבִין וְשׁוֹלְחִין לְכָל הַמְּקוֹמוֹת: אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי, נִגְמַר דִּינוֹ בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי עֵדָיו, וְכָךְ וְכָךְ עָשָׂה, וְכָךְ וְכָךְ עָשׂוּ לוֹ.

יא,ד רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשֵּׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן: הַנּוֹי, וְהַכֹּחַ, וְהָעֹשֶׁר וְהַחָכְמָה, וְהַשֵּׂיבָה, וְהַתִּפְאֶרֶת, וּבָנִים לְצַדִּיקִים - נָאִים לָהֶם וְנָאֶה לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי טז, לא): "עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת שֵׂיבָה" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר (שָׁם יז, ו): "עֲטֶרֶת זְקֵנִים בְּנֵי בָנִים" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר (מִשְׁלֵי כ, כט): "תִּפְאֶרֶת בַּחוּרִים כֹּחָם וְהָדַר זְקֵנִים שֵׂיבָה". וְאוֹמֵר (יְשַׁעְיָהוּ כד, כג): "וְנֶגֶד זְקֵנָיו כָּבוֹד". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: אֵלּוּ שֶׁבַע מִדּוֹת שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים בְּצַדִּיקִים - כֻּלָּן נִתְקַיְּמוּ בְּרַבִּי וּבְבָנָיו.

יא,ה הַבָּא בַּמַּחְתֶּרֶת, אִם בָּא לַהֲרוֹג - מַצִּילִין אוֹתוֹ בְּנַפְשׁוֹ. לְטוֹל מָמוֹן - אֵין מַצִּילִין אוֹתוֹ בְּנַפְשׁוֹ. סָפֵק בָּא לַהֲרוֹג וְסָפֵק בָּא לְטוֹל מָמוֹן - אֵין מַצִּילִין, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כב, ב): "אִם זְרָחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ". וְכִי עָלָיו בִּלְבַד חַמָּה זוֹרַחַת? וַהֲלֹא עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ הִיא זוֹרַחַת? אֶלָּא מַה זְּרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁהוּא שָׁלוֹם לָעוֹלָם, אַף זֶה, כָּל זְמַן שֶׁאַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ שָׁלוֹם הֵימֶנּוּ, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה - אֵין מַצִּילִין אוֹתוֹ בְּנַפְשׁוֹ, וְכָל זְמַן שֶׁאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁאֵין שָׁלוֹם הֵימֶנּוּ, בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה - מַצִּילִין אוֹתוֹ בְּנַפְשׁוֹ. יוֹתֵר עַל כֵּן אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: הָיוּ שָׁם כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן, וּשְׁבָרָן בְּשָׁעָה שֶׁהוּא חָתַר - חַיָּב. הֲרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ - מַצִּילִין אוֹתוֹ בְּנַפְשׁוֹ. כֵּיצַד מַצִּילִין אוֹתוֹ בְּנַפְשׁוֹ? קוֹטֵעַ אֶחָד מֵאֵבָרָיו, אִם אֵין יָכוֹל לַעֲמֹד בּוֹ - מַקְדִּים וְהוֹרְגוֹ. הֲרוֹדֵף אַחַר הַזָּכוּר, בֵּין בַּבַּיִת וּבֵין בַּשָּׂדֶה - מַצִּילִין אוֹתוֹ בְּנַפְשׁוֹ. אַחַר נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה, בֵּין בַּבַּיִת וּבֵין בַּשָּׂדֶה - מַצִּילִין אוֹתָהּ בְּנַפְשׁוֹ. אֶחָד נַעֲרָה מְאוֹרָסָה, וְאֶחָד כָּל עֶרְיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה - מַצִּילִין אוֹתָן בְּנַפְשׁוֹ. אֲבָל אִם הָיְתָה אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט - אֵין מַצִּילִין אוֹתָהּ בְּנַפְשׁוֹ, וְשֶׁנֶּעֱבַד בָּהּ עֲבֵרָה - אֵין מַצִּילִין אוֹתָהּ בְּנַפְשׁוֹ, וְאִם יֵשׁ לָהֶן מוֹשִׁיעִין - אֵין מַצִּילִין אוֹתָן בְּנַפְשׁוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם אָמְרָה: 'הַנִּיחוּ לוֹ' - מַצִּילִין אוֹתָהּ בְּנַפְשׁוֹ. וּמִפְּנֵי מָה מַצִּילִין אוֹתָן בְּנַפְשׁוֹ? שֶׁאִם הָיוּ מוֹחִין בְּיָדָם - בָּאִים עַל עִסְקֵי נַפְשׁוֹתָם. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר: הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה - מַצִּילִין אוֹתוֹ בְּנַפְשׁוֹ.

מַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין פָּרָק שְׁנַיִם עָשָׂר

הַשָּׁלֵם

תּוֹסֶפְתָּא

יב,א וְאֵלּוּ הֵן הַנִּשְׂרָפִין: הַבָּא עַל אִשָּׁה וּבִתָּהּ, וּבַת כֹּהֵן עִם זִיקַת הַבַּעַל. בָּא עַל אִמָּהּ, וְאַחַר כָּךְ בָּא עַל בִּתָּהּ, בָּא עַל בִּתָּהּ וְאַחַר כָּךְ בָּא עַל אִמָּהּ - חַיָּב, לְפִי שֶׁלֹּא לָמַדְנוּ לְבִתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ, שֶׁתְּהֵא בִּשְׂרָפָה, שֶׁנֶּאֱמַר (וַיִּקְרָא כ, יד): "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ זִמָּה הִיא", בְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּהּ לְקוּחִין מְדַבֵּר הַכָּתוּב, תַּלְמוּד לוֹמַר (וַיִּקְרָא כא, ט): "וּבַת אִישׁ כֹּהֵן" מִכָּל מָקוֹם. נַעֲרָה מְאוֹרָסָה וּבַת אִישׁ כֹּהֵן שֶׁזִּנְּתָה בְּסִקִילָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: בִּשְׂרָפָה. זָנְתָה עִם חָמִיהָ בְּסִקִילָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר בִּשְׂרָפָה.

יב,ב שִׁמְעוֹן הַתֵּימָנִי אוֹמֵר: מַה הָאֶגְרוֹף הַיָּדוּעַ לְעֵדָה וְלָעֵדִים, אַף אֶבֶן תְּהֵא יְדוּעָה לְעֵדָה וְלָעֵדִים, פְּרָט לְשֶׁאָבַד הָאֶבֶן. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: אֵין לִי אֶלָּא שֶׁאָבַד הָאֶבֶן. וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ הָיְתָה תְּלוּיָה אַף הִיא, אוֹ מַקֵּל בְּבֵית דִּין, וְיוֹדְעִין הַדַּיָּנִין שֶׁעַל שׁוֹקוֹ הַכֶּהוּ וְעַל צַוָּארוֹ נַפְשׁוֹ הַכֶּהוּ, הֲרֵי שָׁדְחָאוֹ מֵרֹאשׁ הַבִּירָה, וְנָפַל וּמֵת, הָבֵא בִּירָה לְבֵית דִּין. וְאִם תֹּאמַר, יָבֹאוּ בֵית דִּין וְיִרְאוּ אֶת הַבִּירָה שֶׁנָּפְלָה, אוֹמֵר אֲנִי, יַחְזְרוּ הַבְּעָלִים וְיִבְנוּ אוֹתָהּ, אֶלָּא מַה עֵדִים נֶאֱמָנִים עַל כָּךְ, אַף בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת, הַכֹּל תָּלוּי בְּעֵדִים. נִתְעָרְבָה בַּאֲחֵרוֹת מְשַׁעֲרִין אֶת הַקְּלָה שֶׁבָּהֶן. אִם יֵשׁ בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית - הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְאִם לָאו - פָּטוּר. נָפְלָה לְאוּר וְנִשְׂרְפָה אוֹ לַמַּיִם, וְנִמְחֵית פָּטוּר. נִתְכַּוֵּן לְהַכּוֹת זֶה וְהִכָּה אֶת זֶה. רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר. וּמוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה, שֶׁאִם נִתְכַּוֵּן לְהָרוֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם, לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְהָרַג אֶת יִשְׂרָאֵל, לְנָפָלִים וְהָרַג אֶת בֶּן קַיָּמָא שֶׁהֵן פְּטוּר.

יב,ג חַיְבֵי מִיתוֹת חֲמוּרוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּחַיְבֵי מִיתוֹת קַלּוֹת - מְמִיתִין אוֹתָן בְּקַלָּה שֶׁבָּהֶן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: קַלָּה שֶׁבְּמִיתוֹת בְּחֶנֶק. וְכֵן הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נִדּוֹן בְּזִיקָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁבָּאָה אֲלֵיהֶן. כֵּיצַד? הַבָּא עַל חֲמוֹתוֹ, וְהִיא אֵשֶׁת אִישׁ, הָיְתָה חֲמוֹתוֹ וְאַחַר כָּךְ נַעֲשֵׂית אֵשֶׁת אִישׁ - נִדּוֹן בִּשְׂרָפָה. אֵשֶׁת אִישׁ וְאַחַר כָּךְ נַעֲשֵׂית חֲמוֹתוֹ - נִדּוֹן

הַשָּׁלֵם

בְּחֶנֶק. עָבַר עֲבֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁתֵּי מִיתוֹת - מְמִיתִים אוֹתוֹ בַּחֲמוּרָה שֶׁבָּהֶן. כָּל חַיְבֵי מִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לַהֲמִיתוֹ בְּמִיתָה הָאֲמוּרָה בָּהֶן, הֲמִיתוֹ בְּכָל הַמִּיתוֹת, בֵּין קַלּוֹת בֵּין חֲמוּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים יז, ז): "וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ".

יב,ד מַתְרִין בּוֹ וְשׁוֹתֵק, מַתְרִין בּוֹ וְהִרְכִּין בְּרֹאשׁוֹ, מַתְרִין בּוֹ פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה, וּבַשְּׁלִישִׁית כּוֹנְסִין אוֹתוֹ לַכִּפָּה. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: אַף בַּשְּׁלִישִׁית מַתְרִין בּוֹ, וּבָרְבִיעִית כּוֹנְסִין אוֹתוֹ לַכִּפָּה. וְנוֹתְנִין לוֹ לֶחֶם צַר וּמַיִם לַחַץ. כֵּיוֹצֵא בּוֹ, חַיְבֵי מַלְקוֹת שֶׁלָּקוּ וְשָׁנוּ - מַלְקִין אוֹתָן פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה, וּבַשְּׁלִישִׁית כּוֹנְסִין אוֹתָן לַכִּפָּה. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: אַף בַּשְּׁלִישִׁית מַלְקִין אוֹתָן, וּבָרְבִיעִית כּוֹנְסִין אוֹתָן לַכִּפָּה, וּמַאֲכִילִין אוֹתָן שְׂעוֹרִים עַד שֶׁכְּרִיסָם נִבְקַעַת.

יב,ה הוֹסִיפוּ, הַפּוֹרֵק עֹל, וְהַמַּפֵּר בְּרִית, וְהַמְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה, וְהַהוֹגֶה אֶת הַשֵּׁם בְּאוֹתִיּוֹתָיו, שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: הַמְנַעֲנֵעַ קוֹלוֹ בְּשִׁיר הַשִּׁירִים בְּבֵית הַמִּשְׁתֶּה, וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ כְּמִין זֶמֶר - אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר מִשֵּׁם רַבִּי עֲקִיבָא: הַלּוֹחֵשׁ עַל הַמַּכָּה וְאָמַר (שְׁמוֹת טו, כו): "כָּל הַמַּחֲלָה" כו' וְרוֹקֵק - אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. אַרְבָּעָה מְלָכִים, יָרְבָעָם, אַחְאָב, אָחָז, מְנַשֶּׁה אֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מְנַשֶּׁה יֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (דִּבְרֵי הַיָּמִים-ב לג, יט): "וּתְפִלָּתוֹ וְהֵעָתֵר לוֹ", וְכָל חֲטָאִים וּמְעִילוֹת וְהַמְקוֹמוֹת אֲשֶׁר בָּנָה בָּהֶם בָּמוֹת, וְהָעֲמִיד הָאֲשֵׁרָה וְהַפְּסִלִים לִפְנֵי הִכָּנְעוֹ, הִנָּם כְּתוּבִים עַל דִּבְרֵי חוֹזֶה - מִלַּמֵּד, שֶׁנֶּעְתַּר לוֹ, וֶהֱבִיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

ירמיהו פרק לב

א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה
בשנת בַּשָּׁנָה הָעֲשִׂרִית לְצִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה
הִיא הַשָּׁנָה שְׁמֹנֶה־עֶשְׂרֵה שָׁנָה
לִנְבוּכַדְרֶאצַּר: **ב** וְאָז חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל צָרִים עַל־
יְרוּשָׁלִָם וְיִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא הָיָה כָלוּא בַּחֲצַר
הַמַּטָּרָה אֲשֶׁר בֵּית־מֶלֶךְ יְהוּדָה: **ג** אֲשֶׁר כְּלָאוֹ
צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר מַדּוּעַ אַתָּה נִבָּא
לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶת־הָעִיר הַזֹּאת
בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל וּלְכָדָהּ: **ד** וְצִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה
לֹא יִמָּלֵט מִיַּד הַכַּשְׂדִּים כִּי הִנָּתֹן יִנָּתֵן בְּיַד מֶלֶךְ־
בָּבֶל וְדִבֶּר־פִּיו עִם־פִּיהוּ וְעֵינָיו אֶת־עֵינָיו
תִּרְאֶינָה: **ה** וּבָבֶל יוֹלֵךְ אֶת־צִדְקִיָּהוּ וְשָׁם יִהְיֶה
עַד־פָּקְדִי אֹתוֹ נְאֻם־יְהוָה כִּי תִלָּחֲמוּ אֶת־
הַכַּשְׂדִּים לֹא תַצְלִיחוּ: {פ}
ו וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר: **ז** הִנֵּה חֲנַמְאֵל בֶּן־שַׁלֻּם דֹּדְךָ בָּא אֵלֶיךָ
לֵאמֹר קְנֵה לְךָ אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת כִּי לְךָ
מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה לִקְנוֹת: **ח** וַיָּבֹא אֵלַי חֲנַמְאֵל בֶּן־
דֹּדִי כִּדְבַר יְהוָה אֶל־חֲצַר הַמַּטָּרָה וַיֹּאמֶר אֵלַי
קְנֵה נָּא אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר־בַּעֲנָתוֹת אֲשֶׁר | בְּאֶרֶץ
בִּנְיָמִין כִּי־לְךָ מִשְׁפַּט הַיְרֻשָּׁה וּלְךָ הַגְּאֻלָּה קְנֵה־
לָךְ וָאֵדַּע כִּי דְבַר־יְהוָה הוּא: **ט** וָאֶקְנֶה אֶת־
הַשָּׂדֶה מֵאֵת חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת
וָאֶשְׁקְלָה־לוֹ אֶת־הַכֶּסֶף שִׁבְעָה שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה
הַכָּסֶף: **י** וָאֶכְתֹּב בַּסֵּפֶר וָאֶחְתֹּם וָאָעֵד עֵדִים
וָאֶשְׁקֹל הַכֶּסֶף בְּמֹאזְנָיִם: **יא** וָאֶקַּח אֶת־סֵפֶר
הַמִּקְנָה אֶת־הֶחָתוּם הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְאֶת־
הַגָּלוּי: **יב** וָאֶתֵּן אֶת־הַסֵּפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־
נֵרִיָּהּ בֶּן־מַחְסֵיָהּ לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דֹּדִי וּלְעֵינֵי
הָעֵדִים הַכֹּתְבִים בְּסֵפֶר הַמִּקְנֶה לְעֵינֵי כָּל־
הַיְּהוּדִים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה: **יג** וָאֲצַוֶּה אֶת־
בָּרוּךְ לְעֵינֵיהֶם לֵאמֹר: **יד** כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל קַח אֶת־הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֵת
סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה וְאֵת הֶחָתוּם וְאֵת סֵפֶר הַגָּלוּי
הַזֶּה וּנְתַתָּם בִּכְלִי־חֶרֶשׂ לְמַעַן יַעַמְדוּ יָמִים רַבִּים:
{ס} **טו** כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
עוֹד יִקָּנוּ בָתִּים וְשָׂדוֹת וּכְרָמִים בָּאָרֶץ הַזֹּאת:
{פ}
טז וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אַחֲרֵי תִתִּי אֶת־סֵפֶר
הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה לֵאמֹר: **יז** אֲהָהּ אֲדֹנָי
יְהוִה הִנֵּה | אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ
בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה לֹא־יִפָּלֵא מִמְּךָ
כָּל־דָּבָר: **יח** עֹשֶׂה חֶסֶד לָאֲלָפִים וּמְשַׁלֵּם עֲוֹן
אָבוֹת אֶל־חֵיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם הָאֵל הַגָּדוֹל
הַגִּבּוֹר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ: **יט** גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב
הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר־עֵינֶיךָ פְקֻחוֹת עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְּנֵי
אָדָם לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי
מַעֲלָלָיו: **כ** אֲשֶׁר־שַׂמְתָּ אֹתוֹת וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ־
מִצְרַיִם עַד־הַיּוֹם הַזֶּה וּבְיִשְׂרָאֵל וּבָאָדָם וַתַּעֲשֶׂה־
לְךָ שֵׁם כַּיּוֹם הַזֶּה: **כא** וַתּוֹצֵא אֶת־עַמְּךָ אֶת־
יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְיָד
חֲזָקָה וּבִאְזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָא גָּדוֹל: **כב** וַתִּתֶּן
לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתָם
לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: **כג** וַיָּבֹאוּ וַיִּרְשׁוּ
אֹתָהּ וְלֹא־שָׁמְעוּ בְקוֹלֶךָ
ובתרותך וּבְתוֹרָתְךָ לְכֹל־הָלָכוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר
צִוִּיתָה לָהֶם לַעֲשׂוֹת לֹא עָשׂוּ וַתַּקְרֵא אוֹתָם אֵת
כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת: **כד** הִנֵּה הַסֹּלְלוֹת בָּאוּ הָעִיר

לְלָכְדָהּ וְהָעִיר נִתְּנָה בְּיַד הַכַּשְׂדִּים הַנִּלְחָמִים
עָלֶיהָ מִפְּנֵי הַחֶרֶב וְהָרָעָב וְהַדֶּבֶר וַאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ
הָיָה וְהִנְּךָ רֹאֶה: **כה** וְאַתָּה אָמַרְתָּ אֵלַי אֲדֹנָי יְהוִה
קְנֵה־לְךָ הַשָּׂדֶה בַּכֶּסֶף וְהָעֵד עֵדִים וְהָעִיר נִתְּנָה
בְּיַד הַכַּשְׂדִּים: {ס} **כו** וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־
יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר: **כז** הִנֵּה אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי כָּל־בָּשָׂר
הֲמִמֶּנִּי יִפָּלֵא כָּל־דָּבָר: **כח** לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה
הִנְנִי נֹתֵן אֶת־הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד הַכַּשְׂדִּים וּבְיַד
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּלְכָדָהּ: **כט** וּבָאוּ
הַכַּשְׂדִּים הַנִּלְחָמִים עַל־הָעִיר הַזֹּאת וְהִצִּיתוּ אֶת־
הָעִיר הַזֹּאת בָּאֵשׁ וּשְׂרָפוּהָ וְאֶת הַבָּתִּים אֲשֶׁר
קִטְּרוּ עַל־גַּגּוֹתֵיהֶם לַבַּעַל וְהִסֵּכוּ נְסָכִים לֵאלֹהִים
אֲחֵרִים לְמַעַן הַכְעִסֵנִי: **ל** כִּי־הָיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי
יְהוּדָה אַךְ עֹשִׂים הָרַע בְּעֵינַי מִנְּעוּרֵיהֶם כִּי בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל אַךְ מַכְעִסִים אֹתִי בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם נְאֻם־
יְהוָה: **לא** כִּי עַל־אַפִּי וְעַל־חֲמָתִי הָיְתָה לִי הָעִיר
הַזֹּאת לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּנוּ אוֹתָהּ וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה
לַהֲסִירָהּ מֵעַל פָּנָי: **לב** עַל כָּל־רָעַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
וּבְנֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר עָשׂוּ לְהַכְעִסֵנִי הֵמָּה מַלְכֵיהֶם
שָׂרֵיהֶם כֹּהֲנֵיהֶם וּנְבִיאֵיהֶם וְאִישׁ יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי
יְרוּשָׁלִָם: **לג** וַיִּפְנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים וְלַמֵּד אֹתָם
הַשְׁכֵּם וְלַמֵּד וְאֵינָם שֹׁמְעִים לָקַחַת
מוּסָר: **לד** וַיָּשִׂימוּ שִׁקּוּצֵיהֶם בַּבַּיִת אֲשֶׁר־נִקְרָא־
שְׁמִי עָלָיו לְטַמְּאוֹ: **לה** וַיִּבְנוּ אֶת־בָּמוֹת הַבַּעַל
אֲשֶׁר | בְּגֵיא בֶן־הִנֹּם לְהַעֲבִיר אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־
בְּנוֹתֵיהֶם לַמֹּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִים וְלֹא עָלְתָה עַל־
לִבִּי לַעֲשׂוֹת הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת לְמַעַן הַחֲטִי אֶת־
יְהוּדָה: {ס} **לו** וְעַתָּה לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל אֶל־הָעִיר הַזֹּאת אֲשֶׁר | אַתֶּם אֹמְרִים
נִתְּנָה בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל בַּחֶרֶב וּבָרָעָב
וּבַדָּבֶר: **לז** הִנְנִי מְקַבְּצָם מִכָּל־הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר
הִדַּחְתִּים שָׁם בְּאַפִּי וּבַחֲמָתִי וּבְקֶצֶף גָּדוֹל
וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְהוֹשַׁבְתִּים
לָבֶטַח: **לח** וְהָיוּ לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם
לֵאלֹהִים: **לט** וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב אֶחָד וְדֶרֶךְ אֶחָד
לְיִרְאָה אוֹתִי כָּל־הַיָּמִים לְטוֹב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם
אַחֲרֵיהֶם: **מ** וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית עוֹלָם אֲשֶׁר לֹא־
אָשׁוּב מֵאַחֲרֵיהֶם לְהֵיטִיבִי אוֹתָם וְאֶת־יִרְאָתִי
אֶתֵּן בִּלְבָבָם לְבִלְתִּי סוּר מֵעָלָי: **מא** וְשַׂשְׂתִּי
עֲלֵיהֶם לְהֵטִיב אוֹתָם וּנְטַעְתִּים בָּאָרֶץ הַזֹּאת
בֶּאֱמֶת בְּכָל־לִבִּי וּבְכָל־נַפְשִׁי: {ס} **מב** כִּי־כֹה
אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר הֵבֵאתִי אֶל־הָעָם הַזֶּה אֵת כָּל־
הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת כֵּן אֲנִכִי מֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת־
כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר אֲנִכִי דֹּבֵר עֲלֵיהֶם: **מג** וְנִקְנָה
הַשָּׂדֶה בָּאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר | אַתֶּם אֹמְרִים שְׁמָמָה
הִיא מֵאֵין אָדָם וּבְהֵמָה נִתְּנָה בְּיַד
הַכַּשְׂדִּים: **מד** שָׂדוֹת בַּכֶּסֶף יִקְנוּ וְכָתוֹב בַּסֵּפֶר |
וְחָתוּם וְהָעֵד עֵדִים בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן וּבִסְבִיבֹתֵי
יְרוּשָׁלַ͏ִם וּבְעָרֵי יְהוּדָה וּבְעָרֵי הָהָר וּבְעָרֵי הַשְּׁפֵלָה
וּבְעָרֵי הַנֶּגֶב כִּי־אָשִׁיב אֶת־שְׁבוּתָם נְאֻם־יְהוָה:
{פ}

ירמיהו פרק לג

א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ שֵׁנִית וְהוּא עוֹדֶנּוּ
עָצוּר בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה לֵאמֹר: **ב** כֹּה־אָמַר יְהוָה
עֹשֶׂה יְהוָה יוֹצֵר אוֹתָהּ לְהָכִינָהּ יְהוָה
שְׁמוֹ: **ג** קְרָא אֵלַי וְאֶעֱנֶךָּ וְאַגִּידָה לְךָ גְּדֹלוֹת
וּבְצֻרוֹת לֹא יָדַעְתָּם: {פ}
ד כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל־בָּתֵּי הָעִיר
הַזֹּאת וְעַל־בָּתֵּי מַלְכֵי יְהוּדָה הַנִּתָּצִים אֶל־

הַסְּלִלוֹת וְאֶל־הֶחָרֵב: **ה** בָּאִים לְהִלָּחֵם אֶת־
הַכַּשְׂדִּים וּלְמַלְאָם אֶת־פִּגְרֵי הָאָדָם אֲשֶׁר־הִכֵּיתִי
בְאַפִּי וּבַחֲמָתִי וַאֲשֶׁר הִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהָעִיר הַזֹּאת
עַל כָּל־רָעָתָם: **ו** הִנְנִי מַעֲלֶה־לָּהּ אֲרֵכָה וּמַרְפֵּא
וּרְפָאתִים וְגִלֵּיתִי לָהֶם עֶתֶרֶת שָׁלוֹם
וֶאֱמֶת: **ז** וַהֲשִׁבֹתִי אֶת־שְׁבוּת יְהוּדָה וְאֶת שְׁבוּת
יִשְׂרָאֵל וּבְנִתִים כְּבָרִאשֹׁנָה: **ח** וְטִהַרְתִּים מִכָּל־
עֲוֹנָם אֲשֶׁר חָטְאוּ־לִי וְסָלַחְתִּי
לכול־ לְכָל־ עֲוֹנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ־לִי וַאֲשֶׁר
פָּשְׁעוּ בִי: **ט** וְהָיְתָה לִי לְשֵׁם שָׂשׂוֹן לִתְהִלָּה
וּלְתִפְאֶרֶת לְכֹל גּוֹיֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּ אֶת־כָּל־
הַטּוֹבָה אֲשֶׁר אָנֹכִי עֹשֶׂה אוֹתָם וּפָחֲדוּ וְרָגְזוּ עַל
כָּל־הַטּוֹבָה וְעַל כָּל־הַשָּׁלוֹם אֲשֶׁר אָנֹכִי עֹשֶׂה לָהּ:
{ס} **י** כֹּה | אָמַר יְהוָה עוֹד יִשָּׁמַע בַּמָּקוֹם־הַזֶּה
אֲשֶׁר אַתֶּם אֹמְרִים חָרֵב הִוא מֵאֵין אָדָם וּמֵאֵין
בְּהֵמָה בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַם הַנְשַׁמּוֹת
מֵאֵין אָדָם וּמֵאֵין יוֹשֵׁב וּמֵאֵין בְּהֵמָה: **יא** קוֹל
שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה קוֹל
אֹמְרִים הוֹדוּ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת כִּי־טוֹב יְהוָה כִּי־
לְעוֹלָם חַסְדּוֹ מְבִאִים תּוֹדָה בֵּית יְהוָה כִּי־אָשִׁיב
אֶת־שְׁבוּת־הָאָרֶץ כְּבָרִאשֹׁנָה אָמַר יְהוָה:
{ס} **יב** כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עוֹד יִהְיֶה |
בַּמָּקוֹם הַזֶּה הֶחָרֵב מֵאֵין־אָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־
עָרָיו נְוֵה רֹעִים מַרְבְּצִים צֹאן: **יג** בְּעָרֵי הָהָר בְּעָרֵי
הַשְּׁפֵלָה וּבְעָרֵי הַנֶּגֶב וּבְאֶרֶץ בִּנְיָמִן וּבִסְבִיבֹתֵי
יְרוּשָׁלַם וּבְעָרֵי יְהוּדָה עַד תַּעֲבֹרְנָה הַצֹּאן עַל־יְדֵי
מוֹנֶה אָמַר יְהוָה: {ס} **יד** הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־
יְהוָה וַהֲקִמֹתִי אֶת־הַדָּבָר הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי
אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְעַל־בֵּית יְהוּדָה: **טו** בַּיָּמִים הָהֵם
וּבָעֵת הַהִיא אַצְמִיחַ לְדָוִד צֶמַח צְדָקָה וְעָשָׂה
מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ: **טז** בַּיָּמִים הָהֵם תִּוָּשַׁע
יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם תִּשְׁכֹּן לָבֶטַח וְזֶה אֲשֶׁר־יִקְרָא־
לָהּ יְהוָה | צִדְקֵנוּ: {ס} **יז** כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה לֹא־
יִכָּרֵת לְדָוִד אִישׁ יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא בֵּית־
יִשְׂרָאֵל: **יח** וְלַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם לֹא־יִכָּרֵת אִישׁ
מִלְּפָנַי מַעֲלֶה עוֹלָה וּמַקְטִיר מִנְחָה וְעֹשֶׂה זֶבַח
כָּל־הַיָּמִים: {פ}
יט וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר: **כ** כֹּה
אָמַר יְהוָה אִם־תָּפֵרוּ אֶת־בְּרִיתִי הַיּוֹם וְאֶת־
בְּרִיתִי הַלָּיְלָה וּלְבִלְתִּי הֱיוֹת יוֹמָם וָלַיְלָה
בְּעִתָּם: **כא** גַּם־בְּרִיתִי תֵּפַר אֶת־דָּוִד עַבְדִּי
מִהְיוֹת־לוֹ בֵן מֹלֵךְ עַל־כִּסְאוֹ וְאֶת־הַלְוִיִּם הַכֹּהֲנִים
מְשָׁרְתָי: **כב** אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר צְבָא הַשָּׁמַיִם וְלֹא
יִמַּד חוֹל הַיָּם כֵּן אַרְבֶּה אֶת־זֶרַע דָּוִד עַבְדִּי וְאֶת־
הַלְוִיִּם מְשָׁרְתַי אתי: {ס} **כג** וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־
יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר: **כד** הֲלוֹא רָאִיתָ מָה־הָעָם הַזֶּה
דִּבְּרוּ לֵאמֹר שְׁתֵּי הַמִּשְׁפָּחוֹת אֲשֶׁר בָּחַר יְהוָה
בָּהֶם וַיִּמְאָסֵם וְאֶת־עַמִּי יִנְאָצוּן מֵהְיוֹת עוֹד גּוֹי
לִפְנֵיהֶם: {ס} **כה** כֹּה אָמַר יְהוָה אִם־לֹא בְרִיתִי
יוֹמָם וָלַיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא־
שָׂמְתִּי: **כו** גַּם־זֶרַע יַעֲקוֹב וְדָוִד עַבְדִּי אֶמְאַס
מִקַּחַת מִזַּרְעוֹ מֹשְׁלִים אֶל־זֶרַע אַבְרָהָם יִשְׂחָק
וְיַעֲקֹב כִּי־אשוב אָשִׁיב אֶת־שְׁבוּתָם וְרִחַמְתִּים:
{פ}

ירמיהו פרק לד

א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה
וּנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל | וְכָל־חֵילוֹ וְכָל־
מַמְלְכוֹת אֶרֶץ מֶמְשֶׁלֶת יָדוֹ וְכָל־הָעַמִּים נִלְחָמִים
עַל־יְרוּשָׁלַם וְעַל־כָּל־עָרֶיהָ לֵאמֹר: **ב** כֹּה־אָמַר

יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָלֹךְ וְאָמַרְתָּ אֶל־צִדְקִיָּהוּ
מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן
אֶת־הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל וּשְׂרָפָהּ
בָּאֵשׁ: **ג** וְאַתָּה לֹא תִמָּלֵט מִיָּדוֹ כִּי תָפֹשׂ תִּתָּפֵשׂ
וּבְיָדוֹ תִּנָּתֵן וְעֵינֶיךָ אֶת־עֵינֵי מֶלֶךְ־בָּבֶל תִּרְאֶינָה
וּפִיהוּ אֶת־פִּיךָ יְדַבֵּר וּבָבֶל תָּבוֹא: **ד** אַךְ שְׁמַע
דְּבַר־יְהוָה צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה כֹּה־אָמַר יְהוָה
עָלֶיךָ לֹא תָמוּת בֶּחָרֶב: **ה** בְּשָׁלוֹם תָּמוּת
וּכְמִשְׂרְפוֹת אֲבוֹתֶיךָ הַמְּלָכִים הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־
הָיוּ לְפָנֶיךָ כֵּן יִשְׂרְפוּ־לָךְ וְהוֹי אָדוֹן יִסְפְּדוּ־לָךְ כִּי־
דָבָר אֲנִי־דִבַּרְתִּי נְאֻם־יְהוָה: {ס} **ו** וַיְדַבֵּר יִרְמְיָהוּ
הַנָּבִיא אֶל־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה בִּירוּשָׁלִָם: **ז** וְחֵיל מֶלֶךְ־בָּבֶל נִלְחָמִים עַל־
יְרוּשָׁלַם וְעַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה הַנִּוֹתָרוֹת אֶל־לָכִישׁ
וְאֶל־עֲזֵקָה כִּי הֵנָּה נִשְׁאֲרוּ בְעָרֵי יְהוּדָה עָרֵי
מִבְצָר: {פ}

ח הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה אַחֲרֵי
כְּרֹת הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בְּרִית אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר
בִּירוּשָׁלַם לִקְרֹא לָהֶם דְּרוֹר: **ט** לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־
עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה
חָפְשִׁים לְבִלְתִּי עָבְדוּ־בָם בִּיהוּדִי אָחִיהוּ
אִישׁ: **י** וַיִּשְׁמְעוּ כָּל־הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ
בַּבְּרִית לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ
חָפְשִׁים לְבִלְתִּי עָבְדוּ־בָם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ
וַיְשַׁלֵּחוּ: **יא** וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵי־כֵן וַיָּשִׁבוּ אֶת־הָעֲבָדִים
וְאֶת־הַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר שִׁלְּחוּ חָפְשִׁים
וַיִּכְבִּישׁוּם לְעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת: {פ}
יב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה
לֵאמֹר: **יג** כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי
כָּרַתִּי בְרִית אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם הוֹצִאִי אוֹתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֵאמֹר: **יד** מִקֵּץ
שֶׁבַע שָׁנִים תְּשַׁלְּחוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו הָעִבְרִי אֲשֶׁר־
יִמָּכֵר לְךָ וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וְשִׁלַּחְתּוֹ חָפְשִׁי
מֵעִמָּךְ וְלֹא־שָׁמְעוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־
אָזְנָם: **טו** וַתָּשֻׁבוּ אַתֶּם הַיּוֹם וַתַּעֲשׂוּ אֶת־הַיָּשָׁר
בְּעֵינַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְרֵעֵהוּ וַתִּכְרְתוּ בְרִית
לְפָנַי בַּבַּיִת אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו: **טז** וַתָּשֻׁבוּ
וַתְּחַלְּלוּ אֶת־שְׁמִי וַתָּשִׁבוּ אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ
אֶת־שִׁפְחָתוֹ אֲשֶׁר־שִׁלַּחְתֶּם חָפְשִׁים לְנַפְשָׁם
וַתִּכְבְּשׁוּ אֹתָם לִהְיוֹת לָכֶם לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת:
{ס} **יז** לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אַתֶּם לֹא־שְׁמַעְתֶּם אֵלַי
לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְאָחִיו וְאִישׁ לְרֵעֵהוּ הִנְנִי קֹרֵא
לָכֶם דְּרוֹר נְאֻם־יְהוָה אֶל־הַחֶרֶב אֶל־הַדֶּבֶר וְאֶל־
הָרָעָב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לזועה לְזַעֲוָה לְכֹל מַמְלְכוֹת
הָאָרֶץ: **יח** וְנָתַתִּי אֶת־הָאֲנָשִׁים הָעֹבְרִים אֶת־
בְּרִתִי אֲשֶׁר לֹא־הֵקִימוּ אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר
כָּרְתוּ לְפָנַי הָעֵגֶל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לִשְׁנַיִם וַיַּעַבְרוּ בֵּין
בִּתְרָיו: **יט** שָׂרֵי יְהוּדָה וְשָׂרֵי יְרוּשָׁלַם הַסָּרִסִים
וְהַכֹּהֲנִים וְכֹל עַם הָאָרֶץ הָעֹבְרִים בֵּין בִּתְרֵי
הָעֵגֶל: **כ** וְנָתַתִּי אוֹתָם בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי
נַפְשָׁם וְהָיְתָה נִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם
וְלִבֶּהֱמַת הָאָרֶץ: **כא** וְאֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה
וְאֶת־שָׂרָיו אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם
וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל הָעֹלִים מֵעֲלֵיכֶם: **כב** הִנְנִי
מְצַוֶּה נְאֻם־יְהוָה וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הָעִיר הַזֹּאת
וְנִלְחֲמוּ עָלֶיהָ וּלְכָדוּהָ וּשְׂרָפֻהָ בָאֵשׁ וְאֶת־עָרֵי
יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה מֵאֵין יֹשֵׁב: {פ}

ירמיהו פרק לה

א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה בֵּימֵי
יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֵאמֹר: **ב** הָלוֹךְ
אֶל־בֵּית הָרֵכָבִים וְדִבַּרְתָּ אוֹתָם וַהֲבֵאוֹתָם בֵּית
יְהוָה אֶל־אַחַת הַלְּשָׁכוֹת וְהִשְׁקִיתָ אוֹתָם
יָיִן: **ג** וָאֶקַּח אֶת־יַאֲזַנְיָה בֶּן־יִרְמְיָהוּ בֶּן־חַבַצִּנְיָה
וְאֶת־אֶחָיו וְאֶת־כָּל־בָּנָיו וְאֵת כָּל־בֵּית
הָרֵכָבִים: **ד** וָאָבֵא אֹתָם בֵּית יְהוָה אֶל־לִשְׁכַּת בְּנֵי
חָנָן בֶּן־יִגְדַּלְיָהוּ אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־אֵצֶל לִשְׁכַּת
הַשָּׂרִים אֲשֶׁר מִמַּעַל לִלְשִׁכַּת מַעֲשֵׂיָהוּ בֶן־שַׁלֻּם
שֹׁמֵר הַסַּף: **ה** וָאֶתֵּן לִפְנֵי | בְּנֵי בֵית־הָרֵכָבִים
גְּבִעֹים מְלֵאִים יַיִן וְכֹסוֹת וָאֹמַר אֲלֵיהֶם שְׁתוּ־
יָיִן: **ו** וַיֹּאמְרוּ לֹא נִשְׁתֶּה־יַּיִן כִּי יוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב
אָבִינוּ צִוָּה עָלֵינוּ לֵאמֹר לֹא תִשְׁתּוּ־יַיִן אַתֶּם
וּבְנֵיכֶם עַד־עוֹלָם: **ז** וּבַיִת לֹא־תִבְנוּ וְזֶרַע לֹא־
תִזְרָעוּ וְכֶרֶם לֹא־תִטָּעוּ וְלֹא יִהְיֶה לָכֶם כִּי
בָּאֳהָלִים תֵּשְׁבוּ כָּל־יְמֵיכֶם לְמַעַן תִּחְיוּ יָמִים רַבִּים
עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם גָּרִים שָׁם: **ח** וַנִּשְׁמַע
בְּקוֹל יְהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב אָבִינוּ לְכֹל אֲשֶׁר צִוָּנוּ
לְבִלְתִּי שְׁתוֹת־יַיִן כָּל־יָמֵינוּ אֲנַחְנוּ נָשֵׁינוּ בָּנֵינוּ
וּבְנֹתֵינוּ: **ט** וּלְבִלְתִּי בְּנוֹת בָּתִּים לְשָׁבְתֵּנוּ וְכֶרֶם
וְשָׂדֶה וָזֶרַע לֹא יִהְיֶה־לָּנוּ: **י** וַנֵּשֶׁב בָּאֳהָלִים
וַנִּשְׁמַע וַנַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּנוּ יוֹנָדָב
אָבִינוּ: **יא** וַיְהִי בַּעֲלוֹת נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל
אֶל־הָאָרֶץ וַנֹּאמֶר בֹּאוּ וְנָבוֹא יְרוּשָׁלַם מִפְּנֵי חֵיל
הַכַּשְׂדִּים וּמִפְּנֵי חֵיל אֲרָם וַנֵּשֶׁב בִּירוּשָׁלִָם: {פ}
יב וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר: **יג** כֹּה־
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָלֹךְ וְאָמַרְתָּ
לְאִישׁ יְהוּדָה וּלְיוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם הֲלוֹא תִקְחוּ מוּסָר
לִשְׁמֹעַ אֶל־דְּבָרַי נְאֻם־יְהוָה: **יד** הוּקַם אֶת־דִּבְרֵי
יְהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב אֲשֶׁר־צִוָּה אֶת־בָּנָיו לְבִלְתִּי
שְׁתוֹת־יַיִן וְלֹא שָׁתוּ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה כִּי שָׁמְעוּ אֶת
מִצְוַת אֲבִיהֶם וְאָנֹכִי דִּבַּרְתִּי אֲלֵיכֶם הַשְׁכֵּם וְדַבֵּר
וְלֹא שְׁמַעְתֶּם אֵלָי: **טו** וָאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־
עַבְדַי הַנְּבִאִים | הַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ | לֵאמֹר שֻׁבוּ־נָא
אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וְהֵיטִיבוּ מַעַלְלֵיכֶם וְאַל־תֵּלְכוּ
אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים לְעָבְדָם וּשְׁבוּ אֶל־הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָכֶם וְלַאֲבֹתֵיכֶם וְלֹא הִטִּיתֶם אֶת־
אָזְנְכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם אֵלָי: **טז** כִּי הֵקִימוּ בְּנֵי
יְהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב אֶת־מִצְוַת אֲבִיהֶם אֲשֶׁר צִוָּם
וְהָעָם הַזֶּה לֹא שָׁמְעוּ אֵלָי: **יז** לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִיא אֶל־
יְהוּדָה וְאֶל כָּל־יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם אֵת כָּל־הָרָעָה
אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עֲלֵיהֶם יַעַן דִּבַּרְתִּי אֲלֵיהֶם וְלֹא
שָׁמֵעוּ וָאֶקְרָא לָהֶם וְלֹא עָנוּ: **יח** וּלְבֵית הָרֵכָבִים
אָמַר יִרְמְיָהוּ כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל יַעַן אֲשֶׁר שְׁמַעְתֶּם עַל־מִצְוַת יְהוֹנָדָב
אֲבִיכֶם וַתִּשְׁמְרוּ אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו וַתַּעֲשׂוּ כְּכֹל
אֲשֶׁר־צִוָּה אֶתְכֶם: **יט** לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֹא־יִכָּרֵת אִישׁ לְיוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב
עֹמֵד לְפָנַי כָּל־הַיָּמִים: {פ}

ירמיהו פרק לו

א וַיְהִי בַּשָּׁנָה הָרְבִעִית לִיהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ
מֶלֶךְ יְהוּדָה הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת
יְהוָה לֵאמֹר: **ב** קַח־לְךָ מְגִלַּת־סֵפֶר וְכָתַבְתָּ אֵלֶיהָ
אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי אֵלֶיךָ עַל־יִשְׂרָאֵל
וְעַל־יְהוּדָה וְעַל־כָּל־הַגּוֹיִם מִיּוֹם דִּבַּרְתִּי אֵלֶיךָ
מִימֵי יֹאשִׁיָּהוּ וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה: **ג** אוּלַי יִשְׁמְעוּ בֵּית
יְהוּדָה אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר אָנֹכִי חֹשֵׁב לַעֲשׂוֹת
לָהֶם לְמַעַן יָשׁוּבוּ אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וְסָלַחְתִּי

לָעוֹנָם וּלְחַטָּאתָם: {ס} **ד** וַיִּקְרָא יִרְמְיָהוּ אֶת־
בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה וַיִּכְתֹּב בָּרוּךְ מִפִּי יִרְמְיָהוּ אֵת כָּל־
דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלָיו עַל־מְגִלַּת־
סֵפֶר: **ה** וַיְצַוֶּה יִרְמְיָהוּ אֶת־בָּרוּךְ לֵאמֹר אֲנִי עָצוּר
לֹא אוּכַל לָבוֹא בֵּית יְהוָה: **ו** וּבָאתָ אַתָּה וְקָרָאתָ
בַּמְּגִלָּה אֲשֶׁר־כָּתַבְתָּ־מִפִּי אֶת־דִּבְרֵי יְהוָה בְּאָזְנֵי
הָעָם בֵּית יְהוָה בְּיוֹם צוֹם וְגַם בְּאָזְנֵי כָל־יְהוּדָה
הַבָּאִים מֵעָרֵיהֶם תִּקְרָאֵם: **ז** אוּלַי תִּפֹּל תְּחִנָּתָם
לִפְנֵי יְהוָה וְיָשֻׁבוּ אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה כִּי־גָדוֹל
הָאַף וְהַחֵמָה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־הָעָם
הַזֶּה: **ח** וַיַּעַשׂ בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּהוּ
יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לִקְרֹא בַסֵּפֶר דִּבְרֵי יְהוָה בֵּית
יְהוָה: {פ}
ט וַיְהִי בַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית לִיהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ
מֶלֶךְ־יְהוּדָה בַּחֹדֶשׁ הַתְּשִׁעִי קָרְאוּ צוֹם לִפְנֵי יְהוָה
כָּל־הָעָם בִּירוּשָׁלִַם וְכָל־הָעָם הַבָּאִים מֵעָרֵי
יְהוּדָה בִּירוּשָׁלִָם: **י** וַיִּקְרָא בָרוּךְ בַּסֵּפֶר אֶת־דִּבְרֵי
יִרְמְיָהוּ בֵּית יְהוָה בִּלְשְׁכַּת גְּמַרְיָהוּ בֶן־שָׁפָן הַסֹּפֵר
בֶּחָצֵר הָעֶלְיוֹן פֶּתַח שַׁעַר בֵּית־יְהוָה הֶחָדָשׁ בְּאָזְנֵי
כָּל־הָעָם: **יא** וַיִּשְׁמַע מִכָּיְהוּ בֶן־גְּמַרְיָהוּ בֶן־שָׁפָן
אֶת־כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה מֵעֶל הַסֵּפֶר: **יב** וַיֵּרֶד בֵּית־
הַמֶּלֶךְ עַל־לִשְׁכַּת הַסֹּפֵר וְהִנֵּה־שָׁם כָּל־הַשָּׂרִים
יוֹשְׁבִים אֱלִישָׁמָע הַסֹּפֵר וּדְלָיָהוּ בֶן־שְׁמַעְיָהוּ
וְאֶלְנָתָן בֶּן־עַכְבּוֹר וּגְמַרְיָהוּ בֶן־שָׁפָן וְצִדְקִיָּהוּ בֶן־
חֲנַנְיָהוּ וְכָל־הַשָּׂרִים: **יג** וַיַּגֶּד לָהֶם מִכָּיְהוּ אֵת כָּל־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמַע בִּקְרֹא בָרוּךְ בַּסֵּפֶר בְּאָזְנֵי
הָעָם: **יד** וַיִּשְׁלְחוּ כָל־הַשָּׂרִים אֶל־בָּרוּךְ אֶת־
יְהוּדִי בֶּן־נְתַנְיָהוּ בֶּן־שֶׁלֶמְיָהוּ בֶן־כּוּשִׁי לֵאמֹר
הַמְּגִלָּה אֲשֶׁר קָרָאתָ בָּהּ בְּאָזְנֵי הָעָם קְחֶנָּה בְיָדְךָ
וָלֶךְ וַיִּקַּח בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּהוּ אֶת־הַמְּגִלָּה בְּיָדוֹ וַיָּבֹא
אֲלֵיהֶם: **טו** וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו שֵׁב נָא וּקְרָאֶנָּה בְּאָזְנֵינוּ
וַיִּקְרָא בָרוּךְ בְּאָזְנֵיהֶם: **טז** וַיְהִי כְּשָׁמְעָם אֶת־כָּל־
הַדְּבָרִים פָּחֲדוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיֹּאמְרוּ אֶל־בָּרוּךְ
הַגֵּיד נַגִּיד לַמֶּלֶךְ אֶת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה: **יז** וְאֶת־בָּרוּךְ שָׁאֲלוּ לֵאמֹר הַגֶּד־נָא לָנוּ
אֵיךְ כָּתַבְתָּ אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
מִפִּיו: **יח** וַיֹּאמֶר לָהֶם בָּרוּךְ מִפִּיו יִקְרָא אֵלַי אֶת
כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַאֲנִי כֹּתֵב עַל־הַסֵּפֶר בַּדְיוֹ:
{ס} **יט** וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים אֶל־בָּרוּךְ לֵךְ הִסָּתֵר
אַתָּה וְיִרְמְיָהוּ וְאִישׁ אַל־יֵדַע אֵיפֹה
אַתֶּם: **כ** וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ חָצֵרָה וְאֶת־הַמְּגִלָּה
הִפְקִדוּ בִּלְשְׁכַת אֱלִישָׁמָע הַסֹּפֵר וַיַּגִּידוּ בְּאָזְנֵי
הַמֶּלֶךְ אֶת כָּל־הַדְּבָרִים: **כא** וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אֶת־
יְהוּדִי לָקַחַת אֶת־הַמְּגִלָּה וַיִּקָּחֶהָ מִלִּשְׁכַּת
אֱלִישָׁמָע הַסֹּפֵר וַיִּקְרָאֶהָ יְהוּדִי בְּאָזְנֵי הַמֶּלֶךְ
וּבְאָזְנֵי כָּל־הַשָּׂרִים הָעֹמְדִים מֵעַל
הַמֶּלֶךְ: **כב** וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בֵּית הַחֹרֶף בַּחֹדֶשׁ
הַתְּשִׁיעִי וְאֶת־הָאָח לְפָנָיו מְבֹעֶרֶת: **כג** וַיְהִי |
כִּקְרֹוא יְהוּדִי שָׁלֹשׁ דְּלָתוֹת וְאַרְבָּעָה יִקָּרְעֶהָ
בְּתַעַר הַסֹּפֵר וְהַשְׁלֵךְ אֶל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר אֶל־הָאָח
עַד־תֹּם כָּל־הַמְּגִלָּה עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־
הָאָח: **כד** וְלֹא פָחֲדוּ וְלֹא קָרְעוּ אֶת־בִּגְדֵיהֶם
הַמֶּלֶךְ וְכָל־עֲבָדָיו הַשֹּׁמְעִים אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה: **כה** וְגַם אֶלְנָתָן וּדְלָיָהוּ וּגְמַרְיָהוּ הִפְגִּעוּ
בַּמֶּלֶךְ לִבְלְתִּי שְׂרֹף אֶת־הַמְּגִלָּה וְלֹא שָׁמַע
אֲלֵיהֶם: **כו** וַיְצַוֶּה הַמֶּלֶךְ אֶת־יְרַחְמְאֵל בֶּן־הַמֶּלֶךְ
וְאֶת־שְׂרָיָהוּ בֶן־עַזְרִיאֵל וְאֶת־שֶׁלֶמְיָהוּ בֶּן־עַבְדְּאֵל
לָקַחַת אֶת־בָּרוּךְ הַסֹּפֵר וְאֶת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא
וַיַּסְתֵּרֵם יְהוָה: {ס} **כז** וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־
יִרְמְיָהוּ אַחֲרֵי | שְׂרֹף הַמֶּלֶךְ אֶת־הַמְּגִלָּה וְאֶת־

הַדְּבָרִים אֲשֶׁר כָּתַב בָּרוּךְ מִפִּי יִרְמְיָהוּ
לֵאמֹר: **כח** שׁוּב קַח־לְךָ מְגִלָּה אַחֶרֶת וּכְתֹב
עָלֶיהָ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־
הַמְּגִלָּה הָרִאשׁוֹנָה אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־
יְהוּדָה: **כט** וְעַל־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה תֹּאמַר כֹּה
אָמַר יְהוָה אַתָּה שָׂרַפְתָּ אֶת־הַמְּגִלָּה הַזֹּאת
לֵאמֹר מַדּוּעַ כָּתַבְתָּ עָלֶיהָ לֵאמֹר בֹּא־יָבוֹא מֶלֶךְ־
בָּבֶל וְהִשְׁחית אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְהִשְׁבִּית מִמֶּנָּה
אָדָם וּבְהֵמָה: {ס} **ל** לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה עַל־
יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה לֹא־יִהְיֶה־לּוֹ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא
דָּוִד וְנִבְלָתוֹ תִּהְיֶה מֻשְׁלֶכֶת לַחֹרֶב בַּיּוֹם וְלַקֶּרַח
בַּלָּיְלָה: **לא** וּפָקַדְתִּי עָלָיו וְעַל־זַרְעוֹ וְעַל־עֲבָדָיו
אֶת־עֲוֹנָם וְהֵבֵאתִי עֲלֵיהֶם וְעַל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם
וְאֶל־אִישׁ יְהוּדָה אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי
אֲלֵיהֶם וְלֹא שָׁמֵעוּ: **לב** וַיִּרְמְיָהוּ לָקַח | מְגִלָּה
אַחֶרֶת וַיִּתְּנָהּ אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּהוּ הַסֹּפֵר וַיִּכְתֹּב
עָלֶיהָ מִפִּי יִרְמְיָהוּ אֵת כָּל־דִּבְרֵי הַסֵּפֶר אֲשֶׁר
שָׂרַף יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה בָּאֵשׁ וְעוֹד נוֹסַף
עֲלֵיהֶם דְּבָרִים רַבִּים כָּהֵמָּה: {פ}

ירמיהו פרק לז

א וַיִּמְלֹךְ־מֶלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ תַּחַת כָּנְיָהוּ
בֶּן־יְהוֹיָקִים אֲשֶׁר הִמְלִיךְ נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל
בְּאֶרֶץ יְהוּדָה: **ב** וְלֹא שָׁמַע הוּא וַעֲבָדָיו וְעַם
הָאָרֶץ אֶל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד יִרְמְיָהוּ
הַנָּבִיא: **ג** וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ אֶת־יְהוּכַל בֶּן־
שֶׁלֶמְיָה וְאֶת־צְפַנְיָהוּ בֶן־מַעַשִׂיָּהוּ הַכֹּהֵן אֶל־
יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לֵאמֹר הִתְפַּלֶּל־נָא בַעֲדֵנוּ אֶל־
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: **ד** וְיִרְמְיָהוּ בָּא וְיֹצֵא בְּתוֹךְ הָעָם
וְלֹא־נָתְנוּ אֹתוֹ בֵּית הַכְּלוֹא הַכְלִיא: **ה** וְחֵיל
פַּרְעֹה יָצָא מִמִּצְרָיִם וַיִּשְׁמְעוּ הַכַּשְׂדִּים הַצָּרִים
עַל־יְרוּשָׁלַם אֶת־שִׁמְעָם וַיַּעֲלוּ מֵעַל יְרוּשָׁלָם: {פ}
ו וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא
לֵאמֹר: **ז** כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כֹּה
תֹאמְרוּ אֶל־מֶלֶךְ יְהוּדָה הַשֹּׁלֵחַ אֶתְכֶם אֵלַי
לְדָרְשֵׁנִי הִנֵּה | חֵיל פַּרְעֹה הַיֹּצֵא לָכֶם לְעֶזְרָה שָׁב
לְאַרְצוֹ מִצְרָיִם: **ח** וְשָׁבוּ הַכַּשְׂדִּים וְנִלְחֲמוּ עַל־
הָעִיר הַזֹּאת וּלְכָדֻהָ וּשְׂרָפֻהָ בָאֵשׁ: {פ}
ט כֹּה | אָמַר יְהוָה אַל־תַּשִּׁאוּ נַפְשֹׁתֵיכֶם לֵאמֹר
הָלוֹךְ יֵלְכוּ מֵעָלֵינוּ הַכַּשְׂדִּים כִּי־לֹא יֵלֵכוּ: **י** כִּי אִם־
הִכִּיתֶם כָּל־חֵיל כַּשְׂדִּים הַנִּלְחָמִים אִתְּכֶם
וְנִשְׁאֲרוּ־בָם אֲנָשִׁים מְדֻקָּרִים אִישׁ בְּאָהֳלוֹ יָקוּמוּ
וְשָׂרְפוּ אֶת־הָעִיר הַזֹּאת בָּאֵשׁ: **יא** וְהָיָה בְּהֵעָלוֹת
חֵיל הַכַּשְׂדִּים מֵעַל יְרוּשָׁלַם מִפְּנֵי חֵיל פַּרְעֹה:
{ס} **יב** וַיֵּצֵא יִרְמְיָהוּ מִירוּשָׁלַם לָלֶכֶת אֶרֶץ בִּנְיָמִן
לַחֲלֵק מִשָּׁם בְּתוֹךְ הָעָם: **יג** וַיְהִי־הוּא בְּשַׁעַר
בִּנְיָמִן וְשָׁם בַּעַל פְּקֻדֹּת וּשְׁמוֹ יִרְאִיָּה בֶּן־שֶׁלֶמְיָה
בֶּן־חֲנַנְיָה וַיִּתְפֹּשׂ אֶת־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לֵאמֹר אֶל־
הַכַּשְׂדִּים אַתָּה נֹפֵל: **יד** וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ שֶׁקֶר
אֵינֶנִּי נֹפֵל עַל־הַכַּשְׂדִּים וְלֹא שָׁמַע אֵלָיו וַיִּתְפֹּשׂ
יִרְאִיָּה בִּירְמְיָהוּ וַיְבִאֵהוּ אֶל־הַשָּׂרִים: **טו** וַיִּקְצְפוּ
הַשָּׂרִים עַל־יִרְמְיָהוּ וְהִכּוּ אֹתוֹ וַיִּתְּנוּ אוֹתוֹ בֵּית
הָאֲסוּר בֵּית יְהוֹנָתָן הַסֹּפֵר כִּי־אֹתוֹ עָשׂוּ לְבֵית
הַכֶּלֶא: **טז** כִּי בָא יִרְמְיָהוּ אֶל־בֵּית הַבּוֹר וְאֶל־
הַחֲנִיוֹת וַיֵּשֶׁב־שָׁם יִרְמְיָהוּ יָמִים רַבִּים: **יז** וַיִּשְׁלַח
הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ וַיִּקָּחֵהוּ וַיִּשְׁאָלֵהוּ הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ
בַּסֵּתֶר וַיֹּאמֶר הֲיֵשׁ דָּבָר מֵאֵת יְהוָה וַיֹּאמֶר
יִרְמְיָהוּ יֵשׁ וַיֹּאמֶר בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל
תִּנָּתֵן: **יח** וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ מֶה
חָטָאתִי לְךָ וְלַעֲבָדֶיךָ וְלָעָם הַזֶּה כִּי־נְתַתֶּם אוֹתִי

אֶל־בֵּית הַבֶּלֶא: **יט** ואיו וְאַיֵּה נְבִיאֵיכֶם אֲשֶׁר־
נִבְּאוּ לָכֶם לֵאמֹר לֹא־יָבֹא מֶלֶךְ־בָּבֶל עֲלֵיכֶם וְעַל
הָאָרֶץ הַזֹּאת: **כ** וְעַתָּה שְׁמַע־נָא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ
תִּפָּל־נָא תְחִנָּתִי לְפָנֶיךָ וְאַל־תְּשִׁבֵנִי בֵּית יְהוֹנָתָן
הַסֹּפֵר וְלֹא אָמוּת שָׁם: **כא** וַיְצַוֶּה הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ
וַיַּפְקִדוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ בְּחַצַר הַמַּטָּרָה וְנָתוֹן לוֹ כִכַּר־
לֶחֶם לַיּוֹם מֵחוּץ הָאֹפִים עַד־תֹּם כָּל־הַלֶּחֶם מִן־
הָעִיר וַיֵּשֶׁב יִרְמְיָהוּ בְּחַצַר הַמַּטָּרָה:

ירמיהו פרק לח

א וַיִּשְׁמַע שְׁפַטְיָה בֶן־מַתָּן וּגְדַלְיָהוּ בֶּן־פַּשְׁחוּר
וְיוּכַל בֶּן־שֶׁלֶמְיָהוּ וּפַשְׁחוּר בֶּן־מַלְכִּיָּה אֶת־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִרְמְיָהוּ מְדַבֵּר אֶל־כָּל־הָעָם
לֵאמֹר: **ב** כֹּה אָמַר יְהוָה הַיֹּשֵׁב בָּעִיר הַזֹּאת יָמוּת
בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדֶּבֶר וְהַיֹּצֵא אֶל־הַכַּשְׂדִּים
יִחְיֶה וְחָיְתָה־לּוֹ נַפְשׁוֹ לְשָׁלָל וָחָי: {ס} **ג** כֹּה
אָמַר יְהוָה הִנָּתוֹן תִּנָּתֵן הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד חֵיל
מֶלֶךְ־בָּבֶל וּלְכָדָהּ: **ד** וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים אֶל־הַמֶּלֶךְ
יוּמַת נָא אֶת־הָאִישׁ הַזֶּה כִּי־עַל־כֵּן הוּא־מְרַפֶּא
אֶת־יְדֵי אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַנִּשְׁאָרִים | בָּעִיר הַזֹּאת
וְאֶת יְדֵי כָל־הָעָם לְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה
כִּי | הָאִישׁ הַזֶּה אֵינֶנּוּ דֹרֵשׁ לְשָׁלוֹם לָעָם הַזֶּה כִּי
אִם־לְרָעָה: **ה** וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ הִנֵּה־הוּא
בְיֶדְכֶם כִּי־אֵין הַמֶּלֶךְ יוּכַל אֶתְכֶם דָּבָר: **ו** וַיִּקְחוּ
אֶת־יִרְמְיָהוּ וַיַּשְׁלִכוּ אֹתוֹ אֶל־הַבּוֹר | מַלְכִּיָּהוּ בֶן־
הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה וַיַּשְׁלִחוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ
בַּחֲבָלִים וּבַבּוֹר אֵין־מַיִם כִּי אִם־טִיט וַיִּטְבַּע
יִרְמְיָהוּ בַּטִּיט: {ס} **ז** וַיִּשְׁמַע עֶבֶד־מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי
אִישׁ סָרִיס וְהוּא בְּבֵית הַמֶּלֶךְ כִּי־נָתְנוּ אֶת־
יִרְמְיָהוּ אֶל־הַבּוֹר וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר
בִּנְיָמִן: **ח** וַיֵּצֵא עֶבֶד־מֶלֶךְ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ וַיְדַבֵּר
אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר: **ט** אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ הֵרֵעוּ הָאֲנָשִׁים
הָאֵלֶּה אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשׂוּ לְיִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֵת
אֲשֶׁר־הִשְׁלִיכוּ אֶל־הַבּוֹר וָיָמֹת תַּחְתָּיו מִפְּנֵי
הָרָעָב כִּי אֵין הַלֶּחֶם עוֹד בָּעִיר: **י** וַיְצַוֵּה הַמֶּלֶךְ
אֶת עֶבֶד־מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי לֵאמֹר קַח בְּיָדְךָ מִזֶּה
שְׁלֹשִׁים אֲנָשִׁים וְהַעֲלִיתָ אֶת־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא מִן־
הַבּוֹר בְּטֶרֶם יָמוּת: **יא** וַיִּקַּח | עֶבֶד־מֶלֶךְ אֶת־
הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וַיָּבֹא בֵית־הַמֶּלֶךְ אֶל־תַּחַת הָאוֹצָר
וַיִּקַּח מִשָּׁם בְּלוֹיֵ הסחבות סְחָבוֹת וּבְלוֹיֵ מְלָחִים
וַיְשַׁלְּחֵם אֶל־יִרְמְיָהוּ אֶל־הַבּוֹר
בַּחֲבָלִים: **יב** וַיֹּאמֶר עֶבֶד־מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי אֶל־
יִרְמְיָהוּ שִׂים נָא בְּלוֹאֵי הַסְּחָבוֹת וְהַמְּלָחִים תַּחַת
אַצִלוֹת יָדֶיךָ מִתַּחַת לַחֲבָלִים וַיַּעַשׂ יִרְמְיָהוּ
כֵּן: **יג** וַיִּמְשְׁכוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ בַּחֲבָלִים וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ
מִן־הַבּוֹר וַיֵּשֶׁב יִרְמְיָהוּ בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה:
{ס} **יד** וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ וַיִּקַּח אֶת־יִרְמְיָהוּ
הַנָּבִיא אֵלָיו אֶל־מָבוֹא הַשְּׁלִישִׁי אֲשֶׁר בְּבֵית יְהוָה
וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־יִרְמְיָהוּ שֹׁאֵל אֲנֹכִי אֹתְךָ דָּבָר
אַל־תְּכַחֵד מִמֶּנִּי דָּבָר: **טו** וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־
צִדְקִיָּהוּ כִּי אַגִּיד לְךָ הֲלוֹא הָמֵת תְּמִיתֵנִי וְכִי
אִיעָצְךָ לֹא תִשְׁמַע אֵלָי: **טז** וַיִּשָּׁבַע הַמֶּלֶךְ
צִדְקִיָּהוּ אֶל־יִרְמְיָהוּ בַּסֵּתֶר לֵאמֹר חַי־יְהוָה
אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה־לָנוּ אֶת־הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת אִם־
אֲמִיתְךָ וְאִם־אֶתְּנְךָ בְּיַד הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר
מְבַקְשִׁים אֶת־נַפְשֶׁךָ: {ס} **יז** וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־
צִדְקִיָּהוּ {ס} כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל אִם־יָצֹא תֵּצֵא אֶל־שָׂרֵי מֶלֶךְ־בָּבֶל וְחָיְתָה
נַפְשֶׁךָ וְהָעִיר הַזֹּאת לֹא תִשָּׂרֵף בָּאֵשׁ וְחָיִתָה אַתָּה
וּבֵיתֶךָ: **יח** וְאִם לֹא־תֵצֵא אֶל־שָׂרֵי מֶלֶךְ בָּבֶל

וְנִתְּנָה הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד הַכַּשְׂדִּים וּשְׂרָפוּהָ בָּאֵשׁ
וְאַתָּה לֹא־תִמָּלֵט מִיָּדָם: {ס} **יט** וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
צִדְקִיָּהוּ אֶל־יִרְמְיָהוּ אֲנִי דֹאֵג אֶת־הַיְהוּדִים אֲשֶׁר
נָפְלוּ אֶל־הַכַּשְׂדִּים פֶּן־יִתְּנוּ אֹתִי בְּיָדָם וְהִתְעַלְּלוּ־
בִי: **כ** וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ לֹא יִתֵּנוּ שְׁמַע־נָא | בְּקוֹל
יְהוָה לַאֲשֶׁר אֲנִי דֹּבֵר אֵלֶיךָ וְיִיטַב לְךָ וּתְחִי
נַפְשֶׁךָ: **כא** וְאִם־מָאֵן אַתָּה לָצֵאת זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר
הִרְאַנִי יְהוָה: **כב** וְהִנֵּה כָל־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נִשְׁאַרוּ
בְּבֵית מֶלֶךְ־יְהוּדָה מוּצָאוֹת אֶל־שָׂרֵי מֶלֶךְ בָּבֶל
וְהֵנָּה אֹמְרֹת הִסִּיתוּךָ וְיָכְלוּ לְךָ אַנְשֵׁי שְׁלֹמֶךָ
הָטְבְּעוּ בַבֹּץ רַגְלֶךָ נָסֹגוּ אָחוֹר: **כג** וְאֶת־כָּל־נָשֶׁיךָ
וְאֶת־בָּנֶיךָ מוֹצִאִים אֶל־הַכַּשְׂדִּים וְאַתָּה לֹא־
תִמָּלֵט מִיָּדָם כִּי בְיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל תִּתָּפֵשׂ וְאֶת־
הָעִיר הַזֹּאת תִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ: {ס} **כד** וַיֹּאמֶר
צִדְקִיָּהוּ אֶל־יִרְמְיָהוּ אִישׁ אַל־יֵדַע בַּדְּבָרִים־
הָאֵלֶּה וְלֹא תָמוּת: **כה** וְכִי־יִשְׁמְעוּ הַשָּׂרִים כִּי־
דִבַּרְתִּי אִתָּךְ וּבָאוּ אֵלֶיךָ וְאָמְרוּ אֵלֶיךָ הַגֶּידָה־נָּא
לָנוּ מַה־דִּבַּרְתָּ אֶל־הַמֶּלֶךְ אַל־תְּכַחֵד מִמֶּנּוּ וְלֹא
נְמִיתֶךָּ וּמַה־דִּבֶּר אֵלֶיךָ הַמֶּלֶךְ: **כו** וְאָמַרְתָּ
אֲלֵיהֶם מַפִּיל־אֲנִי תְחִנָּתִי לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ לְבִלְתִּי
הֲשִׁיבֵנִי בֵּית יְהוֹנָתָן לָמוּת שָׁם: {פ}
כז וַיָּבֹאוּ כָל־הַשָּׂרִים אֶל־יִרְמְיָהוּ וַיִּשְׁאֲלוּ אֹתוֹ
וַיַּגֶּד לָהֶם כְּכָל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה הַמֶּלֶךְ
וַיֶּחֶרְשׁוּ מִמֶּנּוּ כִּי לֹא־נִשְׁמַע הַדָּבָר: **כח** וַיֵּשֶׁב
יִרְמְיָהוּ בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה עַד־יוֹם אֲשֶׁר־נִלְכְּדָה
יְרוּשָׁלִָם {ס} וְהָיָה כַּאֲשֶׁר נִלְכְּדָה יְרוּשָׁלִָם:

לוח מוהרא"ש

לפי אופק יבנאל עיר ברסלב - עיר השמחה

פרשת בלק

יום **ראשון** 6	**י**	**לימוד יומי:** **בבלי:** עבודה זרה י"ח **ירושלמי:** כתובות י' **תוספתא:** סנהדרין ו **נ"ך:** ירמיהו לב **משניות:** כלים א **זהר:** חלק ב עמ' שמה-שמו	**עלות השחר** (72 דק') ... 4:08 **נץ החמה** ..... 5:36 **סו"ז קר"ש - מג"א** ... 8:13 **סו"ז קר"ש - גר"א** .... 9:09 **סו"ז תפילה** ..... 10:21 **חצות היום** ..... 12:43 **שקיעה** ..... 7:48 **צה"כ לשיטת ר"ת** .. 9:01
יום **שני** 7	**יא**	**לימוד יומי:** **בבלי:** עבודה זרה י"ט **ירושלמי:** כתובות י"א **תוספתא:** סנהדרין ז **נ"ך:** ירמיהו לג **משניות:** כלים ב **זהר:** חלק ב עמ' שמז-שמח	**עלות השחר** (72 דק') ... 4:09 **נץ החמה** ..... 5:37 **סו"ז קר"ש - מג"א** ... 8:14 **סו"ז קר"ש - גר"א** .... 9:10 **סו"ז תפילה** ..... 10:21 **חצות היום** ..... 12:43 **שקיעה** ..... 7:48 **צה"כ לשיטת ר"ת** .. 9:01
יום **שלישי** 8	**יב**	**לימוד יומי:** **בבלי:** עבודה זרה כ' **ירושלמי:** כתובות י"ב **תוספתא:** סנהדרין ח **נ"ך:** ירמיהו לד **משניות:** כלים ג **זהר:** חלק ב עמ' שמט-שנ	**עלות השחר** (72 דק') ... 4:10 **נץ החמה** ..... 5:37 **סו"ז קר"ש - מג"א** ... 8:14 **סו"ז קר"ש - גר"א** .... 9:10 **סו"ז תפילה** ..... 10:21 **חצות היום** ..... 12:43 **שקיעה** ..... 7:48 **צה"כ לשיטת ר"ת** .. 9:01
יום **רביעי** 9	**יג**	**לימוד יומי:** **בבלי:** עבודה זרה כ"א **ירושלמי:** כתובות י"ג **תוספתא:** סנהדרין ט **נ"ך:** ירמיהו לה **משניות:** כלים ד **זהר:** חלק ב עמ' שנא-שנב	**עלות השחר** (72 דק') ... 4:10 **נץ החמה** ..... 5:38 **סו"ז קר"ש - מג"א** ... 8:15 **סו"ז קר"ש - גר"א** .... 9:10 **סו"ז תפילה** ..... 10:21 **חצות היום** ..... 12:43 **שקיעה** ..... 7:48 **צה"כ לשיטת ר"ת** .. 9:01
יום **חמישי** 10	**יד**	**לימוד יומי:** **בבלי:** עבודה זרה כ"ב **ירושלמי:** כתובות י"ד **תוספתא:** סנהדרין י' **נ"ך:** ירמיהו לו **משניות:** כלים ה **זהר:** חלק ב עמ' שנג-שנד	**עלות השחר** (72 דק') ... 4:11 **נץ החמה** ..... 5:38 **סו"ז קר"ש - מג"א** ... 8:15 **סו"ז קר"ש - גר"א** .... 9:11 **סו"ז תפילה** ..... 10:22 **חצות היום** ..... 12:43 **שקיעה** ..... 7:47 **צה"כ לשיטת ר"ת** .. 9:00
יום **שישי** 11	**טו**	**לימוד יומי:** **בבלי:** עבודה זרה כ"ג **ירושלמי:** כתובות ט"ו **תוספתא:** סנהדרין יא **נ"ך:** ירמיהו לז **משניות:** כלים ו **זהר:** חלק ב עמ' שנה-שנו	**עלות השחר** (72 דק') ... 4:12 **נץ החמה** ..... 5:39 **סו"ז קר"ש - מג"א** ... 8:16 **סו"ז קר"ש - גר"א** .... 9:11 **סו"ז תפילה** ..... 10:22 **חצות היום** ..... 12:44 **שקיעה** ..... 7:47 **צה"כ לשיטת ר"ת** .. 9:00
הדלקת נרות (40 דק'): 7:07 (20 דק'): 7:27			
שב"ק 12	**טז**	**לימוד יומי:** **בבלי:** עבודה זרה כ"ד **ירושלמי:** כתובות ט"ז **תוספתא:** סנהדרין יב **נ"ך:** ירמיהו לח **משניות:** כלים ז **זהר:** חלק ב עמ' שנז-שנח	**שבת קודש פרשת בלק** **עלות השחר** (72 דק') ... 4:13 **נץ החמה** ..... 5:39 **סו"ז קר"ש - מג"א** ... 8:16 **סו"ז קר"ש - גר"א** .... 9:11 **סו"ז תפילה** ..... 10:22 **חצות היום** ..... 12:44 **שקיעה** ..... 7:47 **צה"כ לשיטת ר"ת** .. 9:00
מוצש"ק לשיטת ר"ת: 9:00			

אָדָם צָרִיךְ לְדַעַת שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלּוֹ יְקָרָה מְאֹד מְאֹד בַּשָּׁמַיִם ! אָדָם לֹא יְזַלְזֵל בַּנְּשָׁמָה שֶׁלּוֹ ! זֶה יַהֲלוֹם ! זוֹ אֶבֶן יְקָרָה ! וְאָדָם צָרִיךְ לְהַאֲמִין בְּזֶה וְלָדַעַת שֶׁהוּא מַמָּשׁ אֶבֶן טוֹבָה שֶׁשָּׁמִים בְּתוֹךְ הַכֶּתֶר שֶׁל הַמֶּלֶךְ ! אִם אָדָם הָיָה יוֹדֵעַ אֶת הַחֲשִׁיבוּת שֶׁלּוֹ, כַּמָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹהֵב אוֹתוֹ, הָיָה מֵבִין כַּמָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָפֵץ בְּקִרְבָתוֹ : תְּדַבֵּר אֵלָי ! תִּלְמַד אֶת הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה שֶׁלִּי ! תִּלְמַד בַּי"ת, תִּלְמַד פֶּרֶק בַּתַּנַ"ךְ, תָּבוֹא לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְהִתְפַּלֵּל ! (משיחותיו של מו"ר הרה"צ שליט"א)